

Siniša Brlas

TERMINOLOŠKI OPISNI **RJEČNIK** OVISNOSTI

OPIS VAŽNIH TERMINA IZ
PODRUČJA OVISNOSTI O
DROGAMA, ALKOHOLIZMA I
PROBLEMATIČNOG I
PATOLOŠKOG KOCKANJA

Siniša Brlas

TERMINOLOŠKI OPISNI RJEČNIK OVISNOSTI

**OPIS VAŽNIH TERMINA IZ PODRUČJA
OVISNOSTI O DROGAMA, ALKOHOLIZMA I
PROBLEMATIČNOG I PATOLOŠKOG KOCKANJA**

Virovitica 2011.

TERMINOLOŠKI OPISNI RJEČNIK OVISNOSTI

OPIS VAŽNIH TERMINA IZ PODRUČJA OVISNOSTI
O DROGAMA, ALKOHOLIZMA I PROBLEMATIČNOG I
PATOLOŠKOG KOCKANJA

Autor

Siniša Brlas, prof.

Nakladnik

Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“
Virovitičko-podravske županije

Stručni recenzenti

prim. mr. sc. Elvira Koić, dr. med.
Pino Tuftan, prof.
Ante Ivančić, dr. med.

Lektorica

Danijela Fabric Fabijanac, prof.

Naslovnica

Definicija, Zagreb

Priprema i tisak

Graffiti Becker, Virovitica

Naklada

1400 primjeraka

Virovitica 2011.

Drugo, neizmijenjeno izdanje

Cjelokupna naklada drugog,
neizmijenjenog izdanja tiskana je
sredstvima i uz odobrenje Ministarstva
znanosti, obrazovanja i športa
Republike Hrvatske i namijenjena
je osnovnim i srednjim školama u
Republici Hrvatskoj.
Nakladnik zahvaljuje Ministarstvu
znanosti, obrazovanja i športa
Republike Hrvatske na potpori.

CIP zapis dostupan u računalnome
katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 768712

ISBN 978-953-7756-00-0

© Nijedan dio ove knjige ne smije se
umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji
način reproducirati bez nakladnikova
pismenog dopuštenja.

„Kao i svako živo biće, kao život sam, jezik živi punim životom i prirodno se razvija samo u slobodi, oslobođen od političke instrumentalizacije i svih vrsta pritisaka. (...) U punoj slobodi sam će definirati srodnosti i istovjetnosti, kao i samosvojnosti i razlike.“

(Hrvatski enciklopedijski rječnik, Novi Liber, Zagreb, 2003., str. 7.)

Sadržaj

8

Predgovor

11

Kratice, popis jezika, odrednice i znakovi u tekstu

13

Termini povezani sa sredstvima ovisnosti (drogama)

131

Termini povezani s alkoholizmom

173

Termini povezani s problematičnim i patološkim kockanjem

218

O autoru

224

Iz stručnih recenzija

Predgovor

Pišući svoje dosadašnje knjige iz područja prevencije i suzbijanja ovisnosti bilo je nužno definirati mnogobrojne važne termine u ovome području (područje uključuje sredstva ovisnosti odnosno droge, alkoholizam i problematično i patološko kockanje). Ono što me je već u ranoj fazi izučavanja problematike i pisanja zaprepastilo jest činjenica da pojedini od tih termina, posebno oni povezani s doživljavanjem i ovisničkim ponašanjem pojedinca, dakle oni termini koji su mahom u području psihologije ovisnosti, uopće do sada u literaturi nisu opisani ili su (u manje lošem slučaju) opisani nekonzistentno i višeznačno. Odmah mi je bilo jasno kako će u budućnosti biti nužno u ovo područje znanstvenog i općedruštvenog interesa uvesti red. Tako je višegodišnjim sabiranjem termina, pojmova i pojmovnih kategorija i pokušajem njihova sistematiziranja i što preciznijeg određenja za potrebe pisanja mojih knjiga uz knjige nastajao i ovaj rječnik. Stoga su pojedini termini u njemu prepoznatljivih definicija jer su već ranije dobro definirani u literaturi, neki su kompilacija iz više izvora, dok su pojedini termini u ovome rječniku tek u mojim knjigama po prvi puta definirani, posebno u domaćoj literaturi.

Upravo sam iz potonja dva razloga odustao od navođenja referenci, a osim toga to u rječničkom pristupu nije niti uobičajeno (pretpostavljam da su se i autori ostalih rječnika susretali s istim poteškoćama). Poseban su izazov bili žargonizmi; oni su po svojoj definiciji lokalno specifični, pojedini od njih i dobnog specifični, pa su mnogi čak i situacijski kreirani, i stoga ih je gotovo bezbroj. Naravno da slijedom takve dinamike njihova nastanka u ovome rječniku nisu niti mogli biti svi obuhvaćeni. Stoga sam se odlučio za pristup prema kojemu sam naveo samo one žargonizme koji se u svakodnevnom govoru, ali i u (uglavnom domaćoj) literaturi ponajviše koriste, dakle čija je upotreba u „običnom“ govoru subjektivno procijenjena kao najučestalija.

Rječnik sam nazvao „Terminološki opisni rječnik ovisnosti“ stoga što opisuje terminološke pojmove i pojmovne kategorije iz više područja (ovisnosti) bez obzira na standardnost njihove upotrebe, a nastojao sam da on u najvećoj mogućoj mjeri bude odraz sadašnjega stanja položaja riječi u upotrebnom jeziku i svakodnevnom govoru, što znači da objašnjenja ne pretpostavljaju buduća stanja i ne priječe da objašnjene riječi odnosno pojmovi ubuduće dobiju drukčiji status i/ili objašnjenja.

Sasvim mi je jasno kako će mnogi korisnici ovoga rječnika kada budu čitali definicije ili opise pojmovnih kategorija imati svoje mišljenje, kakvo god ono bilo, jer je činjenica da su pojedini termini definirani i objašnjeni preciznije, dok su neki samo površno određeni. Vjerojatna je i mogućnost da neki termini nisu niti obuhvaćeni ovim rječnikom; ali tako je to kod rječnika općenito i stoga oni u budućnosti obično imaju dopunjena i/ili izmijenjena izdanja. Nadam se da će takav život imati i ovaj rječnik, kao što se nadam da će mnogima koji nastoje svojim osobnim trudom učiniti problem ovisnosti što manjim ovaj rječnik biti pomoć na tome putu.

Autor

Kratice, popis jezika, odrednice i znakovi u tekstu

engl.	engleski
fra.	francuski
lat.	latinski
NN	Narodne novine
npr.	na primjer
str.	stranica
tzv.	takozvani
žarg.	žargonizam
/	ili

Termini
povezani sa
sredstvima
ovisnosti
(drogama)

a

abusus (lat.)

Vidjeti zloupotreba, štetna (droge)

adikcija

(od engl. addiction) Ovisničko svojstvo pojedinog sredstva (ovisnosti). Naziv se u stručnoj terminologiji uglavnom više ne koristi.

afinitet

Snaga kojom se droga veže za receptore u mozgu.

agonist(i)

Sredstva (kemijske tvari) koja aktiviraju receptore u mozgu.

AIDS (SIDA)

Sindrom stečenog nedostatka imuniteta uzrokovan humanim imunodeficijntnim virusom (HIV). Naziv dolazi iz engleskoga jezika (engl. Acquired Immunodeficiency Syndrome) dok je francuski naziv (koji se također često koristi) SIDA (franc. Syndrome d'Immuno Déficience Acquisse). Najčešći načini prijenosa su nezaštićeni spolni kontakt sa zaraženom osobom te upotreba nesteriliziranih igala i šprica pri uzimanju droga pa je ova bolest razmjerno česta u ovisničkoj populaciji.

a

b

c

č

akarofobija

(lat. acarophobia) Fobija, patološki strah od grinja i insekata. Vidjeti entomofobija

akcijski plan(ovi)

Operativni i provedbeni dokumenti koji se izrađuju ne temelju Nacionalne strategije suzbijanja zlorabe opojnih droga. Izrađuju se na državnoj i županijskoj razini za određeno višegodišnje razdoblje.

alkaloid(i)

Organske molekule poznate po svojem djelovanju na ljude i životinje.

amfetamin(i)

(engl. amphetamine) Sintetizirana uzbuđujuća sredstva koja stimuliraju središnji živčani sustav i čija upotreba može dovesti do psihičke i fizičke ovisnosti i/ili do tzv. amfetaminske psihoze. Najpoznatija su takva sredstva: benzedrin, mefedrin i deksedrin. Amfetamin je prvi puta sintetiziran u Njemačkoj 1887. godine i kasnije je korišten kao legalni lijek, da bi se 1932. godine počeo prodavati pod imenom Benzedrine (kao inhalator za tretiranje začepljenosti nosa, kod astmatičara pa čak i za običnu prehladu). Najčešći oblik amfetamina na ulici je amfetamin sulfat, bijeli prah čija čistoća varira najčešće između 6 i 10%. Konzumira se gutanjem, inhaliranjem, injiciranjem, a rjeđe pušenjem. Djelovanje počinje 15-30 minuta nakon uzimanja, traje obično 4-6 sati, ali ovisno o količini, načinu uzimanja, toleranciji i okolnostima u kojima se droga uzima djelovanje može trajati i do 24 sata. Male doze smanjuju apetit,

a

b

c

č

povećavaju znojenje i krvni tlak, ubrzava se kucanje srca i proširuju se zjenice. Osoba ima osjećaj ugone, izdržljivosti i snage, postaje živahna, govornjiva, a ponekad i agresivna. Veće doze mogu izazvati isušivanje usta, povišenu tjelesnu temperaturu, znojenje, glavobolju, zamagljen vid, vrtoglavicu, proljev ili zatvor stolice i gubitak apetita. Velike doze amfetamina mogu uzrokovati crvenilo, bljedilo, brz i nepravilan rad srca, drhtanje, grčenje, gubitak koordinacije, nekontrolirane pokrete i fizički kolaps. Osoba se osjeća uznemireno i čudljivo, a ponekad i zlovoljno. Povećane doze dovode do toga da osoba postaje uzbuđena, govornjiva i ima lažan osjećaj samopouzdanja i nadmoći, a može se ponašati bizarno, agresivno i neprijateljski nastrojeno. Narušena ravnoteža dopamina u mozgu dovodi do depresije i nesаницe koje mogu potrajati tjednima. Dugoročna upotreba može dovesti i do neishranjenosti i pomanjkanja vitamina, kožnih poremećaja, čireva i gubljenja tjelesne težine, a postoji opasnost i od poremećaja u radu bubrega, pluća i jetre. Često uzimanje velikih količina uzrokuje oštećenja mozga koja za posljedicu imaju teškoće u govoru i mišljenju. Amfetamini izazivaju toleranciju, što znači da su potrebne sve veće količine kako bi se postigao željeni efekt. Naglim prekidanjem uzimanje droge mogu se javiti tipični simptomi vezani uz odvikavanje, poput iscrpljenosti, depresije, nesаницe i uznemirenosti, dugih perioda spavanja (do 48 sati) i psihotičnih reakcija.

amfetaminska psihoza

Mentalni poremećaj sličan paranoidnoj shizofreniji, nastao kao posljedica uzimanja amfetamina, a manifestira se kroz halucinacije i paranoidne epizode i/ili stanja. Osoba se ponaša neobično i ponekad nasilno.

Simptomi amfetaminske psihoze nestaju obično nekoliko tjedana nakon prestanka uzimanja droge.

AMP

Kratice za amfetamine.

anabolici

Derivati testosterona (testosteron tijelo prirodno proizvodi i kod muškaraca i kod žena). Anaboličko svojstvo ovih derivata ima potencijal izgradnje kvalitetne mišićne mase bez masnog tkiva. Anabolike još nazivamo i anaboličkim steroidima, a sintetički proizvedeni mogu se uzimati u obliku tableta i u obliku injekcija. Steroidi u obliku tableta više su toksični od onih injektabilnih jer prolaze kroz digestivni trakt i jetru gdje u većim količinama ili dugotrajnom i nekontroliranom upotrebom mogu dovesti do ozbiljnih tjelesnih oštećenja i promjena u ponašanju. Injektabilni steroidi se apsorbiraju direktno u krvotok i time su sigurniji i imaju produljeno djelovanje, ali je njihovo uzimanje povezano s povećanim rizikom zaraze hepatitisom i HIV-om. U medicini se steroidi koriste za liječenje različitih poremećaja i bolesti, dok je njihova zloupotreba u sportu poznata kao doping. Mladi ih često nekontrolirano uzimaju kako bi postigli željeni izgled tijela, ali se često pri tome događaju zdravstvene posljedice (oštećenje jetre, propadanje testisa, obolijevanje od raka). Njima se često ilegalno trguje kao i s drogom.

a

b

c

č

anabolički steroidi

Vidjeti anabolici

analgetici

Lijekovi za liječenje bolesnika od bolova. Depresori su središnjeg živčanog sustava. Mogu biti opioidni (kao kodein, morfin i različiti sintetski) i neopiodni (kao paracetamol).

Vidjeti depresor(i), depresant(i)

anđeoski prah (žarg.)

Vidjeti PCP

anestetiци

Lijekovi koji dovode do anestezije (reverzibilnog stanja amnezije, analgezije, gubitka svijesti, gubitka mišićnih refleksa i smanjene reakcije na stres). Dije se na opće i lokalne. Opći anestetiци uzrokuju reverzibilni gubitak svijesti (najčešće se koriste za uspavlivanje pacijenata prije većih operativnih zahvata), dok lokalni anestetiци uzrokuju reverzibilnu kljenut perifernih osjetnih živaca lokalno na mjestu primjene.

antagonist(i)

Sredstva (kemijske tvari) koja imaju tendenciju u mozgu poništiti djelovanje nekog drugog sredstva.

a

b

c

č

antraks (u heroinu)

Bakterijska infekcija koju uzrokuje *Bacillus anthracis* (lat.). Ovisnička je populacija potencijalno u opasnosti od zaraze jer heroin ili agent za miješanje s heroinom mogu biti kontaminirani sporama antraksa, najvjerojatnije tijekom proizvodnje ili manipulacije.

apomorfin

Alkaloid opijuma koji nema opijatsko djelovanje nego spada u skupinu emetika (tvari koje provociraju povraćanje).

apstinencija (od droge)

Uzdržavanje od uzimanja droge.

apstinencijska kriza

Bolna fizička i psihička stanja koja su posljedica nedostatka kemijske tvari iz droge.

apstinencijski delirij

Delirantno stanje koje je dijelom apstinencijskog sindroma.

apstinencijski sindrom

Niz vrlo neugodnih simptoma (psihičkih i tjelesnih), redovito više njih, koji se zbog toga što se razvijaju uslijed apstinencije (uzdržavanja) od droge nazivaju apstinencijskim sindromom ili sindromom ustezanja i koji vode u tzv. apstinencijsku krizu ovisnika.

a

b

c

č

arahnofobija

(lat. arachnophobia) Fobija, patološki strah od paukova.

Vidjeti entomofobija

ASI

(engl. Addiction Severity Index) Instrument koji se koristi u evaluaciji programa liječenja ovisnika o alkoholu i drogama.

asocijativno učenje ovisnosti

Jednostavan oblik učenja ovisničkog ponašanja i ovisnosti u osnovi kojega je uspostavljanje veza između pojava na temelju njihove bilo prostorne bilo vremenske blizine (uključuje sposobnost pojedinih znakova povezanih s drogom da potaknu povratak uzimanju droge). Tvrdokornost ovisnosti o drogi može odražavati ustrajnost specifično promijenjene sinaptičke povezanosti kakva se javlja i kod normalnog formiranja pamćenja, odnosno može proizaći iz abnormalnog uključivanja dugotrajnog asocijativnog pamćenja.

aut (žarg.)

Neuspjeli pokušaj intravenskog uzimanja droge koji se dogodi kada ovisnik ne pogodi iglom venu.

b

BAR

Kratice za barbiturate.

barbiturati

Kemijske tvari koje djeluju kao depresori subkortikalnih živčanih centara dovodeći tako organizam u stanje sna. Njihova kronična upotreba može dovesti do fizičke i psihičke ovisnosti.

Vidjeti hipnotici

benzodiazepini

Skupina lijekova koji smanjuju anksioznost (tjeskobu), umiruju i imaju antikonvulzivno djelovanje. Produljena upotreba i zloupotreba dovode do razvoja tolerancije i do ovisnosti.

biopsihosocijalni pristup (ovisnosti)

Suvremeni pristup razumijevanju problema ovisnosti. Posezanje za štetnim tvarima kao što je droga povezano je s nizom činitelja koji su kompleksni, a po svojoj su naravi biološki, psihološki i socijalni. Rizični činitelji za razvoj problema i/ili poremećaja proizlaze iz međudjelovanja živčanog sustava, ostalih tjelesnih sustava, obrazaca ponašanja,

a

b

c

č

ć

kognitivnog funkcioniranja i okolinskih činitelja, pa se u skladu s time ovakav pristup razumijevanju problema ovisnosti naziva biopsihosocijalni pristup.

bioraspoloživost

Sposobnost kemijske tvari (na primjer u drogi) da uđe u tijelo i ondje postigne djelovanje.

bombon, bonkas (žarg.)

Vidjeti ecstasy

buprenorfin

(lat. buprenorphinum, engl. buprenorphine) Semi-sintetski opioidni djelomični agonist μ opioidnih i antagonist κ opioidnih receptora u mozgu, vrlo selektivnog djelovanja. Smanjuje kod ovisnika želju za uzimanjem opijata (koji više nemaju agonističko djelovanje) i sprječava pojavu apstinencijskih simptoma.

BZO

Kratice za benzodiazepine.

a

b

c

č

ć

C

centar (centri) za ugodu (u mozgu)

Centri koji u mozgu reguliraju ponašanje posredstvom kemijskih promjena i procesa. Posebno se to odnosi na limbičke strukture poput amigdaloidnih jezgara. Međutim, i strijarni sustav u regulaciji ovisničkog ponašanja ima važnu ulogu jer se unutar njega nalazi i jezgra nucleus accumbens u kojoj završava dio vlakana iz dopaminskog sustava, odnosno otpušta se dopamin. Dopamin se sintetizira u crnoj jezgri i važan je neurotransmiter iz skupine biogenih amina (biološki aktivnih tvari koje kao neurotransmiteri omogućuju prijenos živčanih impulsa unutar živčanog sustava) koji sudjeluje u tjelesnom sustavu nagrada i nastanka ovisnosti te potiče želju za ponovnim uzimanjem psihoaktivne tvari odnosno droge. Na opisani način nucleus accumbens igra važnu ulogu u potkrepljivanju ovisničkog ponašanja (i ponašanja uopće). Dopamin dalje prenosi informacije iz nucleusa accumbensa u dio mozga zadužen za kratkoročno pamćenje te čuvstva ili emocije (hipokampus), ali informaciju o ugodu prenosi i u svjesni dio mozga; u centar za mišljenje, dugoročno pamćenje i asocijacije. Ovisnik tako „utiskuje“ spoznaju o ugodu (pamti ugodu), dok podatke i spoznaju o opasnostima i posljedicama ponašanja zanemaruje.

a

b

C

č

ć

d

COC

(engl. cocaine) Kratica za kokain.

a

b

c

č

ć

d

čišćenje od droge (žarg.)

Vidjeti detoksikacija

a

b

c

č

ć

d

dž

d

dance (engl.) droge

Zajednički naziv za različite droge, najčešće one koje stimuliraju na aktivnost i koje se mahom zloupotrebljavaju na zabavama kao poticaj za neumorno, a često i nekontrolirano plesanje (otuda i naziv).

Vidjeti plesne droge, amfetamini, ecstasy

DEA

(engl. Drug Enforcement Administration) Uprava za suzbijanje droga Ministarstva pravosuđa Sjedinjenih Američkih Država.

dekstrometorfan

(engl. dextromethorphan, lat. dextromethorphanum) Lijek za supresiju kašlja. U obliku je sirupa, gela ili tableta. Može potaknuti halucinacije (vidne) i deluzije, hiperosjetljivost i letargiju. Miješanjem s ostalim drogama može prouzročiti štetu u središnjem živčanom i srčanožilnom sustavu, a u kombinaciji s alkoholom potencijalno je smrtonosan. Ulični su nazivi na engleskome jeziku: DXM, CCC, Triple C, Skittles, Robo, Poor Mans PCP i drugi.

delinkvencija

Pojavnost raznolikih oblika antisocijalnog, asocijalnog i općenito društveno neprihvatljivog ponašanja koje nije u skladu s općeprihvaćenim normama društvenog i/ili zakonom propisanog ponašanja. Zloupotreba sredstava ovisnosti (droga) primjer je delinkventnog ponašanja.

delinkvent

Osoba koja manifestira delinkventno ponašanje koje se dijagnosticira kao (najčešće maloljetnička) delinkvencija.

delirijum

Psihičko stanje djelomične ili potpune dezorijentacije u prostoru i vremenu, praćeno halucinacijama, bolesnim idejama i općim nemirom. U ovakvo se stanje dovode ovisnici unošenjem mnogih droga, posebno halucinogenih, te alkoholičari.

deluzije

Misli i vjerovanja otporna na sve činjenice koje govore protiv njih. Ovisnici usvajaju takve činjenice koje su tvrdokorne i otporne na promjene pa je stoga ovisničko ponašanje vrlo teško modificirati, a to otežava stručne postupke koji tijekom odvikavanja od ovisnosti uključuju modifikaciju ponašanja.

c

č

ć

d

dž

đ

e

Demerol

(naziv za engl. meperidine) Opioidni analgetik vrlo snažnoga djelovanja koji se koristi za liječenje umjerene do vrlo jake boli, a unosi se oralno ili injektiranjem.

Vidjeti analgetici

depersonalizacija

Patološki promijenjen doživljaj vlastitog identiteta i/ili vlastitog tijela. Javlja se i kod psihotičnih poremećaja izazvanih uzimanjem droga.

depresor(i), depresant(i)

Sredstva koja imaju umirujuće ili uspavljujuće (depresivno) djelovanje na središnji živčani sustav (usporavaju mozgovne funkcije).

Vidjeti psihodepresor(i)

detoksifikacija

Postupno smanjenje (dnevni) doza lijeka u liječenju ovisnika.

Vidjeti detoksikacija

detoksikacija

Metabolički proces kojim se toksične osobine otrova ili toksina smanjuju u tijelu. Proces je obično pod medicinskim nadzorom tijekom liječenja ovisnosti o drogama ili alkoholu. Koristi se u postupku liječenja ovisnika kao prvi korak u prevladavanju fiziološke (tjelesne, fizičke) ili psihičke ovisnosti.

diazepam

Lijek iz skupine benzodiazepina koji se koristi u liječenju anksioznosti.

Vidjeti benzodiazepini

Dilaudid

(naziv za engl. hydromorphone hydrochloride) Opioidni analgetik.

Vidjeti analgetici

diler

Vidjeti narkodiler

diskretni osobni zaštitni program

Na osobu (pojedince) usmjeren sklop mjera i postupaka koji se provode s ciljem dodatne zaštite pojedinca od štetnih utjecaja iz okoline. Osnova programa su smotrena (diskretna) i ciljana usmjerenost na pojedinca. Provodi se unutar školskog preventivnog programa (školskog programa prevencije ovisnosti) za one učenike za koje se procjenjuje izloženost većem riziku zloupotrebe droga.

Vidjeti školski preventivni program(i)

dizajnerske droge

Kako bi zaobišli zakonska ograničenja (ilegalne droge su obično definirane u smislu njihove kemijske formule), ilegalni kemičari mijenjaju molekularnu strukturu pojedinih ilegalnih droga („redizajniraju“ droge) i tako kreiraju droge poznate kao dizajnerske droge. Mnoge od ovih droga

c

č

ć

d

dž

đ

e

u skupini su amfetamina i imaju stimulativna djelovanja (uključujući i euforiju), a mogu proizvesti ozbiljna neurokemijska oštećenja mozga.

dop (žarg.)

Vidjeti heroin

dopamin

Kemijska tvar (neurotransmitter ili neuroprijenosnik) koja se prirodno proizvodi u mozgu. Ondje dopamin djeluje kao neurotransmitter koji pruža osjećaj ugone. Droga koju osoba uzme uzrokuje val razine dopamina, što dovodi do osjećaja ugone. Mozak pamti to zadovoljstvo i želi ga ponoviti. Na opisani način dopamin sudjeluje u nastanku i održavanju ovisničkog ponašanja. Dopamin se sintetizira u crnoj jezgri i važan je neurotransmitter iz skupine biogenih amina (biološki aktivnih tvari koje kao neurotransmiteri omogućuju prijenos živčanih impulsa unutar živčanog sustava) koji sudjeluje u tjelesnom sustavu nagrada i nastanka ovisnosti te potiče želju za ponovnim uzimanjem psihoaktivne tvari odnosno droge.

dopaminergički sustav

Fiziološki sustav kojim se koristi dopamin. Unutar strijarnog sustava u mozgu nalazi se i jezgra nucleus accumbens u kojoj završava dio vlakana iz dopaminskog sustava, odnosno otpušta se dopamin. Dopamin dalje prenosi informacije iz nucleusa accumbensa u dio mozga zadužen za kratkoročno pamćenje te čuvstva ili emocije (hipokampus), ali informaciju o ugodu prenosi i u svjesni dio mozga; u centar za mišljenje, dugoročno

pamćenje i asocijacije. Ovisnik tako „utiskuje“ spoznaju o ugodi (pamti ugodu), dok podatke i spoznaju o opasnostima i posljedicama ponašanja zanemaruje.

dopaminski sustav

Vidjeti dopaminergički sustav

doper (žarg.)

Osoba koja uzima amfetamine.

doping

zloupotreba anabolika u sportu. Izraz potječe od nizozemske riječi doop, što je bio naziv za opijumski napitak, a danas označava lijekove koji poboljšavaju sportsku izvedbu.

droga ludila (žarg.)

Vidjeti LSD

droga za silovanje

Droga koja se koristi za zlostavljanje (silovanje, krađu ljudskih organa) na način da uzrokuje amneziju kod osobe koja je pod njezinim utjecajem, posebno kad je u kombinaciji s alkoholom. Obično se radi o drogi GHB ili Rohypnol koja je psihodepresor (depresor središnjeg živčanog sustava). Uglavnom je u tekućem obliku pa ju stoga još zovu i tekućim ekstazijem, a krije se i iza naziva: blue moon, blue nitro, tekući ecstasy, tekući X.

droge

Postoje različite definicije droga. Najjednostavnija od njih drogu definira kao svaku tvar koja se unosi u organizam, a koja nije hrana. Radi se o zajedničkom nazivu za prirodne i sintetičke kemijske spojeve čije djelovanje na živčani sustav mijenja doživljavanje i ponašanje pojedinca usmjeravajući ga ponavljanju obrasca ponašanja koje pojedinac sve manje može kontrolirati i koje stoga nazivamo ovisničkim ponašanjem, a posljedicu takvoga ponašanja nazivamo ovisnošću. Često se termini droga i sredstva ovisnosti koriste kao sinonimi. Međutim, droge i sredstva ovisnosti nisu istoznačni pojmovi. Ključan je razlog taj što sredstva ovisnosti označavaju sredstva koja razvijaju ovisnost posebno u tjelesnom (fizičkom), ali i u psihičkom smislu, a droge se odnose i na navedena sredstva, ali i na sredstva koja ne razvijaju ovisnost (barem ne u tjelesnom smislu).

drogiranje

Unošenje droge u organizam.

drogni kriminal

Kriminal koji se vezuje uz zloupotrebu droga. Dijeli se na primarni (povezan s proizvodnjom, preradom, izvozom, distribucijom i redistribucijom droge), sekundarni (povezan s kaznenim djelima izvršenim pod utjecajem droga ili tijekom apstinencijske krize, te onima učinjenima radi nabavke droge ili sredstava za kupnju droge) i tercijarni (vezuje se uz međunarodne kriminalne skupine i organizacije koje se bave ilegalnom proizvodnjom, trgovinom i krijumčarenjem droge).

drug-free (engl.) programi

Programi u osnovi kojih je liječenje i/ili rehabilitacija ovisnika na način da se njihovo odvikavanje provodi bez zamjenske terapije (dakle, ne zamjenjuje se jedno sredstvo ovisnosti drugim).

duhan

Balkanski turcizam arapskog porijekla i znači “dim”. To je najčešće jednogodišnja biljka iz porodice solanaceae (lat.) koja se od ostalih kultiviranih vrsta iz ove porodice razlikuje po tome što joj je vodeći alkaloid nikotin po čemu je i cijeli rod dobio naziv nicotiana (lat.). Dim duhana u sebi ima nikotin, smolu (katran), ugljični monoksid i još neke druge kemijske spojeve (kojih je ukupno više od 4000). Samu ovisnost izaziva nikotin, ali su sastojci cigarete općenito opasni za ljudski organizam i veliki broj njih ima dokazanu poveznicu s bolestima. Upravo nikotin iz duhana čini ga sredstvom ovisnosti.

c

č

ć

d

dž

đ

e

dž

džanki (žarg.)

Ovisnik. Pojam se uglavnom odnosi na opijatske ovisnike.

Vidjeti ovisnik, opijat(i)

džoint (žarg.)

Smotuljak marihuane i duhana pripremljen za pušenje.

Vidjeti marihuana, duhan

č

ć

d

dž

đ

e

f

ecstasy

Kemijski modificiran amfetamin. Izvorno je razvijen u farmaceutskoj kompaniji „Merck“ 1912. godine. U tom je izvornom obliku bio poznat kao MDMA i proizveden je kao lijek za smanjivanje apetita. Međutim, zbog rano uočenih negativnih učinaka MDMA nikada nije bio u prodaji. Kasnije je, od 1953. godine, korišten u američkoj vojsci u psihijatrijskom liječenju (u tretmanu straha i tjeskobe), zatim 60-tih godina kao medijator nekih psihoterapijskih postupaka (prvenstveno u bračnoj terapiji), da bi se 70-tih godina počeo koristiti kao „party“ droga. Od 80-tih godina pod nazivom ecstasy koristi se droga koja ima vrlo malo ili uopće nema MDMA u svojem sastavu, a radi se ustvari o mješavini sredstava kao što su: LSD, heroin, kokain, amfetamini i metamfetamini. Ustvari, zbog nekontroliranih uvjeta proizvodnje sastav pojedinih ecstasy proizvoda može se bitno razlikovati i korisnik droge ne može biti siguran što uzima. Ecstasy ima stimulirajuće djelovanje na središnji živčani sustav, izuzev tzv. tekućeg ecstasyja (engl. liquid ecstasy) koji je ustvari GHB i koji je depresor središnjeg živčanog sustava. Ecstasy ima različite ulične nazive na engleskome (Adam, Cadillac, Beans, California, Sunrise, Clarity, Essence, Elephants, Eve, Hug, Hug Drug, Love Drug, Love pill, Lover's speed, Roll, Scooby snacks, Snowball, X, XE, XTC) i hrvatskome jeziku (bombon, bonkas, ex). Najčešće se pojavljuje u obliku tableta u

različitim bojama i s različitim utisnutim likovima kojima je jedina namjena privući pozornost, posebno mlađe populacije, ili u obliku kapsula i želatinoznih kuglica (na engleskome jeziku zvane Yelly Pearls). Uzima se isključivo gutanjem. Prema najnovijim saznanjima ecstasy djeluje i na DNK i tako uzrokuje mutacije i oštećenja na nasljednom materijalu te njegova zloupotreba može ostaviti teške posljedice na potomstvo. Tako se pokazuje snažnim teratogenom. Najčešći su simptomi kod osobe pod utjecajem ecstasyja: hiperaktivnost, povišeno raspoloženje, razdražljivost, gubitak apetita, nesаница, široke zjenice, ubrzani puls, suha usta i nos i grčenje mišićja. Posljedice su iscrpljivanje organizma i gubitak tjelesne težine, razvoj psihičke ovisnosti i apstinencijskih simptoma te blagi razvoj tolerancije.

Vidjeti amfetamin(i)

efekt stropa („plafona“)

(engl. ceiling effect) Pojam koji se vezuje uz doziranje lijekova, u slučaju liječenja ovisnosti uglavnom uz buprenorfin. Radi se o tome da se povišenjem doze lijeka njegovo djelovanje pojačava do određene maksimalne granice nakon koje se daljnjim povišenjem doze učinci ne mijenjaju (ne pojačavaju se). Ova je osobina iznimno važna jer omogućuje veću sigurnost u liječenju.

egzogeni morfina

Alkaloidi izolirani iz opijuma.

Vidjeti morfina

eks, ex (žarg.)

Vidjeti ecstasy

ekscitans(i)

Sredstva koja pobuđuju aktivnost (navode na aktivnost). Danas rijetko korišteni naziv za psihostimulatore (psihostimulanse).

Vidjeti psihostimulator(i), psihostimulans(i)

eksperimentatori (s drogom)

Osobe koje tek započinju sa štetnom zloupotrebom (u početku različitih sredstava ovisnosti (droge), ali koje još nisu razvile stabilno ovisničko ponašanje niti se kod njih razvila ovisnost.

eksperimentiranje (s drogom)

Aktivnosti namjernog uzimanja različitih sredstava ovisnosti (droga) koje pojedinac uzima kako bi „ispitao“ njihova djelovanja. Obično se događa u ranoj (početnoj) fazi štetne zloupotrebe.

EMCDDA

(engl. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)
Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama sa sjedištem u Lisabonu (Portugal).

endogeni morfini

Tvari sintetizirane u mozgu prirodnim putem djelovanja sličnog opijatima.

Vidjeti morfini

endorfini

Vidjeti endogeni morfini

entomofobija

(lat. entomophobia) Fobija, patološki strah od kukaca, insekata i/ili malih životinja, pa čak i od oštrih predmeta. Ponekad se javlja i kod osoba pod utjecajem kokaina (pa i kod alkoholičara), a manifestira se kao doživljaj puzanja po koži i uvlačenja pod kožu sitnih životinja (ili predmeta). Ova fobija poznata je i kao insektofobija (lat. insectophobia).

ESPAD

(engl. the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) Najveći internacionalni istraživački projekt u svijetu u uporabi sredstava ovisnosti kod adolescenata. Radi se o zajedničkom naporu neovisnih istraživačkih timova u četrdesetak europskih zemalja, a podaci se prikupljaju svake četiri godine počevši od 1995. godine. Švedsko vijeće za informacije o alkoholu i drugim drogama pokrenulo je projekt 1993. godine. Podrška je projektu pružena od strane Pompidou grupe u Vijeću Europe, švedskog Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, švedskog Nacionalnog instituta za javno zdravstvo i Europskog nadzornog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA). Kod nas ESPAD provodi Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

Vidjeti Hrvatski zavod za javno zdravstvo

eter

Opći anestetik koji se može zloupotrebjavati ušmrkavanjem i udisanjem. Radi se o lako zapaljivom i hlapljivom organskom spoju osebnog mirisa. Može poslužiti i kao otapalo, a koristi se i u sintezi LSD-a.

Vidjeti anestetici

etorfin

(engl. etorphine) Vrlo snažan polusintetički analgetik djelovanja snažnijeg od morfija.

Vidjeti analgetici

euforici

Sredstva čije djelovanje dovodi do dobrog raspoloženja i/ili euforije.

Vidjeti euforija

euforija

Intenzivna veselost i optimizam, u normalnim situacijama povezana s doživljajem uspjeha, a u bolesnim stanjima povezana i s djelovanjem psihoaktivnih tvari (u drogi).

evaporirana marihuana

Marihuana čiji je dim prethodno ohlađen u vodi (pušenjem kroz vodenu lulu ili nargilu).

Vidjeti marihuana, nargila

d

dž

đ

e

f

g

h

fenciklidin

(engl. phencyclidine, PCP) Izvorno tijekom 50-tih godina razvijen kao anestetik, a može djelovati kao halucinogen, psihostimulator i sedativ. Medicinska upotreba PCP-a prekinuta je 60-tih godina zbog toga što je provocirao tjeskobu i deluzije, a neki su bolesnici povremeno postajali psihotični. Od tada se pojavljuje kao ulična droga i često se lažno prodavao kao marihuana. Fenciklidin deprimira mozak pa dovodi do smetenosti i teškoća s orijentacijom. Također povisuje krvni tlak i remeti srčani ritam. Česti su i mišićni tremori. Vrlo visoke doze mogu dovesti do moždanog udara, slušnih halucinacija, epileptičnih napadaja, po život opasne visoke temperature (hipertermije), kome pa i do smrti. Kronična zloupotreba može oštetiti mozak, bubrege i mišiće, a za ovisnike koji su i shizofreničari postoji vjerojatnost da će ostati psihotični danima ili tjednima nakon upotrebe fenciklidina.

Vidjeti halucinogen(i), psihodelici, anestetici

fiks (žarg.)

Droga u otopini pripremljena za injektivno uzimanje (kod intravenskih ovisnika).

fiksiranje (žarg.)

Naziv koji se u žargonu ovisnika obično koristi za intravenozni način uzimanja droge.

fizička ovisnost

Vidjeti tjelesna ovisnost

flashback (engl.)

Naknadna (sekundarna) pojava simptoma drogiranja bez ponovnog uzimanja sredstva koje je dovelo do primarnih simptoma; svojevrsni “eho” fenomen (kao ubačene scene događaja iz prošlosti) odnosno spontano djelovanje nakon nekoliko sati, dana, pa i mjeseci po prestanku uzimanja i primarnog djelovanja droge.

fleš (žarg.)

Stanje organizma neposredno nakon injektivnog ubrizgavanja heroina. Traje otprilike do jedne minute i ovisnici ga opisuju kao stanje neusporedive ugone.

dž

đ

e

f

g

h

i

g

gandža (žarg.)

Vidjeti marihuana

GHB

(engl. gammahydroxybutyrate) Radi se o sredstvu koje je depresor središnjeg živčanog sustava i povremeno se legalno koristi u liječenju narkolepsije. GHB je također i metabolit i prirodno se nalazi u organizmu, ali u koncentracijama puno manjima od onih koje se zloupotrebljavaju. Intoksikacija je praćena teškim stanjima (nesvjesticom, povraćanjem, grčevima, ponekad i otežanim disanjem), a dovodi i do teške omamljenosti te se koristi i kao droga za silovanje (zlostavljanje).

Vidjeti depresor(i), depresant(i), droga za silovanje

granica detekcije

Najniža koncentracija sredstva koja se može pouzdano otkriti.

h

habituacija

Navikavanje na drogu do kojega dolazi nakon relativno redovitog uzimanja droge, uz mogućnost svojevrijednog prekidanja toga uzimanja bez pojave apstinencijskog sindroma.

halucinacije

Doživljaji koji su po sadržaju vrlo slični percepciji (opažanju), ali nastaju bez neposrednog podražaja u okolini. Uzroci halucinacija mogu biti uvjeti u okolini, ali i nenormalna stanja svijesti u koje se osoba dovodi i uzimanjem droga, posebno halucinogenih.

halucinogen(i)

Kemijske tvari koje svojim djelovanjem na središnji i vegetativni živčani sustav izazivaju (i kod normalnih ljudi) čitav niz teškoća u psihičkom funkcioniranju koje nazivamo psihotičnim simptomima (nepredvidive promjene raspoloženja, povećanu osjetljivost na podražaje, depersonalizaciju i niz fizioloških promjena). Nazivaju se još i psihotomimeticima (meskalin, psilocibin, LSD, hašiš).

Vidjeti halucinacije

e

f

g

h

i

j

k

hašiš

Smolasti oblik kanabisa koji se dobije ekstrahiranjem smole kanabisa (različitim metodama) i koji se zgušnjavanjem može oblikovati u ciglice, pločice ili druge oblike. Zloupotrebljava se struganjem ili topljenjem po duhanu, a konzumira se slično kao i marihuana. Ima višu koncentraciju THC-a nego marihuana (obično oko 10%).

Vidjeti kanabis

hašiševo ulje

Tamna i ljepljiva tekućina koja se dobije postupkom ponovnog izlučivanja (filtriranja) kanabisa. Smatra se da je hašiševo ulje (bhanga) najjači proizvod kanabisa, višestruko jačega djelovanja i od hašiša.

hašišomanija (žarg.)

Opis ovisničkog ponašanja osoba koje zloupotrebljavaju hašiš. Izraz se danas koristi uglavnom u žargonu.

Vidjeti hašiš

hep (žarg.)

Vidjeti heptanon

hepatitis

U gastroenterologiji svaka upalna bolest jetre. Klinička slika i prognoza, kao i terapija ovisi o uzroku. Postoji više različitih vrsta hepatitisa (hepatitis A, B, C, D, E, F i G). Ovdje će biti opisani najčešći kod ovisnika: hepatitis B i hepatitis C.

hepatitis B

Vrsta hepatitisa. Najčešći put prijenosa je nakon uboda ili posjekotine na zaraženu iglu ili drugi oštar predmet te spolnim putem. Stoga su intravenski ovisnici o drogama visokorizična skupina za zarazu hepatitisom B. Većina zaraženih nema nikakvih simptoma što ne znači da bolest ne postoji. Simptomi akutne infekcije obično se javljaju jedan do tri mjeseca nakon zaraze i nespecifični su (povišena temperatura, zglobobolja, žutilo kože i sluznica, umor, gubitak apetita, bolovi ispod desnog rebrenog luka). Liječenje prepoznate akutne infekcije podrazumijeva samo liječenje simptoma nespecifičnim lijekovima. Ukoliko infekcija virusom hepatitisa B traje dulje od šest mjeseci govorimo o kroničnom hepatitisu B; simptomi su također nespecifični (umor i “nelagoda” pod desnim rebrenim lukom), a bolest često postoji godinama prije negoli se (obično slučajno) otkrije. Cilj liječenja kronične infekcije je kontrola razmnožavanja virusa čime se pokušava kontrolirati stupanj oštećenja. Cjepivo protiv hepatitisa B postoji.

hepatitis C

Vrsta hepatitisa kojega je u kontekstu zloupotrebe droge najvažnije opisati. To je upala jetre uzrokovana istoimenim virusom (hepatitis C virus) koji pripada skupini RNA virusa (koriste ribonukleinsku kiselinu kao genetski materijal). Hepatitis C prenosi se putem zaražene krvi i stoga je jedna od mogućih posljedica upotrebe zajedničkog pribora za drogiranje kod intravenskih ovisnika. Danas definitivni primat prijenosa infekcije čini intravenska zloupotreba droga. Intravenski ovisnici ubrajaju se u tzv. visokorizičnu skupinu sa 60-90% anti-HCV-pozitivnih nalaza.

Većina osoba s HCV infekcijom nemaju simptome bolesti. Zbog toga nisu svjesni problema i ne traže pomoć i/ili tretman. Cilj liječenja je eliminacija virusa čime se sprječava progresija bolesti. Antivirusni lijekovi koji se primjenjuju u liječenju jesu interferon-alfa i ribavirin. Cjepivo protiv hepatitisa C još nije proizvedeno.

heptanon

Vidjeti metadon

heroin

Polusintetski narkotik (diacetylmorfin) koji se dobije složenim postupcima rafiniranja iz morfija. Kemijskim je putem prvi puta proizveden 1874. godine. Čistog heroina na tržištu droga gotovo i nema jer dileri čistom heroinu dodaju razne tvari (šećer, škrob, mlijeko u prahu, metalne strugotine i drugo) zbog povećanja količine i mase, ali dodaju i aktivne supstance (kinin, prokain, strihnin i drugo) zbog prikrivanja manjka heroina u mješavini. Omjer dodavanja je od 9:1 do 50:1, što znači da ovisnici uglavnom upotrebljavaju vrlo razrijeđen i prljav heroin. Uzima se ušmrkavanjem, pušenjem i injektiranjem. Heroin je vrlo adiktivna droga upotrebom koje se vrlo brzo i dramatično razvija i psihička i tjelesna ovisnost koju prati dramatično psihofizičko i egzistencijalno propadanje te razvoj (sekundarnog) kriminalnog ponašanja. Heroin djeluje kao psihodepresor tako da osoba pod njegovim utjecajem ima uske zjenice, usporena je, pospana (glavom kao da kljuca), promijenjene boje glasa (ima izdišući umorni glas nižeg tonaliteta), usporenog disanje i pulsa (kod jačih intoksikacija zapada u dubok san koji može završiti komom i smrću),

često šmrca, a ako heroin uzima intravenozno vide se ubodi, prvenstveno po rukama, ali i po ostalim dijelovima tijela. Posebno intravenski ovisnici u rizičnoj su skupini za zarazu hepatitisom ili AIDS-om, oboljenjima jetre, bubrega, pluća, kao i stalnim rizikom od predoziranja. Osobu pod utjecajem heroina moguće je prepoznati i po urušenom tjelesnom izgledu koji prati drhtanje, curenje nosa, a apstinenciju prate teška stanja i apstinencijske krize uz intenzivno povraćanje. Heroin ima različite ulične nazive na engleskome: Big H, H, Junk, Skag, Horse, Smack, Thunder, Hell Dust, Nose Drops, ali i na hrvatskome jeziku: žuto, smeđe, pis, piz, šut, dop i slično.

Vidjeti narkotici

heroin, crni

(engl. black heroin) Mješavina heroina i kofeina.

heroin, prostački

(engl. hillbilly heroin) Sleng naziv za oxycontin koji je sintetički morfij i koristi se kao lijek protiv bolova, ali se zloupotrebljava uzimanjem veće količine odjednom što povećava rizik od smrtnosti.

heroin, sir

(engl. cheese heroin) Vrlo jeftina ulična mješavina meksičkog crnog (tzv. katran) heroina i antihistamina (lijekova protiv alergije) s mogućim smrtnim posljedicama. Navedena kombinacija može uspavati pojedinca tako da se uslijed zatajenja disanja više ne probudi. Naziv je dobio po tome što ova mješavina nalikuje siru parmezanu.

heroinomanija (žarg.)

Ovisnost o heroinu.

Vidjeti heroin

hidromorfon

(engl. hydromorphone) Polusintetski opioidni analgetik.

Vidjeti dilaudid

hipi pokret (hipiji)

(od engl. hippy, nejasnog porijekla) Pokret koji se pojavio u SAD 60-ih godina kao buntovna reakcija koja je zrcalila sliku ondašnjega svijeta urušenih moralnih vrijednosti. Mladi ljudi, mahom u 20-im i 30-im godinama, okretali su se prirodi i proklamirali vječni mir i ljubav u svijetu. S ovim se pokretom povezuje i povećana zloupotreba droga, posebno psihodelika, što se posebno odnosi na „ponovno otkriveni“ LSD.

Vidjeti psihodelici

hipnotici

Droge koje djeluju kao depresori središnjeg živčanog sustava tako da uzrokuju spavanje (kao na primjer barbiturati, metakvalon).

Vidjeti depresor(i), depresant(i)

HIV

(engl. human immunodeficiency virus) Virus humane imunodeficijencije koji uzrokuje stečeni sindrom imunodeficijencije (AIDS ili SIDA), stanje u

ljudi kada imunološki sustav počinje slabjeti, dovodeći do po život opasnih oportunističkih infekcija. Virus HIV prenosi se nezaštićenim spolnim odnosom s partnerom koji je inficiran virusom (putem krvi, sperme i vaginalnog sekreta), zatim putem krvi i derivata krvi (intravenski ovisnici stoga predstavljaju veliku rizičnu skupinu zaraženih HIV virusom) i vertikalnim prijenosom (prijenos virusa s majke na dijete transplacentarno prije rođenja, perinatalno za vrijeme porođaja i postnatalno za vrijeme dojenja novorođenčeta).

Vidjeti AIDS (SIDA)

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Središnja medicinska ustanova javnog zdravstva u Republici Hrvatskoj. Ustanovljen je 1923. godine kao Epidemiološki zavod, preustrojen je i preimenovan 1926. godine u Higijenski zavod sa Školom narodnog zdravlja, zatim nakon nekoliko izmjena u Centralni higijenski zavod, kasnije u Zavod za zaštitu zdravlja SR Hrvatske, da bi danas to bio Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Organizacijska struktura Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo ima, među ostalima, i Službu za školsku i adolescentnu medicinu i prevenciju ovisnosti.

e

f

g

h

i

j

k

ibogain

(engl. ibogaine) Psihoaktivni alkaloid afričke biljke tabarnanthe iboga koji ima potencijal u liječenju od ovisnosti o alkoholu, heroinu, kokainu, metadonu, pogotovo kod apstinencijskih kriza. Nisu svi učinci dovoljno znanstveno istraženi, a poznata su i nepovoljna djelovanja ovoga sredstva na srce i jetru.

imunokromatografski testovi (na drogu)

Dijagnostički testovi koji se mogu koristiti u diferencijalno-dijagnostičkom postupku testiranja na droge za kvalitativno otkrivanje metabolita droge (najčešće se koristi uzorak svježe mokraće).

indicirana prevencija (ovisnosti)

Prevencija ovisnosti usmjerena na prepoznavanje pojedinaca koji imaju pokazatelje visoko povezane s pojedinačnim rizikom razvoja zlouporabe droga u njihovom kasnijem životu (kao što su npr. psihijatrijski poremećaji, školski neuspjeh, asocijalno ponašanje i slično) ili rani znakovi zloupotrebe tvari (ali ne i DSM-IV kriteriji za ovisnost). Uključuje usmjeravanje posebnih intervencija prema takvim pojedincima. Svrha indicirane prevencije ne mora nužno biti sprječavanje započinjanja uzimanja ili uzimanje tvari, nego sprječavanje (brzog) razvoja ovisnosti,

kako bi se smanjila učestalost i spriječilo „opasno“ uzimanje tvari (npr. umjereno umjesto neumjerenog pijenja (pijančevanja)).

Vidjeti prevencija ovisnosti

indijska konoplja

(lat. cannabis indica)

Vidjeti kanabis

indijsko sijeno (žarg.)

Vidjeti indijska konoplja

indukcija

Uvođenje pojedinog lijeka u terapiju ovisnika.

inhalanti

Različite psihoaktivne tvari koje se inhaliraju (plinovi ili hlapljive tekućine kao boje, ljepila, benzini), često su lako dostupne i jeftine i u takvom (komercijalnom) se obliku ne smatraju drogom.

inicijalni test (na droge)

Početni test, odnosno test koji se koristi za početno testiranje na prisustvo droga i njihovih metabolita. Identificirani negativni nalazi ovakvoga testiranja uglavnom ne trebaju daljnja ispitivanja i ne moraju proći skuplju potvrdu testa.

Vidjeti testiranje (na drogu)

insektofobija

(lat. insectophobia)

Vidjeti entomofobija

intravenski ovisnici

Ovisnici koji drogu uzimaju intravenskim injektiranjem.

izrada (droge)

Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je „priprava, prerada, miješanje, pročišćavanje, proizvodnja i svaka druga radnja kojom se dobiva opojna droga“.

izvanbolničko liječenje (ovisnika)

Oblik liječenja ovisnika koji ne uključuje smještaj u bolnice ili klinike (hospitalizaciju), već se uglavnom provodi u ambulantama (bolničkim ambulantama ili kod izabranih liječnika primarne zdravstvene zaštite), u dnevnim bolnicama (bolesnici su kod kuće, često i rade, a dolaze u ambulante ili u bolnicu na kontrolne preglede) ili u centrima/službama/djelatnostima zavoda za javno zdravstvo.

Vidjeti liječenje ovisnika, zavodi za javno zdravstvo

k

kadilak (žarg.)

Vidjeti kokain

kamforna opijumska tinktura

Farmaceutska priprema opijuma.

kanabinoid(i)

Kemijske tvari (fenolski bioaktivni spojevi) koje kada ih tijelo proizvodi pomažu kontroli psihofizičkih funkcija, a kada se u tijelo unose (apsorbiraju) iz marihuane i/ili hašiša dovode do intoksikacije i ostalih djelovanja.

kanabis

(lat. *canabis sativa*) Botaničko ime biljke iz koje se proizvodi marihuana. Radi se o indijskoj konoplji koja naraste od pola do 1,5 metra visine, ima izdužene i nazubljene listove zelene boje, a cvjetovi i listovi sadrže psihoaktivnu tvar pod nazivom tetrahidrokanabinol (THC). U svijetu se pojavljuje u različitim inačicama i pod različitim nazivima: Ganga, Charas, Bhang i ostalima.

Vidjeti tetrahidrokanabinol

kanabis kontaminiran olovom

Kontaminirani kanabis koji kod konzumenata razvija simptome trovanja olovom (grčevi u truhu, mučnina, anemija).

Vidjeti kanabis

kanabis, smola

Vidjeti hašiš

kanabis, ulje

Ulje indijske konoplje koje sadrži vrlo visoku koncentraciju THC-a.

Vidjeti kanabis, THC

kemijsko učenje ovisnosti

Usvajanje ovisničkog ponašanja posredstvom kemijskih promjena i procesa u mozgu koji dovode do ugone u slučaju njihova podraživanja. U osnovi nagradnog djelovanja su neuroprijenosnici koji kao kemijski medijatori doživljaja ugone djeluju na centre ugone u mozgu i modeliraju ponašanje na način da pojedinac ustraje u ponašanjima koja ga dovode do ugone. Nagradno iskustvo i ponašanje koje je dovelo do nagrade pojedinac pamti i opetuje ga te tako razvija sklonost uzimanju droga svojevrsnim oblikom kemijskog učenja.

ketamin

(engl. ketamine) Sredstvo koje se koristi uglavnom u veterini kao anestetik, a učinci su mu takvi da iskrivljuje percepciju (prvenstveno

vidnih i slušnih podražaja) i dovodi do osjećaja odvojenosti od okoline. Obično je u obliku praha ili tekućine. Može biti injektiran, dodan u piće, duhan ili marihuanu te ušmrkavan. Djelovanje je takvo da se povećava krvni tlak i srčani ritam uz potencijalne respiratorne teškoće, a pojavljuju se i amnezija i halucinacije. Niske doze rezultiraju umanjenom pažnjom i teškoćama u učenju i pamćenju. Pri višim dozama ketamin može uzrokovati halucinacije, a pri još višim dozama može uzrokovati delirij i amneziju. Pojavljuje se u prahu ili kao bezbojna tekućina, a može se zloupotrebjavati i miješanjem s drugim drogama, na primjer s marihuanom. Ulični su nazivi na engleskome jeziku: Special K, K, super C, cat Valium, jet, super acid, green i drugi.

khat (kat)

(lat. *catha edulis*) Cvatući grm koji autohtono uspijeva u Africi i na Arapskome poluotoku. Svrstava se u skupinu stimulatora središnjeg živčanog sustava, ali je djelovanje manje izraženo u odnosu na kokain ili amfetamine. Uzima se žvakanjem (uglavnom svježih) listova, a rjeđe kao čajni pripravak ili dodatak hrani. Tjelesni su znaci povećanje krvnog tlaka i srčanog ritma. Produljeno uzimanje može dovesti do ekstremne žeđi, hiperaktivnosti, nesanice i gubitka apetita, a ponekad i do maničnog ponašanja, paranoje, halucinacija i psihotičnog ponašanja. Djelovanje započinje dva do tri sata nakon uzimanja, a može trajati i do 24 sata. Khat se tradicionalno primjenjuje u Somaliji, Etiopiji i posebno u Jemenu, dok je u zapadnim kulturama ponegdje proskribiran, a ponegdje i sasvim legalan.

Vidjeti psihostimulator(i), psihostimulans(i)

kodein

Alkaloid opijuma koji se u medicini koristi kao opioidni analgetik, za smirivanje kašlja i protiv dijareje (proljeva). Slabijeg je djelovanja od morfija. Koristi se i kao supstitucijska terapija u liječenju ili održavanju ovisnika, ali se takva terapija, barem za sada, kod nas ne prakticira.

Vidjeti analgetici

kodeinizam (žarg.)

Pojam koji se rijetko, sada uglavnom u žargonu, koristi za osobe za koje se smatra da su razvile ovisnost o kodeinu.

Vidjeti kodein

kofein

Alkaloid koji se nalazi u kavi, čaju, energetskim pićima pa čak i u čokoladi, kao prirodna tvar nalazi se u listovima, sjemenkama i plodovima više od 60 biljnih vrsta širom svijeta i ponekad se dodaje hrani i napicima tijekom procesa proizvodnje da bi se pojačao njihov okus, a dodaje se i lijekovima kako bi se poboljšala njihova učinkovitost. Kofein ubrzava rad srca, održava stanje budnosti, ima diuretski učinak, povišuje krvni tlak, proširuje dišne putove i pomaže otpuštanju masti u krvotok. Tolerancija na kofein može se izgraditi vrlo brzo, već u nekoliko dana. Apstinencijski simptomi uključuju glavobolju, pospanost i tromost, nekoncentriranost, a u rijetkim slučajevima tjeskobnost, mučninu ili povraćanje. Intoksikacija kofeinom (obično konzumacija velike količine kofeina) dovodi do simptoma koji ometaju uobičajeno socijalno i intelektualno funkcioniranje.

koka

(lat. *erythroxylum coca*) Biljka koja potječe iz Južne Amerike (Ande), raste do visine od nekoliko metara, tankih je i ovalnih listova zelene boje koji sadrže i kokain. Ima posebnu ulogu u tradicionalnoj andskoj kulturi. Ovaj se naziv u žargonu koristi i kao inačica za kokain.

Vidjeti kokain

kokain

Stimulativna droga benzoylmethylecgonine (engl.) koja se kao alkaloid dobije ekstrakcijom iz lišća koke. Prvi ga je ekstrahirao njemački kemičar Albert Niemann 1859. godine, ali se smatra da je postupak prvi znanstveno elaborirao i u zdravstvenim krugovima popularizirao njemački kemičar Friedrich Gaedcke 1855. godine (pod nazivom erythroxyline). Uglavnom je u obliku praha (pudera) bijele boje, ali može biti i kristaliziran (engl. crack heroin). U medicini se koristi kao lokalni anestetik. Zloupotrebljava se pušenjem, ušmrkavanjem, utrljavanjem u sluznicu, a može i injektivnim putem. Djelovanje je relativno kratkotrajno; ušmrkani kokain počne djelovati nakon nekoliko minuta, a djelovanje traje do 45 minuta, dok injektirani kokain djeluje gotovo trenutačno i njegovo djelovanje traje dulje nego kod ušmrkavanja. Djeluje na smanjenje apetita, povisuje krvni tlak i ubrzava rad srca, sužava krvne žile i povisuje razinu pojedinih činitelja zgrušavanja krvi, ometa spavanje, proizvodi bizarna i ponekad nasilna ponašanja (tzv. kokainsko ludilo), dovodi do taktilnih halucinacija, intenzivne euforije, panike i moguće psihoze. Ostavlja i dugoročne štetne posljedice na respiratorni sustav (ako se puši), sluznicu nosa (ako se ušmrkava), jetru, bubrege, seksualno ponašanje i priličan broj drugih

psihofizičkih funkcija. Povećava se incidencija moždanog i srčanog udara. Ovisno o dozi može dovesti do konvulzija i iznenadne smrti. Ponekad se kombinira s ostalim drogama (amfetaminima, marihuanom, heroinom). Razvija snažnu psihičku ovisnost, toleranciju, ali i preosjetljivost. Ulični nazivi na engleskome jeziku su: Aunt Nora, Bernice, Binge, Blow, C, Charlie, Coke, Dust, Flake, Mojo, Nose candy, Paradise, Sneeze, Sniff, Snow, Toot, White i drugi.

kokain, crack

Kristalizirani kokain pripremljen za pušenje. Razvijen je tijekom tzv. „kokainskog buma“ 70-tih godina. Varira od bijele do žute ili ružičaste boje. Naziv je dobio prema zvuku koji proizvodi kada se zagrije, recimo pušenjem (od engl. cracking, što označava pucketanje). Ubrzava rad srca, dovodi do euforičnih i paranoidnih stanja, ali i do teškoća sa spavanjem, disanjem (s mogućim smrtnim posljedicama) i apetitom. Ponašanje osobe može postati bizarno i nasilno (tzv. kokainsko ludilo), a mogu se očitovati i problemi u seksualnom funkcioniranju. Djelovanje je vrlo kratkotrajno (15-tak minuta). Razvija se snažna psihička ovisnost i tolerancija. Ulični nazivi na engleskome jeziku su: 24-7, Apple jacks, Badrock, ball, Base, Beat, Candy, Chemical, Cloud, Cookies, Crack, Crumbs, Devil drug, Dice, Electric kool-aid, Fat bags, French fries, Glo, Gravel, Grit, Hard ball, Hard rock, Ice cube, Kryptonite, Nuggets, Paste, Prime time, Product, Raw, Rock star, Scrabble, Sleet, Snow coke, Sugar block, Tornado, Troop i drugi. Na hrvatskome se jeziku koriste nazivi: snješko, bijelo, koka, kadilak i drugi.

Vidjeti kokain

kokainizam (žarg.)

Pojam koji se odnosi na osobe za koje se smatra da su razvile ovisnost o kokainu.

Vidjeti kokain

kokainomanija (žarg.)

Pojam koji se odnosi na osobe koje manifestiraju ovisničko ponašanje vezano uz zloupotrebu kokaina. Ovisnost o kokainu.

Vidjeti kokain

kokainsko ludilo

Stanje koje prati uzimanje kokaina, a očituje se u sumračnom stanju svijesti, paranoidnim i ostalim psihotičnim stanjima te ponašanjima koja mogu biti destruktivna i/ili autodestruktivna.

Vidjeti kokain

kokina baza

Taložina u postupku proizvodnje kokaina koja se sušenjem i hlađenjem kristalizira u crack kokain.

Vidjeti kokain, crack

kokina pasta

Prvi međuproizvod u postupku ekstrahiranja kokaina iz lišća koke. Može se pušiti na način da se miješa s duhanom ili marihuanom, ali ima nisku bioraspoloživost. Dovodi do gotovo trenutnih euforičnih reakcija, ali pola sata nakon pušenja uzrokuje nemir i tjeskobu.

Vidjeti koka

kokina smjesa

Međuproizvod u proizvodnji kokaina u dijelu procesa proizvodnje u kojemu se iz lista koke ekstrahira kokain.

Vidjeti koka, kokain

kompulzivna (zlo)upotreba droge

Neodoljiva potreba za izvođenjem radnji i održavanjem ponašanja koja su usmjerena nabavci i/ili (štetnoj) zloupotrebi droge. Svrha je takvoga ponašanja smanjenje napetosti izazvane anksioznošću.

komuna

Vidjeti terapijska zajednica

koncentracija (droge, lijeka)

Iznos droge (lijeka) u jedinici volumena bioloških fluida izražena kao masa/volumen.

kriminal, drogni

Vidjeti drogni kriminal

kriminogeni aspekti zloupotrebe droga

Opisi ovisničkog ponašanja i/ili posljedica koje slijede štetnu zloupotrebu koja je povezana s kršenjem zakonske regulative.

Vidjeti zloupotreba, štetna (droga)

kritična razina

(engl. threshold) Tijekom testiranja na droge definira koncentraciju analita u testiranom uzorku na kojoj je razini ili iznad nje rezultat testiranja pozitivan, a ispod te razine negativan. Ova je koncentracija obično znatno veća nego osjetljivost testa koji se koristi.

Vidjeti testiranje (na drogu)

kromatografija

Tehnika koja se koristi za odvajanje iz mješavine droga i njihovih metabolita (i drugih kemikalija) u pojedine komponente.

kuhinjske droge (žarg.)

Izraz koji označava droge najčešće kućne izrade („u kuhinji“) koje se dobiju relativno jednostavnim kombiniranjem različitih sastojaka.

h
i
j
k
l
lj
m

lake droge

U kolokvijalnom govoru pojam se odnosi na droge koje se obično ne percipiraju kao posebno opasne (to bi se odnosilo u prvome redu na marihuanu, amfetamine i slične). Naravno, u stvarnosti su sve droge jednako opasne i ne postoji opravdana podjela na lake i teške droge.

lažni kokain (žarg.)

Bijeli heroin visoke čistoće, netipične boje i izgleda koji se na ilegalnom tržištu lažno prodaje kao kokain što posljedično može dovesti do predoziranja.

Vidjeti heroin

lažno negativni nalaz

Rezultat testa na droge koji kazuje kako droge nema u ispitivanom uzorku, iako stvarno postoji.

lažno pozitivan nalaz

Rezultat testa na droge koji kazuje kako je droga identificirana u ispitivanom uzorku, ali je u koncentraciji manjoj od granice (praga) detekcije. Može se dobiti i kao posljedica križne reakcije s lijekovima.

leteomanija

(lat. letheomania) Posebno opasna, smrtonosna žudnja za drogom.

levamisol

Antiparazitski preparat koji se koristi u veterini, a ranije je korišten i u humanoj medicini kao imunostimulans. U posljednje vrijeme sve se učestalije pojavljuju znatne količine levamisola u zaplijenjenom kokainu. Potvrđeno je da levamisol izaziva zdravstvene komplikacije od kojih je najopasnija agranulocitoza (hematološko stanje koje uključuje ozbiljnu leukopeniju posljedica koje mogu biti teške infekcije).

liječenje ovisnika

Skup medicinskih i nemedicinskih postupaka usmjerenih k bolesniku koji boluje od bolesti ovisnosti s ciljem ili njegovog izlječenja ili barem smanjivanja štete od bolesti. Liječenje može biti bolničko (u klinikama ili u bolnicama) ili izvanbolničko (obično u ambulancama izabranih liječnika primarne zdravstvene zaštite ili u zavodima za javno zdravstvo). Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) liječenje „provode zdravstvene ustanove i zdravstveni djelatnici sukladno propisima iz područja zdravstva“.

LSD

(engl. lysergic acid diethylamide) Polusintetska psihodelična droga koju je Albert Hofmann sintetizirao još 40-tih godina. Ima izrazite i nepredvidive halucinogene učinke uz koje se često vezuju deluzije i panika pa se

stoga naziva i „drogom ludila“. Osim što iskrivljuje percepciju, povisuje tjelesnu temperaturu, puls i krvni tlak, dovodi i do nesanicе i gubitka apetita. Uz ovu se drogu vezuje tzv. flashback (engl.) efekt koji uključuje naknadnu pojavu simptoma drogiranja bez ponovnog uzimanja sredstva, što sugerira da i ova droga ima dugoročne štetne posljedice. LSD razvija minimalnu psihičku ovisnost, dok nije jasno izaziva li i fizičku ovisnost. Ono što ovu drogu čini „privlačnom“ onima koji ju zloupotrebljavaju jest činjenica da korisnike „odvodi“ na neko drugo mjesto i u neka druga stanja koja su različita od (često) teško snošljive stvarnosti koju žive. Stoga se u žargonu na engleskome jeziku djelovanje ove droge naziva „trip“ (označava putovanje u neki drugi, nepostojeći svijet u kojemu stvari često mogu krenuti i po zlu i kod pojedinaca inducirati psihozu). Djelovanje droge započinje od pola sata do sat i pol nakon uzimanja, a učinci traju i do dvanaest sati. Tolerancija na LSD se ne povisuje. Uzima se u obliku tableta, kapsula, tekućine ili je tekućina aplicirana na upijajućem papiru. Ulični nazivi na engleskome jeziku su: Acid, Battery acid, Boomers, Doses, Dots, Golden Dragon, Hippie, Loony toons, Lucy in the sky with diamonds, Microdot, Pane, Superman, Tab, Window pane, Yellow sunshine, Zen, Blotter, Dots i mnogi drugi.

Vidjeti psihodelici

makova slama

Čahure opijumskog maka koje se prešaju u procesu obrade i proizvodnje opijuma (morfija).

Vidjeti opijum, morfij

mara, marica (žarg.)

Vidjeti marihuana

marihuana

Zdrobljeni i osušeni dijelovi kanabisa (grančice, listovi, cvijet). Zloupotrebljava se isključivo pušenjem (miješanjem s duhanom u tzv. džoint), iako se može kuhati i čaj, mijesiti u kolačiće i slično. Konzumacija dovodi do promjena u psihofizičkom funkcioniranju čovjeka koje se očituje u brojnim simptomima od kojih su najučestaliji: lagana somnolencija, suženje svijesti, disocijacija ideja, euforija, halucinacije (često seksualno obojene), izmijenjeni doživljaj prostora i protoka vremena.

Vidjeti kanabis i tetrahidrokanabinol (THC)

masena spektrometrija

Analiza pomoću analitičkih instrumenata koji pružaju točne informacije o molekularnoj masi i strukturi složenih molekula. Ova tehnika može identificirati iznimno male količine droge ili metabolita.

MDMA

(engl. methylenedioxyamphetamine) Sintetska, psihoaktivna droga koja je kemijski slična metamfetaminima i halucinogenu meskalinu. MDMA stvara osjećaj povećane energije, euforije, emocionalne topline i deformacije u vremenu i percepciji. Uzima se oralno, obično kao kapsula ili tableta. Djeluje na neurone koji koriste neurotransmiter serotonin koji igra važnu ulogu u regulaciji raspoloženja, agresivnosti, seksualne aktivnosti, spavanja i osjetljivosti na bol. Može izazvati zbunjenost, depresiju, probleme sa spavanjem, apstinencijske simptome i tešku anksioznost. Ovi se problemi mogu pojaviti ubrzo nakon uzimanja droge, ali čak i nekoliko dana ili tjedana nakon uzimanja. U visokim dozama MDMA može utjecati na sposobnost tijela na reguliranje temperature. U rijetkim slučajevima, ali nepredvidivo, to može dovesti do naglog povišenja tjelesne temperature (hipertermije), što može dovesti do oštećenja jetre, bubrega, kardiovaskularnog sustava pa čak i do smrti.

Vidjeti sintetske droge

medicinska marihuana

Marihuana koja ima vrlo visok postotak THC-a (čak 15-20%). Uzgaja se u strogo kontroliranim uvjetima, često uz državni nadzor, a u pojedinim se državama propisuje osobama oboljelima od teških bolesti kao što su rak ili multipla skleroza kao sredstvo za smanjivanje bolova (otuda i naziv). Tako se koristi isključivo evaporirana marihuana koja se uzima inhaliranjem, a ne pušenjem.

Vidjeti marihuana, THC, evaporirana marihuana

mefedron

(engl. mephedrone) Sintetički stimulator središnjeg živčanog sustava. Uzima se oralno, ušmrkavanjem ili intravenski u obliku kapsula, tableta ili bijelog praha. Farmakološko je djelovanje slično metamfetaminima (euforija, ubrzano disanje i rad srca, proširene zjenice). Za ovo sredstvo nisu još poznati svi učinci toksičnosti i rizika za zdravlje.

Vidjeti metamfetamin(i)

Mepedrin

Vidjeti Demerol

meskalin

(engl. mescaline) Psihoaktivni alkaloid peyote kaktusa (lat. lophophora williamsii), ali i nekih drugih kaktusa. Ima slabije halucinogeno djelovanje, a uzima se oralno, pušenjem ili injektiranjem. Odrezan od korijena kaktus se suši i priprema u obliku diska. Zatim se žvače ili otopi u vodi. Djelovanje traje do 12 sati. Pojavljuju se vidne halucinacije i mijenja se stanje svijesti. Mogu se pojaviti i osjećaj tjeskobe ili averzije. Kao i kod većine psihodeličnih halucinogena, meskalin ne izaziva tjelesnu ovisnost. Meskalin ponekad može izazvati povraćanje i mučninu, što je važan dio tradicionalne šamanske ceremonije u postupku „čišćenja“ organizma.

Vidjeti psihodelici

MET

Kratica za metamfetamine.

metabolit

Spoj proizveden djelovanjem kemijskog sredstva (droge, lijeka) u tijelu.

metadon

(engl. methadone) Sintetski opijat djelovanja sličnog morfinu ili heroinu. Koristi se u programu liječenja (kod održavanja ili detoksikacije) opijatskih ovisnika kao zamjena za heroin.

Vidjeti opioidi

metakvalon

(engl. methaqualone) Sredstvo sedativnog i hipnotičkog djelovanja koje se pod raznim nazivima (Mandrax, Quaaludes) koristio kao droga posebno 60-tih i 70-tih godina. Zbog adiktivnih svojstava od 80-tih se smatra sredstvom ovisnosti.

Vidjeti hipnotici

metamfetamin(i)

(engl. methamphetamine) Sintetizirana uzbuđujuća sredstva koja stimuliraju središnji živčani sustav i čija upotreba može dovesti do ovisnosti. Dijelom su veće skupine amfetamina.

Vidjeti amfetamin(i)

mjere za suzbijanje zloupotrebe droga

Prema Zakonu o suzbijanju zloupotrebe opojnih droga (NN 107/01) to su:

- sustavno ispitivanje, otkrivanje i praćenje svih pojavnosti zloupotrebe opojnih droga,

- kontinuirana provedba organiziranih preventivnih odgojno-obrazovnih programa kroz obitelj, školu, zdravstvene ustanove, udruge, vjerske zajednice i javne medije (primarna prevencija),
- rano otkrivanje i praćenje povremenih uzimatelja opojnih droga (sekundarna prevencija),
- rano otkrivanje, liječenje, rehabilitacija i resocijalizacija ovisnika (sekundarna prevencija),
- provedba programa smanjenja ponude i potražnje opojnih droga te
- druge mjere sukladno Nacionalnoj strategiji te općim i posebnim programima mjera za suzbijanje zlouporabe opojnih droga.

Vidjeti suzbijanje ovisnosti

mok (žarg.)

Vidjeti morfin

MOP

Kratica za opijate.

morfij

Najvažniji alkaloid opijuma. U obliku je kristalnog praška bez mirisa ili je u obliku injektivne otopine. Naziv je dobio prema bogu sna iz grčke mitologije Morpheusu. Odavno je izdvojen, još 1803. godine, i jedna je od najstarijih droga koja se upotrebljava ubrizgavanjem. Radi se o vrlo snažnom analgetiku (u intravenoznoj primjeni ima snažnije djelovanje

od opijuma 10 do 20 puta) i za medicinsku upotrebu koristi se u obliku morfijskog sulfata.

Vidjeti opijum, analgetici

morfijske cigle (pogače)

Kompaktni oblik opijuma koji je u tom obliku jednostavniji za krijumčarenje nego zavežljaji sirovog opijuma.

Vidjeti opijum, morfij

morfijski sulfat

Morfij za medicinsku upotrebu (tablete ili injekcije). U formi je bijelog kristalnog praha.

Vidjeti morfij

morfin(i)

Tvari djelovanja kao opijati. Razlikuju se egzogeni morfini i endogeni morfini.

Vidjeti analgetici, egzogeni morfini, endogeni morfini

morfinizam

(lat. morphinismus) Ovisnost o morfinima ili kronično trovanje morfinima. Toksikomanija prema morfinu.

Vidjeti morfin(i)

morfinomanija (žarg.)

Vidjeti morfinizam

motivacijska snaga

Motivacija za nabavljanjem droge; odnosi se na to koliko će jako pojedinac biti ustrajan (motiviran) u nabavljanju droge.

motivacijska toksičnost

Sposobnost droge da poremeti normalnu motivaciju pojedinca. Sredstva ovisnosti mogu poremetiti motivacijsku hijerarhiju na dva načina. Prvo, mogu brzo istisnuti druge motive u životu pojedinca, „probijajući“ se prema vrhu hijerarhijske piramide. Drugo, mogu poremetiti sposobnost ostalih, prirodnih nagrada za motiviranje ponašanja.

motivi (za drogiranjem)

Pobude koje ovisničko djelovanje čovjeka usmjeravaju u određenom smjeru i k određenom cilju (nabavci i uzimanju droge) te održavaju to djelovanje. Kako su motivi povezani s potrebama (i sa željama), tada je jasno da će u pristupu analizi motiva koji (p)održavaju ovisničko ponašanje interes biti usmjeren analizi potreba (za doživljavanjem ugone).

MTD

Kratice za metadon.

Nacionalna strategija (suzbijanja zlouporabe opojnih droga)

Temeljni državni strateški okvir koji definira ciljeve, aktivnosti i očekivane rezultate u borbi protiv ovisnosti te opisuje mjere i aktivnosti uključenih subjekata u određenom vremenskom razdoblju. Predstavlja okvir za izradu akcijskih (provedbenih) planova borbe protiv ovisnosti.

Nacionalni program prevencije ovisnosti za djecu i mlade u odgojno-obrazovnom sustavu te djecu i mlade u sustavu socijalne skrbi

Program mjera i aktivnosti usmjerenih borbi protiv ovisnosti među djecom i mladima u Republici Hrvatskoj sukladan nacionalnom Akcijskom planu suzbijanja zlouporabe opojnih droga i Provedbenom programu toga plana.

Vidjeti prevencija ovisnosti

nalokson

(engl. naloxone, lat. naloxonum) Antagonist μ opioidnih receptora u mozgu. Sublingvalno se nikako ili vrlo malo resorbira (ima slabu ili nikakvu bioraspoloživost), ali kod nepravilne intravenske primjene, nalokson svojim antagonističkim učinkom eliminira opijate s pozicija djelovanja na opioidnim receptorima i izaziva akutne apstinencijske simptome.

Vidjeti antagonist(i)

naltrekson

(engl. naltrexone) Oralni opioidni antagonist dugog djelovanja, ali slabijeg djelovanja od naloksona.

Vidjeti antagonist(i)

nargila

Orijentalna lula s dugačkim savitljivim crijevom koje izlazi iz tijela lule u kojemu se dim hladi prolaskom kroz vodu. Nastala je vjerojatno u Indiji, a kasnije je preko Irana proširena i prihvaćena i u ostalim arapskim zemljama, mijenjajući oblike, da bi oblik koji se danas najviše koristi dobila vjerojatno u Turskoj. Njome se često zloupotrebljavaju droge koje se uzimaju pušenjem.

narkoanaliza

Izvorno psihoterapijski postupak tijekom kojega se osobi daju droge, najčešće iz grupe barbiturata, s ciljem psihičkog opuštanja i postizanja stanja emocionalne ravnodušnosti, pa čak i smanjenja budnosti. Ponekad se koristi tijekom psihoterapije (kako je navedeno), ali povremeno i ilegalno u različitim „ispitivačkim“ situacijama kada se od osobe nastoje doznati određene informacije.

narkodiler (žarg.)

Osoba koja je dijelom narko miljea i koja preprodaje sredstva ovisnosti (drogu). U narko miljeu postoji prilično jasna i „čvrsta“ unutarnja hijerarhijska struktura pa slijedom toga narkodileri mogu biti u rasponu

od onih visokopozicioniranih i utjecajnih pojedinaca do onih najniže pozicioniranih koji drogu preprodaju na uličnoj razini.

narko država (žarg.)

Država u kojoj je politički sustav korumpiran i upleten u mrežu organiziranog kriminala povezanog s drogom.

narkohipnoza

Terapija hipnozom kod osoba koje su pod utjecajem droge (narkotika).

narkoman (žarg.)

Osoba koja zloupotrebljava sredstva ovisnosti (droge). Iako se ovaj izraz više ne koristi u stručnoj terminologiji, u žargonu se još koristi kao inačica za ovisnika. Međutim, pojmovi ovisnik i narkoman nikako nisu istoznačni pojmovi. Pojam narkoman odnosi se na sve osobe koje manifestiraju ovisničko ponašanje (a ne moraju biti ovisne o drogi), dok pojam ovisnik označava osobe kod kojih se razvila ovisnost kao bolest.

Vidjeti ovisnik

narkomanija (žarg.)

Opis ovisničkog ponašanja sličan opisu razvijene bolesti ovisnosti o drogi. Izraz se sada koristi uglavnom u žargonu.

Vidjeti ovisničko ponašanje

narko milje

Uglavnom označava područje djelovanja organiziranog kriminala koji se bavi proizvodnjom i/ili preprodajom droge.

narkosugestija

Psihoterapija sugestijom tijekom koje se bolja sugestibilnost osobe nastoji postići tako da se osobi daju droge (osobito narkotici).

narkotici

Tvari različitog kemijskog sastava koje svojim djelovanjem na središnji živčani sustav izazivaju stanje slično snu i uklanjaju osjet boli. Pojam se u farmakologiji uglavnom odnosi na sredstva na bazi opijuma (opijate) čija redovita upotreba može dovesti do ovisnosti. Mogu se tako razlikovati: prirodni narkotici (kao opijum), polusintetski narkotici (kao heroin) i sintetski narkotici (kao metadon). U pravnom smislu, narkotik je bilo koja droga velikog potencijala zloupotrebe koja može dovesti do ovisnosti.

narkoza

Stanje vrlo duboke nesvijesti koje se postiže djelovanjem narkotika. Iako se postupak koristi isključivo za potrebe operativnih zahvata, pojedini se oblici („plitke“) narkoze mogu koristiti i u određenim oblicima psihijatrijskoga liječenja.

Vidjeti narkotici

navikavanje

Vidjeti psihička ovisnost i habituacija

neopioidni analgetici

Lijekovi koji imaju analgetski, antipiretski i protuupalni učinak (kao paracetamol).

Vidjeti analgetici

neurotransmitter

Neuroprijenosnik koji sudjeluje u prijenosu informacija među živčanim stanicama (neuronima), odnosno u prijenosu informacija na mišić ili na žlijezdu. U nastanku i održavanju ovisnosti presudnu ulogu ima neurotransmitter dopamin.

Nexus

Ecstasy s dodatkom LSD-a.

NIDA

(engl. National Institute on Drug Abuse) Sastavnica američkog National Institutes of Health čija je misija pružiti stratešku potporu u provedbi istraživanja i osigurati brzu i učinkovitu primjenu rezultata tih istraživanja za poboljšanje prevencije i liječenja ovisnosti.

NIJD

Nacionalna informacijska jedinica za droge. Djeluje kao koordinator Sustava ranog upozoravanja u slučaju pojave novih psihoaktivnih tvari u Republici Hrvatskoj.

Vidjeti Sustav ranog upozoravanja

nikotin

Aktivni sastojak duhana i glavni uzrok ovisnosti o pušenju listova te biljke. Otrovan je i djeluje na središnji i periferni živčani sustav. To je alkaloid u obliku bezbojne do blijedožute uljne tekućine koji ima narkotička svojstva, a u malim je količinama psihostimulans i izaziva ovisnost koja se očituje u nesposobnosti prestajanja uzimanja droge. Toksičan je jer 5 miligrama nikotina izaziva grčeve, nesvjesticu i kolaps, a smrtna je doza oko 50 miligrama. Akutno trovanje je rijetko, ali dugo odnosno intenzivno udisanje dima zapaljenog duhana (pušenje) izaziva kronično trovanje s nizom negativnih posljedica, među kojima su srčane smetnje, smetnje vida (pa i sljepilo), katar dušnika i bronhija, a kod žena katkada i neplodnost. Svakako negativno utječe na plod pa je dokazani teratogen. Među oboljelima od raka pluća 90% su pušači. Pri pušenju se nikotin brzo apsorbira u krvotok i u samo nekoliko sekundi dopijeva u mozak. Suzbija glad, smanjuje razdražljivost i napetost i poboljšava koncentraciju. Budući da su to problemi koji muče mnoge mlade, nije čudo da tako lako posežu za nikotinom. Kod početnika ili povremenih pušača, nikotin donosi blagu euforiju, pojačanu pažnju i pridonosi „oštrijem“ pamćenju. Kod kroničnih ovisnika služi isključivo za ublažavanje apstinencijske krize, a ne više toliko radi doživljavanja ugone. Apstinencijska kriza kod dugogodišnjih pušača započinje već 30 minuta nakon zadnje doze unesene u organizam.

Vidjeti duhan

nucleus accumbens (lat.)

Jezgra (skup neurona) strijarnog sustava u mozgu koja je snažno uključena u nagradni efekt drogiranja kao dio dopaminergičkog sustava.

obraci konzumiranja droge

Stupnjevi razvoja ovisničkog ponašanja. Mogu se prepoznati sljedeći obrasci:

1. Eksperimentalni obrazac koji se svodi na nekoliko puta ponovljeno uzimanje alkohola ili droge, nakon čega se takvo ponašanje napušta.
2. Socijalno-rekreacijski obrazac odnosi se na situacijski uvjetovano konzumiranje pojedinog sredstva, najčešće u skupini vršnjaka i prigodno te uglavnom ne prerasta okvire samokontroliranog ponašanja.
3. Okolinsko-situacijski obrazac odnosi se na situacije koje su nelagodne i u kojima pojedinac u želji da izbjegne nelagodu posegne za ovim sredstvima. Ako uspije u redukciji nelagode, velika je vjerojatnost da će ponoviti to iskustvo i u različitim drugim nelagodnim situacijama te tako generalizirati ponašanje koje može prerasti u naviku.
4. Droga (ili alkohol) postaje dijelom svakodnevnog života kada se ne može napustiti prethodni obrazac pa ako se takvo ponašanje ne prekine, dovodi do posljednjeg obrasca (koji slijedi).
5. Kompulzivna (zlo)uporaba droge (ili alkohola) znači često i intenzivno konzumiranje bez kontrole, što dovodi do razvoja ovisnosti.

održavanje

Stabilizacija liječenja i/ili apstinencije u određenom razdoblju. Liječeni ovisnik je na najnižoj učinkovitoj dozi lijeka što omogućava pripremu za dugoročnu apstinenciju i/ili izlječenje.

odvikavanje

Postupak kojim se kod ovisnika ovisničke navike nastoje dezautomatizirati, da bi se one potom ugasile, odnosno da bi nestale. Navike su učenjem stečeni obrasci ponašanja u određenim situacijama, a formiraju se i učvršćuju opetovanim ponavljanjem. Tako su i ovisnici postali ovisnicima ponavljanjem ovisničkog ponašanja koje ih je dovodilo do droge i koje im nije ostavljalo prostora za druge oblike ponašanja koji nisu povezani s ovisničkim ponašanjem. Ovisnici razvijaju naviku ovisničkog ponašanja koja svakim novim drogiranjem postaje sve čvršća, čak i automatizirana. Međutim, naučeno se može i odučiti, naravno ako je osoba za to motivirana.

okica (žarg.)

Vidjeti opijum

okidači

(engl. trigger) Podražaji koji su, prethodno neutralni, uparivanjem s ovisničkim ponašanjem stekli sposobnost izazvati žudnju za drogom i potaknuti na ovisničko ponašanje.

oksikodon

(engl. oxycodone) Opioidni polusintetički analgetik razvijen 1916. godine u Njemačkoj.

Vidjeti analgetici

OPI

Kratice za opijate.

opijat(i)

Grupa psihofarmakoloških sredstava koja se koriste i kao lijekovi i kao droga (bilo koja od psihoaktivnih droga koja potječe iz opijumskog maka ili je kemijske strukture poput droge izvedene iz opijuma). Djeluju tako da smanjuju ili uklanjaju osjet boli (kao analgetici), imaju uspavljujuće i umirujuće djelovanje, a dovode i do promjena raspoloženja. Dijeje se na:

1. egzogene opijate, koji se dijele na:

- prirodne opijate (kao morfij),
- polusintetske (kao heroin) i
- sintetske (kao metadon).

2. endogene opijate koji nastaju u mozgu (endorfini).

opijum

Psihofarmakološko sredstvo koje se kao koagulirani sok dobije iz nezrelih čahura opijumskog maka. Iz opijuma se proizvode opijati (najčešće se sirovi opijum rafinira u morfij, kodein i heroin). Izvorno se konzumirao gutanjem ili kao ekstrakt pića, a u posljednja dva stoljeća konzumira se pušenjem.

Vidjeti opijumski mak

opijumski čaj

Čaj koji se dobije kuhanjem čahura opijumskog maka.

Vidjeti opijumski mak

opijumski mak

(lat. papaver somniferum) Jednogodišnja biljka s lomljivim stablom i granama, visine od 1,5 do 2 metra. Cvjetovi su veliki, imaju četiri latice crvene ili bijele boje, ovisno o vrsti. Čahura je okrugla ili konusna, plavozelenkaste ili svjetlozelene do tamnozelene boje. Zarezivanjem čahure izlučuje se mliječno bijeli lateks koji na zraku poprima smeđu boju i koji se s čahure skida (struže) tvrdim predmetima (nožem ili slično). Tako nastaje sirovi opijum koji stajanjem otvrdne i poprima gotovo crnu boju, a upotrebljava se pušenjem. Može se čuvati godinama, a da pri tome ne izgubi na kvaliteti.

opijumski ostatak

Ostaci prilikom obrade opijumskog maka (uglavnom vrste chandua i madaka), najčešće u obliku pilula koje se žvaču.

Vidjeti opijumski mak

opioidi

Sintetičke droge koje imaju djelovanje vrlo slično djelovanju prirodnih opijata (metadon, buprenorfin, petidin, pentazocin, djelomično i tramadol, anestetici, GHB, ketamin).

opioidni analgetici

Analgetici na bazi opijuma. Smatraju se lijekovima izbora za liječenje srednje jakih do jakih bolova različite etiologije (kao kodein, morfin).

Vidjeti analgetici

opojne droge

Opijati, kanabinoidne droge i kokain. Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je „svaka tvar prirodnoga ili umjetnoga podrijetla, uključivši psihotropne tvari, uvrštene u popis opojnih droga i psihotropnih tvari“.

oštra trava (žarg.)

(engl. grit weed) Kontaminirana stabljika kanabisa staklenom prašinom u ranoj fazi proizvodnje s ciljem povećanja težine. Staklo se nanosi na biljku u obliku spreja koji sadrži reflektirajuće tvari kakve se nalaze i u bojama za obilježavanje prometnica te se na taj način impregnira u još rastuće listove. Takva biljka izgleda normalno i zdravo.

Vidjeti kanabis

outreach (engl.) programi

Zaštitini programi i/ili programi prevencije ovisnosti (i ostalih aberantnih ponašanja) širokog dohvata, posebno djece i mladih, kojima je cilj zaštita rizične populacije od razvoja rizičnog ponašanja.

Vidjeti prevencija ovisnosti

ovisnički staž

Ukupno vrijeme trajanja zloupotrebe droge. Nije jasno definirano u kojemu trenutku (i postoji li uopće takav trenutak) osoba postaje ovisnom. Zbog toga se ovisničkim stažom smatra cjelokupno vrijeme od početka zloupotrebe sredstava ovisnosti pa do trajne apstinencije, izlječenja ili smrti ovisnika.

ovisničko ponašanje

Ponašanje koje uključuje zluporabu sredstava ovisnosti (droga). Ovisničko ponašanje ne vodi nužno u ovisnost, ali je takvo ponašanje rizično za razvoj ovisnosti. Međutim, iako ovisničko ponašanje ne mora završiti ovisnošću (može se svesti samo na eksperimentiranje sredstvima ovisnosti ili njihovo povremeno uzimanje), ovisnost svakako uključuje ovisničko ponašanje osobe koja uzima sredstva ovisnosti (drogu). Važna odrednica ovisničkog ponašanja, posebno u podmaklom ovisničkom stažu, jest tvrdokornost toga ponašanja i otpornost na promjene. Ovisnici naime usvajaju navike koje uključuju aktivnosti usmjerene pronalaženju i zluporabi droge i koje je navike zbog adiktivnosti djelovanja droge koju zlupotrebljavaju vrlo teško, a ponekad i nemoguće mijenjati. U kriminološkom pristupu ovisničko ponašanje opisuje se kao niz kriminalnih radnji povezanih s nabavom, distribucijom i štetnom zlupotrebom droge.

ovisnik

Osoba koja usvaja ovisničko ponašanje i u tome ponašanju ustraje često se ne obazirući na rizike i opasnosti. Njegova ovisnost razvija se iz

ponovljenog uzimanja droge tijekom određenog, često duljeg razdoblja, a uzrokuje promjene u mozgu ovisnika. Stanje ovisnosti može, ali i ne mora biti praćeno razvojem tjelesne ovisnosti o drogi, pri čemu se tjelesna ovisnost odnosi na stanje povezano s tjelesnim reakcijama na apstinenciju (uzdržavanje ili odricanje od sredstva ovisnosti ili droge). Korisnik droge koji naglo prestane s aktivnim uzimanjem droge može pokazati tjelesne simptome poput povišenog krvnog tlaka i grčeva u području trbuha ili emocionalne simptome poput disforije (suprotno od euforije) i smanjene mogućnosti za doživljavanje ugone. Tjelesna ovisnost nije nužna da ovisnik nastavi s uzimanjem sredstava ovisnosti jer ovisnost dominira ponašanjem pojedinca, neovisno o tome je li droga stvorila i tjelesnu ovisnost. Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) ovisnik je „osoba koja se uporabom opojne droge dovela u stanje ovisnosti“.

Vidjeti ovisnost

ovisnost

Kronična recidivirajuća bolest mozga. Temelji se na poticanju ili izazivanju povećanog ili smanjenog stupnja aktivacije središnjeg živčanog sustava, što se postiže unosom u organizam nekih psihoaktivnih tvari, a kojega prati ponašanje usmjereno prema traženju i uzimanju sredstva ovisnosti (droge koja sadrži psihoaktivnu tvar), gubitak kontrole u uzimanju droge i pojava negativnog emocionalnog stanja kada se pristup drogi onemogućuje. Može se opisati i kao skupina pojava ponašanja, kognicije i fizioloških promjena koje se razvijaju nakon ponavljane uporabe pojedinih tvari i redovito uključuju jaku želju za uzimanjem te tvari i poteškoće u kontroli

njezina uzimanja, pri čemu se mnogo veća važnost pridaje uporabi droge nego ostalim aktivnostima i obvezama, često uz povećanje tolerancije i uz povremene tjelesne znakove apstinencije. Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je „stanje neodoljive potrebe (psihičke ili fizičke) za uporabom opojne droge“.

ovisnost o ovisniku

Naučeno ponašanje tijekom zajedničkog života s ovisnikom kojom se prilikom razvijaju sociopatološki odnosi međuovisnosti između članova obitelji ovisnika i ovisnika samog (engl. codependency syndrome). Radi se o psihičkom poremećaju koji ima prepoznatljiv patološki obrazac doživljavanja i ponašanja pri čemu je osobi ovisnoj o ovisniku često teže nego samome ovisniku. Posljedica je čitav niz emocionalnih i socijalnih teškoća i deficita koje imaju članovi obitelji ovisnika (ne mogu uspostaviti prisne emocionalne odnose s drugim ljudima, nepovjerljivi su, imaju nisko samopoštovanje i često se optužuju za sve što krene po zlu). Kako se radi o obiteljskoj dinamici, kao mjera liječenja uvodi se obiteljska (ili neka druga grupna) terapija. Često se članovi obitelji uključuju u različite suportivne skupine ili grupe samopomoći (kao što su za alkoholičare kod nas klubovi liječenih alkoholičara ili u svijetu anonimni alkoholičari ili anonimni kockari). Međutim, osim grupne terapije i svakom je pojedinom članu obitelji potreban individualni pristup. Svim je pristupima zajedničko nastojanje da se članovi obitelji emocionalno odvoje i udalje od ovisnosti pojedinog člana njihove obitelji, ali ne i od samoga ovisnika (člana obitelji).

panj (žarg.)

Svežanj marihuane određene količine.

Vidjeti marihuana

parafluoramfetamin (p-fluoramfetamin)

Psihoaktivna tvar djelovanja sličnog amfetaminima, a dijelom i MDMA, ali veće toksičnosti.

Vidjeti amfetamini, MDMA

pasivno udisanje (dima)

Izloženost nepušača dimu kao produktu aktivnog pušenja (najčešće duhana, marihuane, hašiša) od strane ostalih osoba u okruženju. Dim ispunjava zatvoreni prostor i/ili se strujom zraka usmjerava prema nepušačima. Posljedica je toga povećavanje vjerojatnosti kontaminiranja nepušača psihoaktivnim tvarima iz dima što se može utvrditi postupkom testiranja.

PCP

Kratica za fenciklidin.

PDA

(engl. polydrug abuse)

Vidjeti poliupotreba droga

pentazocin

(engl. pentazocine) Opijatski antagonist koji se koristi kao vrlo snažan analgetik.

Vidjeti analgetici, antagonist(i)

Petidin

Vidjeti Demerol, opioidi

piz, pis (žarg.)

Doza heroína, obično od 0,2 grama.

Vidjeti heroin

plesne droge (žarg.)

Vidjeti dance (engl.) droge, amfetamini, ecstasy

pljuga (žarg.)

Pripravak za pušenje koji je uglavnom mješavina droge i primjesa (najčešće duhana).

poliupotreba (poliuporaba) droga

Štetna zloupotreba droga (kao dijagnoza) u situacijama kada se više droga ili uzima istovremeno ili jedna za drugom (ali ne i jedna umjesto druge) i kada se ne može sa sigurnošću znati koja je tvar najviše pridonijela poremećaju. Kao kriterij za dijagnozu poliupotrebe (poliuporabe) obično se navodi zloupotreba tri i više droga u razdoblju od najmanje 12 mjeseci. Pri tome ne mora (ali može) postojati ovisnost o bilo kojoj pojedinačnoj drogi, ali mora postojati ovisnost o njihovoj kombinaciji. Navedeno se ne odnosi na nikotin i kofein, ali može uključivati alkohol.

Vidjeti zloupotreba, štetna (droga)

pomoć ovisniku

Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je prema ovisniku usmjerena „pomoć poduzimanjem mjera socijalne skrbi (psihosocijalna rehabilitacija, savjetovanje i resocijalizacija ovisnika o opojnim drogama)“.

Pompidou grupa Vijeća Europe

Grupa međunarodne suradnje za borbu protiv zloupotrebe droga i nezakonite trgovine drogama osnovana 1971. godine na poticaj francuskog predsjednika Georgesa Pompidoua (prema kojemu je dobila ime). U početku se ovaj neformalni forum sastojao od sedam zemalja, a suradnja je kasnije proširena pa se uključuju nove države, čak i one koje su izvan sredozemnog bazena koji je prvotno bio obuhvaćen inicijativom. Od 1980. godine Pompidou grupa je uključena u institucionalni okvir Vijeća Europe.

Pompidou obrazac

Poseban unificirani obrazac o uzimateljima psihoaktivnih droga koji služi za njihovu registraciju i evidenciju. Nazvan je tako prema Pompidou grupi Vijeća Europe koja ga je i preporučila za korištenje.

Vidjeti Pompidou grupa Vijeća Europe

posjedovanje (droge)

Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je „faktična vlast nad opojnom drogom, biljkom ili tvari koja se može uporabiti za izradu opojne droge“.

potvrдна pretraga

Analitički postupak kojemu je cilj identificirati prisutnost sredstva (ovisnosti) neovisno od inicijalnog testiranja (na droge), a koji koristi različite tehnike kako bi se osigurala pouzdanost i točnost.

Povjerenstvo za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske

Povjerenstvo čija je zadaća koordinacija aktivnosti ministarstava i drugih subjekata uključenih u program suzbijanja zlouporabe opojnih droga (od prevencije do resocijalizacije) te usvajanje godišnjih programa nadležnih ministarstava i državnih upravnih organizacija.

povodi za štetnu zloupotrebu

Neposredni „okidači“ (engl. trigger) koji čovjeka uvode u svijet ovisničkog

ponašanja. Na primjer, nakon svađe s djevojkom mladić može pokušati tugu i frustraciju „ubiti“ u alkoholu; student, kako bi se opustio prije ispita, može se „napušiti“ marihuane i slično.

povremeni konzumenti (droge)

Osobe koje su razvile ovisničko ponašanje (povremene štetne zlouporabe droge), ali se kod njih još nije razvila ovisnost. Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) „povremeni uzimatelj opojne droge jest osoba koja jednokratno, prigodno ili povremeno uzima opojne droge i kod koje se još nije razvilo stanje ovisnosti“.

prag detekcije

Vidjeti granica detekcije

pranje novca

Pojam koji se često vezuje uz narko milje, a općenito podrazumijeva ilegalno rješavanje, pretvaranje ili čišćenje novca stečenog kriminalnim aktivnostima (najčešće trgovinom droge), njegov prijelaz preko međunarodnih granica, povratak u zemlje gdje je dobit ostvarena i ponovno uključivanje tog novca u regularne novčane tijekove. Pranje novca je izuzetna prijetnja financijskoj stabilnosti jer dovodi u nepovoljan položaj gospodarske subjekte koji legalno posluju.

predoziranje

Pojava kada se razvojem tolerancije na sredstvo ovisnosti (drogu) u organizam unosi sve veća količina tvari radi postizanja istoga učinka

prethodnome, te kada se unese ona količina tvari koja označava prelazak granice tolerancije organizma na to sredstvo (tvar). Prekomjerna doza ponekad može biti smrtna. Najčešće se predoziraju ovisnici koji ili ne razmišljaju o unosu droge u organizam ili misle da mogu podnijeti više droge nego što im je za željeni učinak potrebno. U opasnosti od predoziranja su i ovisnici koji su apstinirali određeno vrijeme jer im tolerancija u apstinenciji vrlo brzo opada, pa ako uzmu istu količinu droge kao i prije apstinencije, to je za njih previše. Ponekada i razlika u kvaliteti droge može biti uzrokom predoziranja. Primjerice, ako ovisnik uzima drogu slabe čistoće, a pojavi se čistija droga, uzimanjem iste količine droge on zapravo unosi veću koncentraciju aktivne tvari te se neznanjem može predozirati. Predoziranje se može prepoznati po nesvjestici, izokrenutim očima, iznimno plitkom i rijetkom disanju, dok kod snažnog predoziranja može doći i do potpunog prestanka disanja uz bljedilo kože i konvulzije cijeloga tijela.

prekursori

Prirodne ili sintetičke tvari (kemikalije) koje se mogu upotrijebiti u proizvodnji droga.

pre-testiranje (za zapošljavanje)

Testiranje na droge podnositelja zahtjeva (kandidata) za zapošljavanje.
Vidjeti testiranje (na drogu)

prevencija ovisnosti

Zajednički naziv za skup mjera i postupaka kojima je cilj spriječiti nastanak

ovisnosti i/ili razvoj rizičnog i/ili ovisničkog ponašanja koje može dovesti do ovisnosti.

Vidjeti ovisnost

primarna prevencija

Naziv za skup mjera i postupaka usmjerenih sprječavanju nastanka i/ili razvoja rizičnog i/ili ovisničkog ponašanja koje može dovesti do ovisnosti, a uključuje s jedne strane informativni, edukativni i savjetodavni rad o mogućim štetnim posljedicama ovisničkog ponašanja, te s druge strane složene mjere i postupke usmjerene osnaživanju i pomoći pojedincima i skupinama u razvijanju pozitivnih životnih stilova i učenju donošenja pozitivnih odluka u životu. Mjere i postupci unutar primarne prevencije trebaju biti usmjereni i na legalna sredstva ovisnosti (kao što su pušenje duhanskih proizvoda i pijenje alkohola) i na ilegalne droge s ciljem sprječavanja njihova uzimanja jer je znano kako su navedena legalna sredstva rizični činitelji za početak (ili nastavak) zlouporabe ilegalnih droga. Primarna prevencija treba biti usmjerena na namjere pojedinaca i sputavanje namjera drogiranja (polazište je pretpostavka prema kojoj onaj tko nema namjeru ponašati se na određeni način vjerojatno se tako neće niti ponašati). Pristupom primarne prevencije nije dovoljno ljude upozoriti na štetne utjecaje, već je nužno opskrbiti ih kapacitetima za uspješno afirmiranje vlastitim snagama vlastitih sposobnosti i iskorištavanje zdravih mogućnosti donošenjem dobrih, pozitivnih i zdravih odluka u životu.

Vidjeti prevencija ovisnosti

probno uzimanje droge

Vidjeti eksperimentiranje (s drogom)

program resocijalizacije

Vidjeti resocijalizacija (ovisnika)

program(i) smanjenja štete

(engl. harm reduction programme) Politika smanjenja štete od štetne zloupotrebe droge. Pragmatičan i humanistički pristup smanjenju pojedinačne i društvene štete povezane sa zloupotrebom droge kao rizičnog načina života, posebno usmjerene sprječavanju širenja zaraznih bolesti: hepatitisa B, hepatitisa C, HIV-a i AIDS-a. Ovakvi programi nastoje ublažiti probleme povezane s korištenjem droga kroz metodologije koje štite dostojanstvo, humanost i ljudska prava ljudi koji koriste droge. Uključuje organizirane aktivnosti kao: besplatne i anonimne podjele šprica i igala za intravenske ovisnike, zaprimanje i uništavanje upotrebljenih šprica i igala, dijeljenje kondoma i informativnih materijala te savjetovanje usmjereno na promjene mišljenja i navika ciljane (ovisničke) populacije. Početke takvih programa nalazimo u Velikoj Britaniji, Nizozemskoj i Švicarskoj, da bi danas postojali u gotovo svim zemljama svijeta i mahom su suprotstavljeni klasičnoj restriktivnoj politici o drogama. Programi smanjenja štete u Republici Hrvatskoj su implementirani 1996. godine kada je Hrvatski Sabor prihvatio „harm reduction“ aktivnosti kao sastavni dio nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe droga.

Vidjeti Nacionalna strategija (suzbijanja zlouporabe opojnih droga)

program(i) zamjene igala (šprica)

(engl. needle exchange programme) Potprogrami programa smanjenja štete od štetne zloupotrebe droge koji uključuju besplatne i anonimne podjele šprica i igala za intravenske ovisnike, zaprimanje i uništavanje upotrebljenih šprica i igala, ali i dijeljenje informativnih materijala te savjetovanje usmjereno na promjene mišljenja i navika ovisničke populacije.

Vidjeti programi(i) smanjenja štete

promet droge (drogom)

Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je „svaki način stavljanja u promet opojne droge, biljke, dijela biljke ili tvari koja se može upotrijebiti za izradu opojne droge (uvoz, izvoz, prevoz, prijevoz, kupnja, prodaja, zamjena, izdavanje na recept, skladištenje i slično)“.

propoksifen

(engl. propoxyphene) Analgetik slabijeg djelovanja.

Vidjeti analgetici

prototipne droge

Droge s visokom sklonosti k razvoju ovisnosti kod upotrebe kojih se ovisnost razvija brzo i kod velikog broja pojedinaca nakon relativno kratkog razdoblja uzimanja. To su u prvome redu psihomotorni stimulansi (npr. amfetamini, kokain, metamfetamini) i opijati (npr. heroin, kodein,

morfij). Prototipne droge imaju i dobro definirana biološka djelovanja u mozgu.

Vidjeti psihostimulator(i), psihostimulans(i), opijat(i)

psihička ovisnost

Stanje organizma u kojemu se razvijaju isključivo psihičke reakcije na uzimanje droge i/ili apstinenciju od droge u smislu nekontrolirane želje za drogom. Može se opisati i kao skupina pojava ponašanja i kognicije koje se razvijaju nakon ponavljane uporabe pojedinih tvari i redovito uključuju jaku želju za uzimanjem te tvari kao i poteškoće u kontroli njezina uzimanja (poteškoće u kontroli ponašanja). Navedene poteškoće dovode do navikavanja na drogu.

psihoaktivna tvar (u drogi)

Naziva se još i djelatna tvar u drogi, a to je ona tvar koja djeluje na središnji živčani sustav i tako mijenja psihofizičko funkcioniranje čovjeka; njegove psihičke procese (osjete, percepciju, mišljenje, govor, raspoloženje) i njegovo ponašanje. Ovo djelovanje može biti uzbuđujuće, umirujuće, uspavljujuće, te djelovanje anestetika, analgetika, alkohola i psihodelika. Dakle, to je naziv za farmakološko sredstvo koje djeluje na doživljavanje i ponašanje i koje može dovesti do oštećenja zdravlja; tjelesnog ili psihičkog.

psihoaktivno djelovanje

Djelovanje psihoaktivne tvari.

Vidjeti psihoaktivna tvar (u drogi)

psihodelici

Psihodelične droge koje izazivaju specifične i prilično pouzdane promjene psihičkih procesa, posebno raspoloženja, percepcije i rasuđivanja (LSD, fenciklidin, meskalin).

psihodepresor(i)

Depresor(i) središnjeg živčanog sustava. Sredstva koja imaju umirujuće ili uspavljujuće djelovanje. Načelno se mogu svrstati u sljedeće kategorije:

1. sredstva za umirenje (sedativi, benzodiazepini, hipnotici, neopijatski analgetici, pojedini antiepileptici),
2. alkohol i
3. opijati (opijatske droge kao heroin, morfin, kodein, metadon).

psihodisleptici

Vidjeti halucinogen(i)

psihoedukacija

Specifična edukacija korisnika (najčešće rizičnih pojedinaca i/ili skupina, ovisnika o drogama ili članova njihovih obitelji) o psihičkim procesima i ponašanjima koji prate zloupotrebu droga i/ili odvikavanje od droga.

psihomimetici

Vidjeti halucinogen(i)

psihostimulator(i), psihostimulans(i)

Kemijske tvari koje potiču funkcioniranje središnjeg živčanog sustava: „podižu“ raspoloženje, povećavaju osjećaj ugone (imaju mehanizam snažnog nagrađivanja u mozgu), održavaju stanje budnosti i proizvode euforiju. U stimulativna sredstva spadaju kokain, amfetamini, metamfetamini, metilfenidat, Ritalin, nikotin.

psihoteratologija

Interdisciplinarna znanstvena disciplina koja nastoji otkriti koji su štetni utjecaji teratogena na psihičke procese i ponašanje nerođene i rođene jedinice.

Vidjeti teratologija

psihotropna tvar (u drogi)

Vidjeti psihoaktivna tvar (u drogi)

psihoza

Opći naziv za niz teških psihičkih poremećaja organskog ili funkcionalnog porijekla koje karakterizira gubitak kontakta s realnošću (deluzije, halucinacije, nemogućnost realne procjene životnih situacija) i nemogućnost izvođenja svakodnevnih životnih aktivnosti. Može biti posljedica štetne zloupotrebe droge (vidjeti primjer amfetaminske psihoze).

psilocibin

Psihodelični alkaloid koji je psihoaktivni sastojak gljive (lat. psilocybe). Djeluje halucinogeno već nakon 15-tak minuta po uzimanju, vrhunac djelovanja dostiže nakon 1,5 sata, a djelovanje traje 5-6 sati. Psilocibin gljive se obično nazivaju i “magične gljive”, a intenzitet i trajanje djelovanja ovih gljiva ovisi o vrsti gljive, dozi te o individualnim razlikama.

Vidjeti psihodelici

pušenje duhana

Inhaliranje duhanskog dima (cigarete, cigare, lule...).

Vidjeti duhan

Radna skupina za Sustav ranog upozoravanja

Savjetodavno tijelo NIJD-a koju čine predstavnici nacionalnih tijela i institucija, nevladinih organizacija i priznati stručnjaci u području prevencije i suzbijanja ovisnosti.

Vidjeti Sustav ranog upozoravanja, NIJD

random (engl.) testiranje (na droge)

Nenajavljeni, slučajni odabir kandidata koji će biti testirani na droge.

Vidjeti testiranje (na drogu)

recidiv

Ponovna pojava ili aktivacija bolesti koja je bila u mirnoj fazi.

rehabilitacija (ovisnika)

Pomaganje ovisniku da se oporavi od droge. Uključuje učenje zdravih i socijalno prihvatljivih obrazaca ponašanja koji ne uključuju drogirane kako bi se postiglo optimalno poboljšanje svih funkcija ovisnika da ga se u svim vidovima života učini (ponovno) normalno funkcionirajućom osobom. Rehabilitirati znači dovesti ovisnika do njegovog punog tjelesnog, psihičkog, socijalnog, radnog, rekreativnog i edukacijskog potencijala koji je usklađen s oštećenjima i ograničenjima u funkcioniranju ovisnika.

relaps

Vidjeti recidiv

resocijalizacija (ovisnika)

Ponovno uključivanje ovisnika u mrežu normalnih i zdravih socijalnih odnosa radi afirmacije psihosocijalnih kapaciteta (bivšeg) ovisnika. Resocijalizacija je sredstvo, a često i pretpostavka uspješnog rehabilitiranja ovisnika u socijalno funkcionalnu i društveno korisnu osobu.

Ritalin

(naziv za engl. methylphenidate) Lijek s amfetaminskom bazom koji se daje kod hiperaktivne djece s teškoćama u koncentraciji i pažnji (engl. ADD, attention deficit disorder) ili kod djece s narkolepsijom (poremećajem s prolaznim napadajima spavanja).

Vidjeti amfetamin(i)

rizične skupine

Skupine s povećanim rizikom od pojave aberantnog i/ili delinkventnog ponašanja njihovih članova, uključujući i štetnu zloupotrebu droge. Iako se ovaj pojam vezuje mahom za vršnjačke i/ili subkulturne skupine, i ostale skupine (pa čak i obitelj) mogu biti, u nepovoljnoj konstelaciji činitelja, rizične za razvoj opisanih ponašanja kod pojedinca.

rizično ponašanje

Ponašanje koje proizvodi rizik od štetne zloupotrebe sredstava ovisnosti

(ili drugog oblika aberantnog ponašanja). Takvo ponašanje ne mora, ali i može uključivati i ovisničko ponašanje.

Rohypnol

Naziv za sredstvo koje je poznato i kao flunitrazepam koji liječnici propisuju za spavanje (kod liječenja nesаницe) ili za smirenje, a koristi se i kao blagi anestetik. Djelovanje započinje oko pola sata nakon uzimanja, vrhunac postiže nakon dva sata, a učinci su primjetni još osam ili više sati nakon uzimanja. U doživljavanju i ponašanju manifestiraju se lagana vrtoglavica i zbuđenost, vrućica i pospanost, ali i ozbiljne teškoće s govorom i pokretima. Moguć je i gubitak svijesti. Rohypnol može izazvati psihičku ovisnost i apstinencijsku krizu. Poznati su slučajevi omamljivanja rohypnolom i silovanja jer u kombinaciji s alkoholom uzrokuje amneziju, odnosno privremeni gubitak pamćenja. „Rupa“ u pamćenju može biti i do 24 sata. Rohypnol se nalazi u obliku bijelih ili maslinastozelenih tableta koje se razmrve (u marihuani ili u piće, a mogu se i injektirati u otopini). Lako je topiv u tekućini i organoleptičke su mu osobine takve da nema boju, miris niti okus, zbog čega ga se ne može prepoznati u piću (s kojim se najčešće miješa kod zloupotrebe). Može se otkriti testovima u mokraći. Ulični su nazivi na engleskome jeziku: forget-me pill, Mexican valium, R2, Roche, roofies, roofinol, rope, rophies i drugi.

Vidjeti droga za silovanje

run (žarg. na engl. jeziku)

Višesatno, a ponekad i višednevno drogiranje, često popraćeno prekomjernim pijenjem alkohola.

S

samokontrola ponašanja

Ponašanje kontrolirano od osobe koja ga manifestira.

savjetodavni rad (s ovisnikom)

Slijed profesionalnih (stručnih) postupaka usmjerenih osposobljavanju ovisnika da se samostalno suočava sa životnim problemima i iskoristi sve svoje potencijale na način da ublaži vlastite slabosti i razvije svoje snage te u potpunost iskoristi preostali prostor za napredovanjem. Dakle, cilj psihologijskog i svakog drugog savjetovanja nije liječenje već poučavanje i učenje pojedinca vještinama samopomoći.

sedativ

Sredstvo koje umiruje.

sekundarna prevencija

Naziv za skup mjera i postupaka usmjerenih sprječavanju nastanka i/ili razvoja rizičnog i/ili ovisničkog ponašanja koje može dovesti do ovisnosti. S jedne strane već uključuje neposredni rad s osobama koje se rizično ponašaju i/ili već eksperimentiraju sa sredstvima ovisnosti, dok s druge strane uključuje selektivno usmjerene aktivnosti prema onim skupinama koje se mogu nazvati rizičnima. Za razliku od primarne prevencije čiji je

smisao njezina usmjerenost cjelokupnoj populaciji koju treba kapacitirati općim i specifičnim znanjima, socijalnim vještinama i vještinama samopomoći, sekundarna je prevencija (posebno „rana“ sekundarna prevencija) selektivno usmjerena pojedincima i/ili rizičnim skupinama čiji članovi imaju povećan rizik od zlouporabe droga. Uključivanjem ranjivih (vulnerabilnih) skupina (besposličari, prijestupnici, mladi izvan obrazovnog sustava, mladi iz obitelji narušenih obiteljskih odnosa, mladi prevelike privrženosti školi ili obitelji) u preventivne programe na ovoj razini prevencije smanjuje se rizik njihova posezanja za drogom ili razvoja drugih psihopatoloških i sociopatoloških oblika ponašanja. Pri tome je ključno osobe koje se drogiraju upućivati na činjenicu da većina u populaciji nema problem s drogom, ne drogira se, već to čine samo oni (koji to čine) i da su u manjini. Na taj im se način ukazuje na problem, ali ih se upućuje na njegovo rješenje - preuzimanjem (učenjem) normalnih obrazaca ponašanja.

Vidjeti prevencija ovisnosti

selektivna prevencija (ovisnosti)

Prevencija ovisnosti usmjerena na specifičnu subpopulaciju čiji je nadolazeći i/ili životni rizik za poremećaje značajno viši od prosječnog. Navedeno odgovara većoj važnosti identifikacije rizičnih čimbenika za razumijevanje početka i razvoja zlouporabe tvari, posebice među mladim ljudima. Vodeća prednost usmjeravanja na rizične skupine jest što one već postoje i jasno su identificirane. Pri ovim intervencijama potreban je poseban napor kako bi se izbjegla stigmatizacija te kako

bi se implementirala preventivna strategija koja će dovesti do poželjnih rezultata.

Vidjeti prevencija ovisnosti

senzibilizacija

Razvoj stanja organizma u kojemu uzimatelj sredstva ovisnosti (droge) postaje osjetljiviji na pojedino sredstvo bez povećavanja doze (posebno se to događa s kokainom). Tolerancija i senzibilizacija dijelom ovise i o rasporedu i dinamici uzimanja sredstva pa se mogu uočiti obrasci prema kojima se može zaključiti da ako se sredstvo ovisnosti uzima u većim vremenskim intervalima, nastaje senzibilizacija, a ako se sredstvo uzima kontinuirano, nastaje tolerancija.

serum istine

Naziv koji se koristi za sredstvo koje se daje osobi kako bi se uz umjereno narkotičko djelovanje umanjila svjesna kontrola postupaka.

Vidjeti narkotici

sindrom ustezanja

Vidjeti apstinencijski sindrom

sintetske droge

Droge koje nisu organskog porijekla nego su sintetizirane kemijskim proizvodnim procesom.

skank

(engl. skunk) Marihuana s posebno visokom koncentracijom THC-a. Vrlo je neugodnog mirisa pa mu je i naziv povezan s ovim obilježjem (skunk na engleskome jeziku znači tvor).

Vidjeti marihuana, THC

slobodno bazirani kokain

(engl. free base cocain) Kokain koji je najčešće u obliku hidrokloridne soli i tretira se bazično kako bi se uklonila solna kiselina kako bi se kokain kristalizirao te potom takav drobio i pušio iz staklene lule.

Vidjeti kokain

smartshop, a smart shop (engl.)

Specijalizirana prodajna mjesta kojih je diljem svijeta mnogo i u kojima se prodaju i proizvodi koji sadrže (i) psihoaktivne tvari, ali se prodaje i literatura, suveniri i ostala galanterija namijenjena osobama koje na ovaj način žele mijenjati osobnu kogniciju, često pod izlikom poboljšanja kvalitete življenja.

smede (žarg.)

Vidjeti heroin

smola (žarg.)

Vidjeti hašiš

snifanje (žarg.)

Inhaliranje odnosno udisanje hlapljivih otapala koje se izvodi s namjerom postizanja određenih (ili neodređenih) učinaka.

snifer(i) (žarg.)

Osoba koja inhalira odnosno udiše (snifa) hlapljiva otapala.

snješko (žarg.)

Vidjeti kokain, crack

socijalni pritisak

Socijalni utjecaj koji proizlazi iz zamišljenih ili stvarnih očekivanja drugih pojedinaca ili skupina i koji se doživljava kao obveza da se pojedinac ponaša u skladu s očekivanjima ili zahtjevima skupina kojima pripada ili im želi pripadati. Zbog ovakvoga se pritiska mnoga djeca i mladi, ali i odrasli, ponašaju u skladu s očekivanjima drugih, a protiv osobnih izvornih uvjerenja, i zbog toga su mladi ljudi često spremni „platiti visoku cijenu“ ulaska u neko društvo, na primjer pušenjem duhanskih proizvoda, pijenjem alkoholnih pića ili uzimanjem sredstava ovisnosti (droge) jer se to od njih očekuje.

socijalni utjecaji

Svaki utjecaj koji dolazi iz socijalnog okruženja osobe i u kojemu neka osoba ili skupina svojim prisustvom ili djelovanjem djeluje na doživljavanje i ponašanje druge osobe ili skupine tako da kod njih izaziva promjene u uvjerenjima, stavovima, emocijama i ponašanju. Ovakvi su

se utjecaji pokazali iznimno značajnima u nastanku, razvoju i održavanju ovisničkog ponašanja, posebno kod djece i mladih.

specifična edukacija

Edukacija koja je usmjerena kapacitiranju potrebnim znanjima o opasnostima koje proizlaze iz zlouporabe sredstava ovisnosti (po tome je sadržajno specifična). Rezultat su ove edukacije usvojena znanja i vještine o donošenju pozitivnih i zdravih odluka u životu. Ona je više usmjerena ranjivijim dijelovima populacije (po tome je populacijski specifična), kao što su recimo djeca i mladi, ali je u pojedinim aspektima usmjerena i cjelokupnoj populaciji u okviru univerzalne odnosno primarne prevencije.

speed (engl.)

Ulični izraz na engleskome jeziku za različite derivate amfetamina.

Vidjeti amfetamini

speed ball (engl.)

Ulični izraz na engleskome jeziku za mješavinu kokaina i heroina.

Vidjeti kokain, heroin

spice (engl.) proizvodi

Mješavina bilja koja se često reklamira kao “egzotični mirisi”, obično uz napomenu kako nisu za ljudsku upotrebu. Sadrže sintetičke kanabinoide pa se njihovim pušenjem postižu učinci slični djelovanju kanabisa. Proces dodavanja sintetičkih kanabinoide bilju još uvijek nije dovoljno jasan.

Ovakvi se proizvodi prodaju uglavnom u specijaliziranim trgovinama ili internetskom prodajom.

Vidjeti kanabinoid(i), kanabis

Središnja mreža Sustava ranog upozoravanja

Ključne državne institucije koje sudjeluju u radu Radne skupine za Sustav ranog upozoravanja. Pružaju pomoć NIJD-i u prikupljanju i distribuciji informacija.

Vidjeti Sustav ranog upozoravanja, NIJD

sredstva ovisnosti

Sredstva koja razvijaju ovisnost posebno u tjelesnom (fizičkom), ali i u psihičkom smislu. Često se termini sredstva ovisnosti koriste kao sinonimi za droge, ali droge i sredstva ovisnosti nisu međutim istoznačni pojmovi; droge se odnose i na sredstva koja dovode do ovisnosti, ali i na sredstva koja ne razvijaju ovisnost (barem ne u tjelesnom smislu).

Vidjeti droge, ovisnost

sredstvo za izradu opojne droge

Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je „predmet ili naprava koji su namijenjeni ili uporabljeni za izradu opojne droge“.

Vidjeti opojne droge

stabilizacija

Prilagodba ovisnika (bolesnika) na liječenje određenim lijekom. Uključuje određivanje optimalne i stabilne doze održavanja.

Vidjeti održavanje

steroidi

Vidjeti anabolici

Stručni savjet

Stručno tijelo Ureda za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske koje pruža stručnu pomoć u odlučivanju o svim pitanjima suzbijanja zlouporabe droga.

Vidjeti Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske

Suboxone

Lijek koji se koristi u liječenju ovisnosti o opijatima i koji se sastoji od buprenorfina i naloksona u omjeru 4:1. Na tržištu su dostupne isključivo tablete za sublingvalnu upotrebu. Buprenorfin djeluje na smanjenje žudnje za uzimanjem opijata, dok nalokson antagonističkim učincima u slučaju intravenoznog (neispravnog) uzimanja odvraća ovisnika u liječenju od tog štetnog i neispravnog (intravenoznog) uzimanja lijeka.

Vidjeti buprenorfin

Subutex

Lijek koji se sastoji od buprenorfina i koristi se u liječenju ovisnosti o opijatima kao dio medicinskog, socijalnog i psihološkog programa liječenja bolesnika ovisnih o opijatima. Blokira efekte opijata, a ima i antidepresivno djelovanje. Na tržištu su dostupne isključivo tablete za sublingvalnu upotrebu.

Vidjeti buprenorfin

supstitucijska terapija

Vidjeti zamjenska terapija

supstitucijski program(i)

Programi koji uključuju supstitucijsku (zamjensku) terapiju kao osnovnu metodu u liječenju ovisnika.

Vidjeti supstitucijska terapija

Sustav ranog upozoravanja

Sustav ranog upozoravanja u slučaju pojave novih psihoaktivnih tvari u Republici Hrvatskoj. Temelji se na relevantnim dokumentima pravne stečevine Europske unije, a u skladu je s provedbenim smjernicama EMCDDA-a.

Vidjeti EMCDDA

suzbijanje ovisnosti

Sklop mjera i postupaka usmjerenih cilju prema kojemu ovisnost treba biti što manji problem. Realna je činjenica da se u doglednoj budućnosti problem ovisnosti u svijetu neće dokinuti pa su aktivnosti suzbijanja ovisnosti aktualno usmjerene kontroli postojećeg stanja kako ono ne bi eskaliralo. Pojam suzbijanja ovisnosti obično ne uključuje prevenciju ovisnosti, već se pojam prevencije posebno ističe (npr. kao prevencija i suzbijanje ovisnosti).

Vidjeti prevencija ovisnosti

Šira mreža Sustava ranog upozoravanja

Uključuje sve koji mogu doprinosti Sustavu ranog upozoravanja: relevantne institucije, službe, stručnjake, medije, osobe koje uzimaju droge i opću populaciju.

Vidjeti Sustav ranog upozoravanja, NIJD

školski preventivni program(i)

Programi prevencije (ovisnosti) integrirani u planove i programe odgojno-obrazovnih ustanova, utemeljeni na znanstvenim spoznajama, a provode se stručnim resursima ustanove i u suradnji sa stručnim resursima lokalne zajednice. Prožimajući cjelokupni odgojno-obrazovni proces kapacitiraju mlade (i njihove roditelje) znanjima i vještinama za kvalitetno samozaštitno reagiranje u provocirajućim i/ili rizičnim životnim situacijama.

Vidjeti prevencija ovisnosti

španjolska ruža (žarg.)

Grič razbijene boce koji služi kao lula za pušenje droge (najčešće u ležećem položaju).

šrot (žarg.)

Mješavina različitih vrsta droge i primjesa, najčešće slabe kvalitete.

Štetna uporaba bez ovisnosti

Dijagnostički opis ponašanja koji se koristi za osobu koja uzima “kombinaciju” droga, ali još nisu posve ispunjeni kriteriji za ovisnost.

Vidjeti poliupotreba droga

šut (žarg.)

Injektiranje određene doze heroina u tijelo.

Vidjeti heroin

t

tabakizam (žarg.)

Vidjeti pušenje duhana

tabletomanija (žarg.)

Štetna zloupotreba različitih lijekova (u obliku tableta) s psihoaktivnim djelovanjem. Često predstavlja (uz prekomjerno pijenje alkohola) prvi korak u ovisničkom ponašanju pojedinca.

TCA

Kratica za tricikličke antidepresive.

tekući ecstasy

Vidjeti droga za silovanje

terapija u liječenju ovisnika

Skup zdravstvenih i nezdravstvenih metoda i postupaka koje se koriste u liječenju ovisnika od ovisnosti. Terapija može uključivati upotrebu medikamenata, psihoterapije i obiteljske terapije (uključujući i njihovu međusobnu kombinaciju).

r
s
š
t
u
v
w

terapijska zajednica

Zajednica (liječenih) ovisnika koja osigurava dugotrajni boravak (liječenih) ovisnika i tretman ovisničkog ponašanja na način da (relativno) izolira pojedinca iz socijalnog okruženja, posebno onoga u kojemu se drogirao, dakle onoga okruženja u kojemu je problem i nastao. Ponekad zajednica nudi psihosocijalni tretman, liječenje i učenje životnih vještina i navika.

terapijski ugovor

Formalni ugovor koji ovisnik i/ili članovi njegove obitelji potpisuju s ustanovom (najčešće s terapijskom zajednicom, bolnicom ili klinikom) o uvjetima uključivanja u terapijski postupak.

teratogeni

Negenetski činitelji koji mogu uzrokovati abnormalnosti u prenatalnom razvoju jedinke. Sredstva ovisnosti (droge) mahom spadaju u ovu skupinu činitelja.

teratogeno djelovanje droge

Droge su teratogeni koji na različite načine uzrokuju abnormalnosti u prenatalnom razvoju posljedice kojih su višestruko negativne, tako da ovisnici svojoj još nerođenoj djeci mogu u nasljedstvo ostaviti posljedice svoje ovisnosti pa čak i ovisnost samu jer se djeca čije su majke ovisne o drogi mogu roditi također ovisna o drogi.

Vidjeti teratogeni

teratologija

Interdisciplinarna znanstvena disciplina koja se bavi proučavanjem štetnih utjecaja kemijskih sredstava (lijekova, droga), ali i stanja, infekcija i drugih opasnosti iz okoline koji mogu dovesti do malformacija ploda (malformacija je morfološka promjena koja zbog endogenih poremećaja nastaje tijekom organogeneze odnosno procesa oblikovanja organa) ili defekata pojedinih područja.

tercijarna prevencija

Naziv za skup mjera i postupaka koji uključuje kompleksne psihosocijalne i medicinske tretmane osoba koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti, a u smjeru sprječavanja daljnjeg ovisničkog ponašanja ili smanjivanja štete od takvoga ponašanja. Rizik zloupotrebe znatno varira od pojedinca do pojedinca te je vrlo važno na vrijeme prepoznati one indikacije koje pojedince izdvajaju kao posebno rizične, što posebno uključuje one koji već imaju ovisnička iskustva. Zato se prema ovim pojedincima usmjeravaju posebne intervencije u okviru tercijarne prevencije (uvjetno rečeno, ovdje opisano je dijelom „kasne“ sekundarne i tercijarne prevencije), a one se odnose na neposredan individualni pristup u pomaganju kod rješavanja problemskih situacija u životu kako bi se spriječilo daljnje uzimanje tvari (alkohola, droge).

Vidjeti prevencija ovisnosti

testiranje (na drogu)

Postupak utvrđivanja kontaminiranosti organizma drogom. Provodi se uzorkovanjem i testiranjem sline, krvi ili mokraće.

teške droge

U kolokvijalnom govoru pojam se odnosi na droge koje se obično percipiraju kao posebno opasne (kao što su heroin ili kokain). Naravno, u stvarnosti su sve droge jednako opasne i ne postoji opravdana podjela na lake i teške droge.

tetrahidrokanabinol

(engl. tetrahydrocannabinol, THC) Psihoaktivna tvar u marihuani i hašišu koja kao egzogeni agonist koji se veže za kanabinoidne receptore u mozgu aktivira unutarnje staze opijata preko opioidnog receptora, naglo oslobađajući dopamin u nucleus accumbens. Na ovaj način aktivira potkrijepljujući dopaminergički sustav i otvara prostor razvoju psihičke ovisnosti. Tolerancija se malo povisuje. Unos THC-a vrlo brzo od početka konzumacije dovodi do poteškoća s pažnjom i koncentracijom kao i s učenjem i pamćenjem, dok kontaminiranje THC-om dulje vrijeme (8 do 10 godina) u velikom broju slučajeva dovodi do kroničnih respiratornih teškoća ili oboljenja te se povećava opasnost od razvoja psihopatoloških promjena kod uzimatelja (psihoze, rascjep ličnosti). Prekidom unosa razvijaju se apstinencijski simptomi: anksioznost, tremor, pojačano znojenje, osjećaj slabosti mišića i povećana iritabilnost.

Vidjeti kanabis, dopaminergički sustav

THC

(engl. tetrahydrocannabinol) Kratica za tetrahidrokanabinol.

tjelesna ovisnost

Stanje organizma u kojemu se razvijaju isključivo tjelesne reakcije na uzimanje droge i/ili apstinenciju od droge u smislu nekontrolirane potrebe za drogom. Može se opisati i kao skupina fizioloških promjena koje se razvijaju nakon ponavljane uporabe pojedinih tvari i redovito uključuju jaku potrebu za uzimanjem te tvari i korigiraju upotrebu te tvari (najčešće u smjeru povećanja unosa za željeni učinak).

toksikomanija

Stanje trovanja (intoksikacije) određenim sredstvom karakterizirano neodoljivom željom za tim sredstvom, sklonost povećanju doze i razvoj ovisnosti o istom.

tolerancija (na drogu)

Razvoj stanja organizma u kojemu je za jednaki učinak prethodnome potrebna veća količina istoga sredstva ovisnosti (droge) ili smanjenje učinka ako se uzima ista količina sredstva.

TRA

Kratica za tramadol.

tramadol

Vidjeti opioidi

r
s
š
t
u
v
w

trankvilizator

Sredstvo koje umanjuje napetost i tjeskobu.

trava (žarg.)

Vidjeti marihuana

tretman ovisnika

Slijed psihosocijalnih i/ili zdravstvenih postupaka usmjerenih nekima od ciljeva: psihoedukaciji, rehabilitaciji, resocijalizaciji, liječenju (koje uključuje detoksikaciju i održavanje na terapiji) ovisnika. Prema ovakvome shvaćanju tretman je ovisnika obuhvatniji od liječenja ovisnika.

tripozna trava (žarg.)

Marihuana posebno jakog djelovanja, često s halucinogenim učincima.
Vidjeti marihuana, halucinogen(i)

tvar

Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je „svaka prirodna ili umjetna tvar koja se može uporabiti u izradi opojne droge (kao prekursori i druga otapala te kemikalije), uvrštena u popis tih tvari“.

učenje ovisničkih navika

Učenjem stečeni obrasci ovisničkog ponašanja u određenim situacijama, a formiraju se i učvršćuju opetovanim ponavljanjem. Ovisnici su postali ovisnicima ponavljanjem ovisničkog ponašanja koje ih je dovelo do droge i koje im nije ostavljalo prostora za druge oblike ponašanja koji nisu povezani s ovisničkim. Ovisnici razvijaju naviku ovisničkog ponašanja koja svakim novim drogiranjem postaje sve čvršća, čak i automatizirana. Međutim, naučeno se može i odučiti, ako je osoba za to motivirana. Stoga je u postupku odvikavanja ovisnika važno ovisničke navike nastojati dezautomatizirati, da bi se one potom ugasile, odnosno da bi nestale.

učenje ovisnosti

Razvijanje i održavanje onih ponašanja koja opetovano vode k ponovljenom uzimanju tvari koja imaju adiktivna svojstva. Ponovljenim uzimanjem tvari stvara se neurokemijski obrazac u mozgu uzimatelja koji u svojoj biti ima potkrjepljujući učinak odnosno djeluje kao nagrada za (ovisničko) ponašanje. Tako se usvaja i razvija ovisničko iskustvo. Promijenjena sinaptička povezanost odražava se u promjenama koje su uočljive i kod normalnog učenja i pamćenja, pa tako ovisničko ponašanje postaje vrlo tvrdokorno i otporno na promjene (što otežava odvikavanje).

Iako se ovisnost kao bolest u iznimnim slučajevima može naslijediti, ona se kao sociološki, psihološki i kulturološki problemski obrazac prvenstveno uči.

učenje ovisnosti, asocijativno

Vidjeti asocijativno učenje ovisnosti

učenje ovisnosti, kemijsko

Vidjeti kemijsko učenje ovisnosti

učenje ovisnosti u socijalnom kontekstu

Učenje ovisničkog ponašanja i ovisnosti u interakciji sa socijalnom okolinom. Oblik učenja ovisnosti kojim se često opisuje nastanak i razvoj ovisničkog ponašanja i ovisnosti kod djece i mladih. Djeca i mladi žele se ponašati kao ostali u njihovoj okolini; što su kronološki bliže adolescenciji, više se usmjeravaju na svoje vršnjake, a manje na „odrasle“ osobe (roditelje, učitelje). Opažanjem ponašanja drugih osoba usvajaju opažena ponašanja kao vlastita učenjem posljedica koje je u određenim situacijama izazvalo ponašanje modela (pojednostavljeno rečeno, obnavljaju se ponašanja za koja je model bio nagrađivan, a izbjegavaju ona ponašanja koja su za model imala kao posljedicu svojevrsnu kaznu). Posrijedi je oblik socijalnog učenja koje još nazivamo i učenje po modelu i što je izraženiji socijalni utjecaj na pojedinca to je i socijalno učenje izraženije. Osobe u (socijalnom) okruženju modeli su čija ponašanja velikim dijelom pojedinci uključuju u repertoar vlastitog ponašanja, pa ako ostali u neposrednoj okolini (posebno oni s kojima se često i neposredno

osoba susreće i druži) u svojem repertoaru ponašanja imaju usvojena i manifestiraju i ovisnička ponašanja, navedenim obrascem modeliranja ponašanja njihova (ovisnička) ponašanja mogu se preuzeti i kao vlastita. Socijalizacijski utjecaji prisutni su tijekom cjelokupnog života čovjeka, ali su posebno izraženi i utjecajni u djetinjstvu i adolescenciji pa su stoga djeca i mladi ona populacija koja je posebno izložena ovim negativnim utjecajima i rizicima koji iz njih proizlaze. Zbog toga utjecaj vršnjaka u nastanku ovisnosti zauzima vrlo visoko mjesto u rangu rizičnih utjecaja na početak zlouporabe sredstava ovisnosti.

unakrsna tolerancija

Pojava kada dvije ili više droga imaju isti enzimski sustav pa ih tijelo ne može raspoznati i tako se razvije tolerancija unatoč tome što droge korisniku izgledaju drukčije. Biološki mehanizmi ove pojave nisu u potpunosti poznati.

Vidjeti tolerancija (na drogu)

univerzalna prevencija (ovisnosti)

Prevencija ovisnosti usmjerena neselektivno na (po mogućnosti) cijelu populaciju ili velike populacijske grupe. Cilj je u potpunosti spriječiti ili odgoditi početak zlouporabe tvari, pružajući svima informacije i vještine neophodne za rješavanje problema. Programi univerzalne prevencije su namijenjeni velikim grupama bez prethodnog utvrđivanja stanja mogućeg rizika zlouporabe. Svi članovi populacije imaju jednak generalni rizik za zlouporabu, iako rizik naravno može znatno varirati među pojedincima.

Vidjeti prevencija ovisnosti

UNODC

(engl. United Nations Office on Drugs and Crime) Ured Ujedinjenih naroda za suzbijanje droga i kriminala.

upotreba (uporaba) droge

Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je „jednokratno, višekratno, povremeno ili redovito uzimanje ili izlaganje djelovanju opojne droge“.

Vidjeti zloupotreba, štetna (droge).

Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske

Stručna služba Vlade Republike Hrvatske zadaća koje je sustavno praćenje pojava, razmatranje pitanja i obavljanje drugih poslova u vezi s primjenom Zakona o suzbijanju zlouporabe droga i provedbom Nacionalne strategije, nadzora nad drogama, suzbijanja zlouporabe droga i pomoći ovisnicima o drogama. Ured ima zadaću i proučavati, pratiti i analizirati čimbenike zlouporabe droga, pratiti kretanje te provedbu mjera i aktivnosti suzbijanja zlouporabe droga, zatim pratiti i sjedinjavati te usmjeravati aktivnosti koje se poduzimaju u svrhu preventivnog djelovanja na području suzbijanja ovisnosti. Zadaća mu je i pružati stručnu pomoć nositeljima aktivnosti na lokalnoj, područnoj (regionalnoj) i državnoj razini te davati stručna mišljenja i prijedloge za donošenje Zakona o suzbijanju zlouporabe droga.

usvajanje ovisničkih stavova

Ovisnički su stavovi stečene, tvrdokorne i na promjene otporne organizacije emocija, vrjednovanja i ponašanja prema sredstvima ovisnosti odnosno drogama. Ovisnici uglavnom imaju pozitivan stav prema drogi (osobito u početku drogiranja) pa je jasno da je iznimno teško tako formirane stavove mijenjati. Međutim, ako se okolnosti izmijene i ovisnika se dovede u situaciju da isproba nova i pozitivna životna iskustva koja nisu povezana s drogiranjem, onda se otvara prostor za promjenom stava, a time i za promjenom ponašanja koja su povezana sa stavom. Stav ima vrlo složenu psihološku strukturu koja uključuje znanja (kognitivnu komponentu), osjećaje (emocionalnu komponentu) i spremnost na ponašanje ili akciju (konativnu komponentu). Dakle, ako ovisnik drogu vrjednuje pozitivno odnosno kao nešto za njega dobro i doživljava ugodu njezina djelovanja, jasno je kako ovo emocionalno stanje daje njegovu stavu (da je droga dobra) neslučenu snagu i poticaj za daljnje drogiranje, odnosno takav je pojedinac spreman na aktivnosti koje će ga ponovno dovesti u ovaj za njega ugodan emocionalni okvir koji još više učvršćuje njegov stav. Ovaj gotovo spiralni obrazac samoodržavajući je; ovisnik je vrlo selektivan prema informacijama o drogi (pogotovo o štetnim utjecajima droge), čak i brže zaboravlja informacije koje nisu u skladu s njegovim ovisničkim ponašanjem, a svakako izbjegava osobe koje imaju od njega suprotne stavove i koje bi mu mogle proturječiti.

uvjetovana tolerancija (na drogu)

Situacijski uvjetovana pojava da su učinci tolerancije najizraženiji kad se droga uzima u situacijama u kojima se i ranije uzimala. Ona je

možda najistaknutija pri uzimanju heroina. Potvrđuje ju veća smrtnost nakon uzimanja heroina u novoj okolini nego tamo gdje je obično uziman. Ponekad se pojavljuje i suprotan učinak jer dolazi do situacijski specifične senzibilizacije. Ona je dokazana kod amfetamina. Sposobnost amfetamina da potiče motoričku aktivnost pojačava se kad se amfetamin uzima u istom okruženju u kojemu je bilo i prethodno uzimanje.

Vidjeti tolerancija (na drogu), senzibilizacija

uvjetovani apstinencijski simptom(i)

Promjene u organizmu ovisnika izazvane okolinom povezanom s drogom ili drugim znakovima povezanim s njom. U većini slučajeva uvjetovani podražaji izazivaju reakcije upravo slične stvarnim reakcijama na drogu. Smatra se da kad bezuvjetni odgovor slabi bezuvjetni podražaj, što je obično slučaj, uvjetovanje stvara toleranciju, a kad bezuvjetni odgovor pojačava bezuvjetni podražaj, uvjetovanje izaziva senzibilizaciju.

Vidjeti apstinencija (od droge)

uzbuđujuća sredstva

Kemijske tvari koje aktiviraju središnji živčani sustav te tako povećavaju i produljuju budnost, odgađaju pojavu umora i stimuliraju psihomotoriku, a ponekad izazivaju i euforiju.

Vidjeti psihostimulator(i), psihostimulans(i)

uzgoj (biljke za dobivanje droge)

Prema Zakonu o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) to je „nabavka i posjedovanje sjemena, sjetva, sadnja, uzgoj biljke, uzimanje i posjedovanje dijelova biljke koji služe za dobivanje opojne droge“.

uzroci ovisnosti

Stanja (unutarnja ili vanjska) koja stvaraju okvir za ovisničko ponašanje. Pod okvirom se podrazumijeva struktura potreba i želja koje proizlaze iz navedenih stanja. Uzroci mogu biti intrapsihičke prirode (tjelesna ili psihička bolest, teškoće u emocionalnom ili kognitivnom funkcioniranju, pobudljivost (engl. arousal) i sl.) ili socijalno uvjetovani (narušena obiteljska situacija, utjecaj vršnjaka, dosada i sl.). Pojedini uzroci mogu uključivati i psihičke i socijalne utjecaje istodobno pa je njihov zasebni utjecaj teško ekstrapolirati, a to je ponekad važno učiniti kako bi se na iste moglo djelovati. To je, na primjer, slučaj sa zabavom, neznanjem i drugima za koje nije uvijek sasvim jasno proizlaze li više iz osobina pojedinca ili iz utjecaja kojima je taj pojedinac u okolini izložen, ali vrlo je vjerojatno posrijedi oboje.

uzročnici ovisnosti

Činitelji koji su neposredno povezani s uzrocima i koji iz njih proizlaze, samo što predstavljaju sasvim konkretne činitelje unutar navedenih skupina uzroka, a koji se daju identificirati i konkretizirati. Na primjer, tjeskobu koju osjeća zbog nemogućnosti zadovoljenja neke svoje potrebe pojedinac može pokušati ublažiti opijanjem alkoholom koji, kako je poznato, ima izrazito anksiolitičko djelovanje. Kod mladih roditeljska zabrana izlazaka također potiče tjeskobu koje će se pojedinac možda pokušati riješiti opijanjem ili „bijegom“ od stvarnog svijeta u svijet droge.

V

vikend konzumenti (droge)

Osobe koje drogu (i/ili ostala sredstva ovisnosti) zloupotrebljavaju periodično, a ne stalno, najčešće vikendima ili situacijski uvjetovano (proslave, druženja i slično).

vodena lula

Vidjeti nargila

vutra (žarg.)

Vidjeti marihuana

zakon o drogama

U Hrvatskoj je zlouporaba droga regulirana Zakonom o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (NN 107/01) i nizom zakona o izmjenama i dopunama navedenoga Zakona.

zamjenska terapija

Terapijski postupak u liječenju ovisnika kada se pojedino sredstvo liječenom ovisniku daje kao zamjena za (primarno) sredstvo ovisnosti. Na primjer, heroin kao opijatski agonist u terapijskom se postupku zamjenjuje metadonom (heptanonom) kao opijatskim agonistom pod liječničkim nadzorom. Cilj je ovakvih postupaka zaustaviti opasno ovisničko ponašanje pacijenta.

zavisna tolerancija (na drogu)

Reakcija na one učinke droge koje čovjek (osoba koja uzima drogu) stvarno doživljava. Izaziva je doživljaj prekida određenih neuralnih aktivnosti, a ne samo uzimanje sredstva koje izaziva prekid.

Vidjeti tolerancija (na drogu)

zavodi za javno zdravstvo

Županijske medicinske ustanove javnog zdravstva koje u svom sastavu kao ustrojbene jedinice imaju i centre/službe/djelatnosti koje

skrbe o prevenciji i izvanbolničkom liječenju ovisnosti te zaštiti mentalnog zdravlja populacije.

zlatni šut (žarg.)

Posljednje ovisnikovo (najčešće intravenozno) uzimanje droge koje za uzimatelja ima smrtni ishod.

zloupotreba, štetna (droge)

Svako uzimanje droge i/ili bilo kojeg drugog sredstva ovisnosti koje je po zdravlje štetno i zabranjeno je zakonskim i/ili podzakonskim aktima koji reguliraju zloupotrebu droga. U kriminalistici se tumači i kao odljev sredstava iz legalnih izvora u ilegalne tijekove.

w

x

y

z

ž

Ž

žiža (žarg.)

Vidjeti marihuana

žudnja (za drogom)

Snažna želja za drogom koju pojedinac ne može ignorirati, a često niti kontrolirati.

žuto (žarg.)

Vidjeti heroin

x

y

z

ž

Termini
povezani s
alkoholizmom

a

AA

Akronim koji označava Anonimne alkoholičare (engl. Alcoholics Anonymous)

Vidjeti Anonimni alkoholičari

acetildehid

Toksična bezbojna tekućina vrlo neugodna mirisa. Ponekad se može u vrlo malim količinama nalaziti i u alkoholnim pićima. Kako se pijenjem alkohola acetildehid tijekom metaboličkih procesa pojavljuje u jetri gdje se detoksificira, unosom disulfirama taj se metabolizam može zaustaviti zbog čega može doći do disulfiramsko-alkoholne reakcije.

Vidjeti alkoholna pića (napici), disulfiram, disulfiramsko-alkoholna reakcija

akutna alkoholna intoksikacija

Vidjeti akutno opito stanje

akutno opito stanje

Akutno pijanstvo pri kojemu dominiraju promjene u ponašanju pojedinca koje su izravno vezane uz koncentraciju unesenog alkohola.

Vidjeti pijanstvo

a

b

c

alfa-alkoholičar

Osoba koja pije alkohol kako bi se osjećala sigurnije u stresnim situacijama, ali ne gubi kontrolu nad pijenjem.

alkohol

Naziv za grupu organskih spojeva i bezbojnih tekućina koje se najčešće proizvode iz škrobnih i šećernih sirovina vrenjem uz pomoć kvasca. Depresor je središnjeg živčanog sustava i jedan je od najsnažnijih anksiolitika.

alkoholemija

Prisutnost alkohola u krvi.

alkoholičar

Osoba ovisna o alkoholu.

alkoholizam

Sindrom ovisnosti o alkoholu. Skup promjena u cjelokupnom psihofizičkom i psihosocijalnom funkcioniranju čovjeka uzrokovanih dugotrajnim i prekomjernim pijenjem alkoholnih pića.

Vidjeti alkoholna pića (napici)

alkoholna ambliopija

Oštećenje vida nastalo uslijed djelovanja alkohola.

a

b

c

alkoholna demencija

Teško organsko oštećenje uslijed prekomjernog pijenja alkohola. Može zahvatiti i mozak što se očituje u njegovoj difuznoj atrofiji.

alkoholna depresija

Depresija koja se razvija razvojem alkoholizma i koju prate promjene u doživljavanju i ponašanju: ogorčenje svime i svakime, agresivnošću i povećanim rizikom od suicida.

alkoholna deterioracija

Propadanje cjelokupne ličnosti alkoholičara.

alkoholna diureza

Pojačano mokrenje koje se pojavljuje uslijed učestalog unosa veće količine tekućine tijekom akutnog pijenja (akutne intoksikacije).

alkoholna embriopatija

Skup oštećenja uzrokovanih konzumacijom alkohola u trudnoći koja se pojavljuju kod ploda majki koje tijekom trudnoće redovito i nekontrolirano konzumiraju alkohol. Nastaje u ranijoj fazi trudnoće (prije 6. tjedna trudnoće). To može negativno utjecati na razvoj mozga nerođenog djeteta te može uzrokovati njegovu mentalnu retardaciju. Djeca zaostaju rastom i nerazvijenih su motoričkih funkcija. Može doći i do problema sa središnjim živčanim sustavom, a u kasnijoj dobi i do teškoća u ponašanju i socijalnoj prilagodbi pojedinca.

a

b

c

alkoholna epilepsija

Epilepsija koja se pojavljuje tijekom razvoja alkoholizma.

alkoholna fetopatija

Oštećenja ploda nastala u kasnijoj fazi trudnoće (nakon 6. tjedna trudnoće) kod majki koje su konzumirale alkohol.

alkoholna halucinoza

Halucinacije, uglavnom slušne, izazvane pijenjem alkohola. Traju od nekoliko dana do nekoliko mjeseci. Svijest, orijentacija u prostoru i vremenu i osobnost ostaju očuvane.

alkoholna kardiomiopatija

Oštećenje srca kod alkoholičara.

alkoholna koma

Alkoholna nesvijest nastala akutnom intoksikacijom alkoholom kod povećanih koncentracija alkohola u krvi.

alkoholna medulopatija

Oštećenje kralježničke moždine uslijed alkoholne intoksikacije.

alkoholna paraliza

Kljenut mišićja uslijed (kronične) intoksikacije alkoholom.

a

b

c

alkoholna paranoja

Bolesne ideje veličine, proganjanja i/ili ljubomore nastale tijekom razvoja alkoholizma.

alkoholna pića (napici)

Raznovrsni napici koji sadrže izvjesnu količinu etilnog alkohola. Dobivaju se uglavnom fermentacijom (vrenjem) ili destilacijom (odjeljivanjem i pročišćavanjem). Destilirana su alkoholna pića s većom koncentracijom alkohola (tzv. žestoka pića).

Vidjeti etilni alkohol (etanol)

alkoholna polineuropatija

Najčešći neurološki poremećaj koji se pojavljuje kod alkoholičara. Radi se o nutritivnoj bolesti sekundarno uzrokovanoj zloupotrebom alkohola zbog oslabljenog unosa hranjivih tvari i vitamina uz neposredno toksično djelovanje alkohola. Simptomi su najčešće u vidu žarenja i bolova u donjim ekstremitetima. Polineuropatija je razmjerno često udružena s Wernickeovom encefalopatijom.

Vidjeti Wernickeova encefalopatija

alkoholna proba

Postupak sudskog vještačenja tijekom kojega se osobu koju se sumnjiči za učinjeno djelo pokušava dovesti u stanje što sličnije onom tijekom izvršenja djela na način da joj se daju količine alkohola približne onima za koje se procjenjuju da su bile u organizmu osobe tijekom izvršenja djela. Uprkos metodološkim nedostacima ova je proba pokušaj uvida u stanje osobe tijekom izvršenja djela.

a

b

c

alkoholna pseudoparaliza

Mozgovna oštećenje koja se događaju alkoholičarima i kojih je klinička slika vrlo slična onoj kod progresivne paralize.

alkoholna psihoza

Teški psihotični poremećaj koji nastaje tijekom alkoholne intoksikacije ili kao posljedica naglog prestanka pijenja alkohola.

alkoholni delirij

Vidjeti delirijum tremens

alkoholni eritem

Crvenilo lica koje se pojavljuje uslijed konzumiranja alkohola.

alkoholni hepatitis

Hepatitis karakteriziran stalnim upalnim promjenama i cirozom koja je obilježena progresivnim ožiljkavanjem jetrenog tkiva.

alkoholni pankreatitis

Oštećenje gušterače tijekom alkoholne intoksikacije ili tijekom razvoja alkoholizma.

a

b

c

alkoholni polineuritis

Oboljenje (upala) većeg broja perifernih živaca nastala uslijed intoksikacije alkoholom. Očituje se u obostranoj (simetričnoj) atrofiji (mlohavosti) mišića, osobito donjih ekstremiteta, što posljedično ima promjene u hodu (tzv. pijetlov hod).

alkoholni pseudotabes

Alkoholom uzrokovani upalni proces koji obuhvaća veći broj živaca i koji ima kliničku sliku vrlo sličnu tabesu (lat. tabes dorsalis), upalnom degenerativnom oboljenju kralježničke moždine.

alkoholni tremor

Jedna od prvih manifestacija apstinencije od alkohola. Alkoholičar je uznemiren s jasno vidljivim iregularnim tremorom ruku.

Vidjeti apstinencija (od alkohola)

alkoholofilija

(lat. alcoholophilia)

Vidjeti ovisnost o alkoholu

alkohologija

Interdisciplinarno područje izučavanja djelovanja alkohola na zdravlje te doživljavanje i ponašanje pojedinca u društvenom kontekstu.

alkoholurija

(lat. alcoholuria) Prisutnost alkohola u mokraći.

alkotest

Postupak testiranja osobe na alkohol (mjerjenje koncentracije alkohola) koji se temelji na blagoj oksidaciji alkohola ili fotometriji. Danas postoje različiti oblici alkotestova: klasični, elektronski, digitalni.

ambliopija, alkoholna

Vidjeti alkoholna ambliopija

amnestička psihoza

Vidjeti Korsakovljeva psihoza

Anonimni alkoholičari

Udruga liječenih alkoholičara koji se kroz mrežu samopomoći pokušavaju oporaviti od posljedica alkoholizma. Temelj djelovanja je razvijanje zajedništva u kojemu ljudi dijele svoja iskustva i podršku. U našoj se zemlji liječeni alkoholičari mahom udružuju u klub liječenih alkoholičara.
Vidjeti klub liječenih alkoholičara

antabus

Trgovački naziv za disulfiram. Koristi se u liječenju alkoholičara u postupcima održavanja apstinencije od alkohola jer izaziva preosjetljivost prema alkoholu.

a

b

c

antabusna psihoza

Psihotična reakcija (ili već razvijeni poremećaj) koja se uglavnom pojavljuje ako liječeni alkoholičar unatoč tretmanu antabusom ipak pije alkohol, ali se može pojaviti i izvan antabusne alkoholne reakcije. Posljedično se mogu pojaviti smetenost i tjeskoba, a u težim slučajevima zabilježeni su i suicidi.

Vidjeti antabus

apomorfin

Alkaloid opijuma, ali bez izrazitog opijatskog djelovanja. Spada u skupinu centralnih emetika i kao takav koristi se u liječenju alkoholičara.

Vidjeti Feldmanova kura

apstinencija (od alkohola)

Suzdržavanje od pijenja alkohola.

b

beta-alkoholičar

Osoba koja pije alkohol prigodno, uglavnom situacijski uvjetovano.

binge drinking (žargonizam na engleskome jeziku)

Prekomjerno pije velike količine alkohola u jedinici vremena, često s namjerom da se pojedinac napije. Ponekad se definira kao pije više od pet pića kod muškarca, odnosno više od četiri pića kod žene, u jedinici vremena. Trendovi prekomjernog pijenja alkohola u svijetu su takvi da velika većina mladih pije alkohol na ovakav način.

a

b

c

č

ć

C

CAGE upitnik

(engl. Cut, Annoyed, Guilty, Eye-opener) Upitnik za brzu procjenu potencijalnog alkoholizma.

ciroza jetre alkoholičara

Bolest jetre specifična za alkoholičare kada funkcionalno jetreno tkivo propada i jetra atrofira do neizlječivosti.

a

b

C

č

ć

d

d

delirij, alkoholni

Vidjeti delirijum tremens

delirijum tremens

Alkoholni delirij koji nastaje nakon naglog prekida uzimanja alkoholnih pića koja su se prije toga dulje vrijeme konzumirala, često u sve većoj i većoj količini u funkciji vremena. Simptomi su neurološki (tremor) i promjene u psihičkom funkcioniranju (nemir, ubrzani rad srca, intenzivan strah i halucinacije (najčešće malih životinja)).

delta-alkoholičar

Osoba koja je naučila piti u određenom sociokulturnom kontekstu i pije iz navike.

demencija, alkoholna

Vidjeti alkoholna demencija

denaturirani alkohol

Etilni alkohol koji je dodavanjem primjesa (prvenstveno metanola) postao neupotrebljiv kao alkoholno piće.

Vidjeti etilni alkohol (etanol)

č

ć

d

dž

đ

e

depresija, alkoholna

Vidjeti alkoholna depresija

destilirana alkoholna pića

Vidjeti alkoholna pića (napici)

deterioracija, alkoholna

Vidjeti alkoholna deterioracija

dipsofobija

(lat. dipsophobia) Fobija, patološki strah od pijenja alkoholnih pića.

dipsomanija

Klinički oblik alkoholizma koji karakterizira jaka i neodoljiva želja za alkoholnim pićem i intenzivno pijenje u trajanju od čak nekoliko dana. Dipsomanija je karakteristična po tome što je želja za alkoholom periodična, povremena, dok u međuvremenu želje za pićem nema. Dakle, alterniraju se stanja pijenja i nepijenja alkohola. Tolerancija na alkohol je kod dipsomanije izrazito velika pa su i količine popijenog alkohola u kratkom vremenu vrlo često velike. Želja za alkoholom (koja je i fizičke i psihičke naravi) može biti toliko snažna da je alkoholičar čak spreman popiti bilo kakvu intoksikacijsku tekućinu bez obzira je li podobna za pijenje. Prava dipsomanija je rijetka, dok je češća pojava pseudodipsomanije.

Vidjeti pseudodipsomanija

č

ć

d

dž

đ

e

disulfiram

Blokator razgradnje alkohola. Kreira osjetljivost na alkohol što rezultira vrlo neugodnim reakcijama kada (liječeni) alkoholičar pod disulfiramom konzumira čak i male količine alkohola: crvenilom, tutnjanjem u glavi i vratu, glavoboljom, respiratornim teškoćama, mučninom, povraćanjim, znojenjem, pojačanom žeđi, bolovima u prsima, hiperventilacijom, tahikardijom, hipotenzijom, općom slabošću, vrtoglavicom, zamagljenim vidom, konfuzijom, dok u težem obliku postoji opasnost od aritmije, kardiovaskularnog kolapsa, infarkta miokarda, akutnog kongestivnog zatajenja srca, gubitka svijesti, konvulzija pa čak i smrti.

disulfiramsko-antabusna reakcija

Toksična reakcija koja se pojavljuje kod liječenja alkoholičara kada osoba uz tretman disulfiramom i nadalje pije alkohol.

Vidjeti disulfiram, antabus

diureza, alkoholna

Vidjeti alkoholna diureza

č

ć

d

dž

đ

e

e

embriopatija, alkoholna

Vidjeti alkoholna embriopatija

endogeni alkohol

Etilni alkohol koji je prisutan u metaboličkim procesima i onih osoba koje ne piju alkoholna pića, a posljedica je redovitih kemijskih procesa u organizmu.

Vidjeti etilni alkohol (etanol)

epilepsija, alkoholna

Vidjeti alkoholna epilepsija

epsilon-alkoholičar

Osoba koja manifestira tzv. rekreacijski tip pijenja. Alkohol se pije povremeno, bez pravilnog i prepoznatljivog obrasca.

eritem, alkoholni

Vidjeti alkoholni eritem

dž

đ

e

f

g

h

Esperal

Trgovački naziv za disulfiram. Posrednik koji mijenja metabolizam alkohola u tijelu, a sam je po sebi relativno neškodljiv za organizam. Koristi se u postupcima održavanja apstinencije od alkohola jer izaziva preosjetljivost prema alkoholu.

Vidjeti disulfiram, apstinencija (od alkohola)

etilizam

Vidjeti alkoholizam

etilni alkohol (etanol)

Bistra i bezbojna tekućina karakterističnog mirisa. Etanol se još u starom vijeku dobivao fermentacijom šećera, a i danas se uglavnom dobiva ovim postupkom. Osim u kemiji i prehrambenoj industriji (nalazi se u alkoholnim pićima, a poznat je i kao „špirit“) etanol je našao primjenu i u medicini gdje služi kao antiseptik. U ljudskom organizmu etanol najprije odlazi u krv, zatim se odvodi u jetru gdje se razgrađuje do acetaldehida koji je toksičan za organizam. Etanol djeluje na središnji živčani sustav kao depresor te smanjuje motoričke sposobnosti osobe u alkoholiziranom stanju. Udio etanola u krvi izražava se u promilima (‰), a lako se može odrediti alkotestom.

Vidjeti acetildehyd, alkotest

etiologija alkoholizma

Analiza uzroka nastanka i razvoja alkoholizma. Uzroci se mogu svrstati u dvije velike skupine: genetski i situacijski (funkcionalni).

dž

đ

e

f

g

h

Feldmanova kura

Postupak stvaranja uvjetovane averzivne reakcije na alkohol. Koristi se tijekom liječenja alkoholizma upotrebom emetika (apomorfina) na način da se bolesnicima aplicira apomorfin koji izaziva bljedilo, mučninu i povraćanje, a ubrzo nakon toga ponudi mu se alkoholno piće. Ideja je da će se razviti uvjetovana reakcija (averzija) bolesnika prema alkoholu koji je kao prethodno neutralni podražaj asociiran s bezuvjetnom reakcijom na apomorfin doveo do uvjetovane averzivne reakcije.

Vidjeti apomorfin

fermentirana alkoholna pića

Vidjeti alkoholna pića (napici)

fetalni alkoholni sindrom

Medicinski naziv za posljedice koje pogađaju bebe onih majki koje u tijeku trudnoće piju alkoholna pića, pri čemu stradavaju udovi, lice, srce, spolovilo, pažnja i intelektualne sposobnosti djeteta.

fetopatija, alkoholna

Vidjeti alkoholna fetopatija

Fouquetova podjela alkoholičara

Podjela kojom je francuski alkoholog Fouquet alkoholizam podijelio na primarni, sekundarni i periodički.

đ

e

f

g

h

i

g

gama-alkoholičar

Osoba koja strastveno pije alkoholna pića i nema nikakav kritički odnos prema alkoholu.

Gayet-Wernickeova encefalopatija

Sindrom koji je u Francuskoj opisao Gayet (1875. godine), prije nego što je to u Njemačkoj učinio Wernicke (1881. godine), pa Francuzi Wernickeovu encefalopatiju nazivaju Gayet-Wernickeova encefalopatija.
Vidjeti Wernickeova encefalopatija

e

f

g

h

i

j

h

halucinoza, alkoholna

Vidjeti alkoholna halucinoza

hepatitis, alkoholni

Vidjeti alkoholni hepatitis

f

g

h

i

j

k

intermedijarni alkoholni sindrom

Klinička slika alkoholnog oštećenja psihoorganske naravi koja se očituje u manjim ili većim poremećajima ponašanja. Reverzibilna je i može imati dobru prognozu. Ako liječenje započne na vrijeme može se spriječiti ireverzibilna slika demencija.

Vidjeti alkoholna demencija

izlučivanje alkohola

Metabolički proces razgradnje i izlučivanja alkohola. Započinje odmah nakon početka pijenja i resorpcije. Od unesene količine alkohola 5-7% izlučuje se preko pluća, 2% preko bubrega (u mokraći), 1% u znoju, dok se 90% alkohola razgrađuje u jetri. Stoga je jetra posebno izložena toksičnim učincima pijenja alkohola.

Vidjeti resorpcija alkohola, ciroza jetre alkoholičara

izopropilni alkohol

Alkohol koji zamjenjuje etanol u kemijskim sredstvima za čišćenje, a može se pronaći i u alkoholnim pićima jer ima farmakološko djelovanje slično djelovanju etanola. Zabilježena su ozbiljna trovanja ovim alkoholom (posebno oštećenja bubrega), pa čak i smrtni slučajevi.

Vidjeti etilni alkohol (etanol)

j

jatrogeni alkoholizam

Liječničkom uputom inducirani alkoholizam. Alkoholizam koji se razvija pod utjecajem savjeta liječnika koji bolesniku može (pogrješno) savjetovati da pije manje količine alkohola ne može štetiti pa osoba potom prema vlastitim kriterijima određuje koja je to količina.

Jellinekova tipologija alkoholizma

Tipologija alkoholizma prema kanadaninu E. Mortonu Jellineku (američki fiziolog i alkohololog, 1890. - 1963.) koji je predvidio pet tipova ovisnosti o alkoholu: alfa, beta, gama, delta i epsilon.

jutarnje povraćanje alkoholičara

(lat. vomitus matutinus) Povraćanje koje se kod alkoholičara pojavljuje ujutro i to prije nego što popiju prvu dnevnu količinu alkohola.

h

i

j

k

l

m

k

kakofonija

Vidjeti mamurluk

kardiomiopatija, alkoholna

Vidjeti alkoholna kardiomiopatija

kemijska internacija alkoholičara

Onemogućavanje pijenja alkohola uvođenjem pojedinih tvari ili lijekovima (na primjer disulfiramom). Koristi se tijekom postupka liječenja alkoholičara.

Vidjeti disulfiram

klub liječenih alkoholičara

Udruge građana u kojima se provode mjere i postupci podrške (s elementima liječenja) ovisnika o alkoholu (alkoholičara).

koma, alkoholna

Vidjeti alkoholna koma

kompulzivna žed, kompulzivnost

Neodoljiva želja za alkoholom.

koncentracija alkohola u krvi (BAC)

Količina (koncentracija) alkohola u krvi izmjerena u postocima. BAC (engl. blood alcohol content) od 0,10 postotaka znači da osoba ima 1 dio alkohola na 1000 dijelova krvi u tijelu (primjer).

koncentracija alkohola u mokraći

Mjerilo intoksikacije alkoholom koje najčešće služi kao međumjera za posredno utvrđivanje koncentracije alkohola u krvi. Omjer koncentracije alkohola u mokraći prema koncentraciji alkohola u krvi konstantan je i iznosi 1,2:1 pa se iz poznate koncentracije alkohola u mokraći može izračunati i koncentracija alkohola u krvi.

Vidjeti koncentracija alkohola u krvi (BAC)

koncentracija alkohola u slini

Alkohol zastupljen u slini osobe koja je pod utjecajem alkohola. Slinom se izlučuje manje od 1% alkohola.

koncentracija alkohola u znoju

Alkohol zastupljen u znoju osobe koja je pod utjecajem alkohola. Koncentracija alkohola u znoju viša je nego ona u krvi.

i

j

k

l

lj

m

Korsakovljeva psihoza

Kronični moždani poremećaj koji se javlja kod maloga broja alkoholičara (oko 1%) i to u kasnijem stupnju razvoja bolesti. Prvi ga je opisao ruski liječnik S. Korsakoff. Osnovni su simptomi poremećaj percepcije i poremećaj pamćenja; pamte se sadržaji prije pojave poremećaja, ali se ne mogu usvajati novi.

krize svijesti

Apstinencijom od alkohola uvjetovani (generalizirani) ili alkoholom precipitirani ataci na opće stanje svijesti alkoholičara.

Vidjeti apstinencija (od alkohola)

kronični alkoholizam

Vidjeti kronično pijenje (alkohola)

kronično pijenje (alkohola)

Pijenje alkohola u duljem vremenu. Ponekad uključuje, a ponekad i ne akutna opita stanja.

Vidjeti akutno opito stanje

mamurluk

Stanje vrlo izražene nelagode koja je posljedica akutnog pijanstva. Manifestira se uz mučninu i povraćanje koji se ublažavaju kofeinom, vitaminima i slično.

Vidjeti akutno opito stanje

Marchiafava-Bignamijeva bolest

Oštećenje corpusa callosuma kod alkoholičara. Bolest karakteriziraju demencija te epileptični napadi uz poremećaje svijesti, kretanja i govora. Poremećaj je opisan od talijanskih autora Marchiafava i Bignamija, ali je zbog sličnosti između ove bolesti i Wernickeove encefalopatije upitno radi li se o različitim poremećajima.

Vidjeti alkoholna demencija, alkoholna epilepsija, Wernickeova encefalopatija

medulopatija, alkoholna

Vidjeti alkoholna medulopatija

metabolizam alkohola

Metabolički proces koji uključuje apsorpciju alkohola u krv, njegovu razgradnju u tijelu i izlučivanje iz tijela.

Vidjeti razgradnja alkohola, izlučivanje alkohola

metilizirani alkohol

Vidjeti denaturirani alkohol

metilni alkohol (metanol)

Vrlo otrovan oblik alkohola. Dobije se na više načina; suhom destilacijom drveta (otuda i naziv drveni alkohol) ili kemijskom sintezom. Nadražuje sluznicu, a djeluje i na živčani sustav, osobito na vidni živac. Nakon što se apsorbira u tijelo, vrlo se sporo eliminira. Simptomi mogu uključivati glavobolju, pospanost, mučninu, povraćanje, zamagljen vid, sljepoću, komu pa i smrt.

moralni mamurluk

Izraz označava stanje tjeskobe koja slijedi akutno pijanstvo pri čemu si čovjek prebacuje pijanstvo i vlastito ponašanje pod utjecajem alkohola (ako ga se sjeća).

Morelova laminarna skleroza alkoholičara

Alkoholno oštećenje živčanih stanica u mozgovnoj kori nastalo uslijed kronične intoksikacije alkoholom koje je opisao Morel.

mortalitet alkoholičara

Smrtnost alkoholičara izražena u statističkim vrijednostima. Iz ovakvih se statistika može zaključiti kako je alkoholizam među prvim uzrocima smrtnosti u populaciji, kako alkoholičari umiru ranije u odnosu na nealkoholičarsku populaciju, teže podnose bolesna stanja i invazivne zahvate na tijelu (češće umiru od komplikacija prilikom navedenih stanja i/ili postupaka), a brže nego nealkoholičari gube i radnu sposobnost pa su skloniji nezgodama i nesrećama na radu koje opet mogu imati smrtni ishod.

NIAAA

(engl. National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism) Nacionalni institut za zloupotrebu alkohola i alkoholizam.

niacinska encefalopatija

Sindrom koji se pojavljuje tijekom alkoholizma. Uključuje psihičke (demenciju i smetenost) i neurološke simptome (vezane uz mišićje i pojedine reflekse).

Vidjeti alkoholna demencija

normalni alkohol

Vidjeti endogeni alkohol

ovisnik o alkoholu

Vidjeti alkoholičar

ovisnost o alkoholu

Kronična ovisnost o alkoholnim pićima. Manifestira se snažnom željom za alkoholnim pićem, gubitkom kontrole prilikom pijenja te povećanom tolerancijom na alkohol. Ovisnost o alkoholu težak je i psihički poremećaj jer dolazi do patoloških procesa koji mijenjaju način na koji mozak funkcionira. Alkoholizam na duži rok uzrokuje niz ozbiljnih zdravstvenih problema kao što su: ciroza jetre, trovanje alkoholom, srčane bolesti, bubrežne bolesti kao i niz psihičkih i socijalnih poremećaja.

Vidjeti alkoholna pića (napici), toleracija na alkohol, alkoholizam

p

pankreatitis, alkoholni

Vidjeti alkoholni pankreatitis

paraliza, alkoholna

Vidjeti alkoholna paraliza

paranoja, alkoholna

Vidjeti alkoholna paranoja

patološko pijano stanje

Poseban oblik teškog pijanog stanja koje karakterizira suženje ili potpuni poremećaj svijesti, nemir, uzbuđenje i agresija, nakon čega obično slijedi amnezija. U takvom stanju osoba može počinuti teške zločine bez povoda i razloga, može lutati bez cilja ili se ponašati nesuvislo. Patološko pijano stanje traje od nekoliko minuta do nekoliko dana i obično završava dugim terminalnim snom. Može nastupiti već i nakon malih količina alkohola. Alkoholičar za vrijeme patološkog pijanog stanja ne pokazuje vanjske kliničke simptome pijanstva i ono (patološko pijano stanje) se ne mora javiti i kod sljedeće alkoholne intoksikacije.

nj

o

p

r

s

e

pelagra

Specifična avitaminoza. Simptomi su dijareja, dermatitis i demencija. Uključuje najčešću dermatozu koja se pojavljuje kod alkoholičara, a nastaje kao posljedica nedostatka vitamina B i još pojedinih sastavnica.

pijanstvo

Akutno opijeno stanje. Stanje u kojemu se nalazi osoba tijekom akutne alkoholne intoksikacije. Može se odnositi i na akutnu opijenost i nekim drugim opojnim sredstvom, osim alkoholom.

Vidjeti akutno opito stanje

piroza

(lat. pirosis) Žgaravica. Pojavljuje se i kod alkoholičara kod kojih dolazi do oboljenja želuca i crijeva s osjećajem pečenja i neugodnog okusa u ustima.

polidipsija

(lat. polydipsia eborioria) Žudnja za alkoholom koja se kod alkoholičara pojavljuje tijekom razvoja alkoholizma.

polineuritis, alkoholni

Vidjeti alkoholni polineuritis

polineuropatija, alkoholna

Vidjeti alkoholna polineuropatija

prohibicija

Zakonom određena zabrana proizvodnje, distribucije, prodaje i potrošnje alkoholnih pića. Može biti opća ili ograničena.

Vidjeti alkoholna pića (napici)

pseudodipsomanija

Oblik povremenog obilnijeg i intenzivnijeg pijenja alkohola koje je često posljedica deprimiranih i/ili depresivnih stanja.

Vidjeti dipsomanija

pseudoparaliza, alkoholna

Vidjeti alkoholna pseudoparaliza

pseudotabes, alkoholni

Vidjeti alkoholni pseudotabes

psihoza, alkoholna

Vidjeti alkoholna psihoza

psihoza ljubomore

Patološka ljubomora koja se javlja u kasnijim fazama razvoja alkoholizma i gotovo uvijek kod muškaraca, često uz razvoj agresivnog ponašanja (uglavnom prema partneru).

razgradnja alkohola

U 90% slučajeva događa se u jetri gdje se za jedan sat razgradi oko 9 grama alkohola (jedan promil). Razina alkohola u krvi od 0,5 do 1,5 promila (pripito stanje) izaziva poremećaj i depresiju inhibitornih centara u mozgu. Od 1,5 do 2,5 promila (pijano stanje) u pravom smislu je alkoholna intoksikacija, a do 3,5 promila već se razvijaju ili čak dominiraju narkotički učinci. Kod 4 promila nastupa koma, gubitak svijesti i potpuna arefleksija koja može završiti smrtnim ishodom.

resorpcija alkohola

Metabolički postupak „upijanja“ alkohola u organizam. Resorpcija alkohola nastaje već u ustima, događa se u raznim tkivima, ali je znatno jača u želucu, dok završava u debelom crijevu. Resorpcija (fizički proces) određuje razinu alkohola u krvi koji svoj maksimum dostiže 30 do 50 minuta nakon unošenja alkohola u organizam. Poslije 90 minuta slijedi ravnomjerno opadanje razine alkohola u krvi.

Vidjeti koncentracija alkohola u krvi (BAC)

S

sakriveni alkoholizam

Manifestni alkoholizam koji kod pojedinca nije medicinski dijagnosticiran.

sekundarni alkoholizam

Alkoholizam koji se razvio kao nuspojava nekog drugog, primarnog poremećaja ili subjektivne teškoće kod pojedinca, pa je stoga ustvari alkoholizam ovdje simptom primarnog problema.

simptomatski alkoholizam

Vidjeti sekundarni alkoholizam

subduralni hematoma alkoholičara

Nakupljanje krvi (hematom) između moždanih ovojnica alkoholičara koje za posljedicu ima povećani pritisak na pojedine mozgovne areale, što se manifestira raznim neurološkim simptomima (epileptičkim napadima, slabošću jedne strane tijela) i promjenama u psihičkim procesima (nemir, promjene stanja svijesti, delirantna stanja).

p

r

S

š

t

u

Tetidis

Trgovački naziv za disulfiram.

Vidjeti antabus

Tetidis psihoza

Psihoza koja se razvije kod alkoholičara kada se tijekom njihova liječenja uvodi Tetidis (disulfiram). Akutna psihoza s velikim strahom, psihomotornim nemirom i paranoidnim idejama koja traje obično nekoliko dana vrlo je rijetka pojava. Međutim, ako potraje može završiti težim psihoorganskim poremećajima.

Vidjeti Tetidis, disulfiram

toksikomanska faza alkoholizma

Stanje izmijenjenog metabolizma alkoholičara u kojemu je došlo do prilagodbe tjelesnih stanica na alkohol u tolikoj mjeri da razvoj tolerancije dovodi do neodoljive potrebe za alkoholom.

tolerancija na alkohol

Razvoj stanja organizma u kojemu je za jednak učinak alkoholiziranosti prethodnome potrebna veća količina alkohola ili smanjenje učinka ako se uzima ista količina alkohola. Tolerancija na alkohol interindividualno

je različita, a ovisi o mnogim činiteljima (tjelesnoj masi, uhranjenosti, prethodnom iskustvu pojedinca s alkoholom, zdravlju jetre). Tijekom razvoja alkoholizma tolerancija na alkohol se mijenja: u početku je viša, dok se u poodmaklom alkoholizmu snižava.

tremor, alkoholni

Vidjeti alkoholni tremor

tromomanija

Zastarjeli izraz za delirijum tremens.

Vidjeti delirijum tremens

S

Š

T

U

V

W

V

Valium

Diazepam. Primjenjuje se i u liječenju alkoholičara, uglavnom kod pojave anksioznih poremećaja i uznemirenosti.

Vidjeti benzodiazepini i trankvilizatori

t

u

v

w

x

y

W

Wernickeova encefalopatija

Klinički sindrom koji se susreće kod kroničnih alkoholičara. Radi se o krvarećem upalnom stanju s degeneracijom pojedinih mozgovnih područja, a manifestira se kroz pomanjkanje apetita, povraćanje, paralizu očnih mišića i promjene na zjenicama, delirij, nesanicu, polineuritis (upalu većeg broja živaca). Uvjetovana je manjkavom prehranom, naročito nedostatkom vitamina B1, tako da liječenje velikim dozama vitamina B1 daje dobre rezultate. Naziv se vezuje uz njemačkog neurologa K. Wernickea koji je sindrom opisao krajem 19. stoljeća.

Widmarkova metoda

Specifični metodološki postupak određivanja koncentracije alkohola u krvi, korišten osobito u sudskoj medicini. Naziv je metoda dobila prema švedskom fiziologu E. Widmarku koji je ovu metodu predložio još početkom 20. stoljeća.

Vidjeti koncentracija alkohola u krvi (BAC)

U

V

W

X

Y

Z

Ž

životinjski ugljen

(lat. carbo animalis) Sredstvo koje apsorbira pojedine tvari i zato se može koristiti za detoksikaciju. Pijenjem alkohola poslije tretmana životinjskim ugljenom dolazi do vrlo neugodnih reakcija (mučnine i povraćanja) pa se životinjski ugljen ponekad koristi i u postupcima liječenja alkoholičara.

y

z

ž

Termini
povezani s
problematičnim
i patološkim
kockanjem

a

alea (lat.)

Kocka. Igra čiji ishod ovisi o slučaju.

Vidjeti kockati

aleator

(lat. aleatorius) Kockar.

Vidjeti kockar

aleatorni, aleatorički

Pridjev koji se odnosi na aktivnosti ovisne o slučaju, sreći ili kocki.

Anonimni kockari

(engl. Gamblers Anonymous) Međunarodna mreža samopomoći za ljude koji se pokušavaju oporaviti od posljedica patološkog kockanja. Nastali su po uzoru na Anonimne alkoholičare. Temelj djelovanja je razvijanje zajedništva u kojemu ljudi dijele svoja iskustva i podršku.

apstinencija (od kockanja)

Uzdržavanje od kockanja, što često uključuje i uzdržavanje od ostalih igara na sreću.

a

b

c

č

automati za igre na sreću

Mehanički, elektronički ili slični uređaji na kojima igrači uplatom određenog iznosa (žetona, kovanica ili neposrednom uplatom na blagajni, odnosno na automatu) imaju mogućnost pogotka i dobitka.

automati za igre na sreću s višestrukim ulogom

Uređaji za igre s višestrukim ulogom i dobitkom (engl. multiplayer) na kojima igrači uplatom određenog iznosa višestruko (žetona, kovanica ili neposrednom uplatom na blagajni, odnosno na automatu) imaju mogućnost pogotka i dobitka.

automat klub

Prostor u kojemu se prema Zakonu o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara (NN 83/02) priređuju igre na sreću na automatima za igre na sreću.

a

b

c

č

b

bingo

Matrična igra na sreću s nasumičnim izvlačenjem brojeva. Naziv dolazi od riječi „Bingo!“ kojom se označava dobitak. Osmišljena je 30-ih godina i od tada je evoluirala u različite inačice.

bonus

Uplata ili isplata iznad predviđene svote. Korist ili dobitak koja se postigne iz neke akcije. Dodatni ulog ili dobitak tijekom igre na sreću.

a

b

c

č

ć

C

casino (engl.)

Vidjeti kazino

CCSM

(engl. Cumulative Clinical Signs Method) Kratica za navedenu Metodu kumulativnih kliničkih znakova. Instrument za procjenu problema kockanja koji je razvio Robert Cullerton i koji se koristi za procjenu problema kockanja.

CPI

(engl. California Personality Inventory) Kratica za navedeni inventar ličnosti koji se kao dijagnostičko sredstvo ponekad koristi u terapiji patološkog kockanja iako se ne odnosi neposredno na kockanje.

a

b

C

č

ć

d

d

DIGS

(engl. Diagnostic Interview for Gambling Severity) Kratica za navedeni dijagnostički strukturirani intervju koji sadrži 20 pitanja i koristi se za dijagnosticiranje patološkog kockanja (sadašnjeg i prošlog stanja). Baziran je na DSM-IV. Razvili su ga Ken Winters, Sheila Specker i Randy Stinchfield 1997. godine.

dijagnostički kriteriji za kockanje

Kriteriji prema kojima se određuje dijagnoza problematičnog odnosno patološkog kockanja.

društveno kockanje

Vidjeti socijalno kockanje

ekspres lutrija

Igra na sreću s izvlačenjem numeriranih srećaka koje se mogu unovčiti odmah ili se odmah može podići dobitak. Otvaranjem srećke (obično otkidanjem rubova na kojima je ona zalijepljena) igrač vrlo brzo saznaje osvaja li tom srećkom dobitak i koliko on iznosi ili ne osvaja ništa. Dakle, otvaranjem srećke igrač bez bilo kakvih dodatnih radnji (odgonetavanja, razmišljanja...) saznaje rezultat igre u polju koji eksplicitno navodi dobitak (i iznos dobitka) ili izostanak dobitka.

Vidjeti lutrijske igre, srećka

epizodično kockanje

Vidjeti nefrekventno kockanje

etiologija problematičnog i patološkog kockanja

Utvrđivanje uzroka nastanka problematičnog i patološkog kockanja. Uzroci su genetski i okolinski determinirani; poremećaj kontrole poriva, obiteljska slika, prethodna ovisnost o drogama i alkoholizam, dezinhibicija, manične epizode u bipolarnom afektivnom poremećaju, sumanutost i halucinacije u shizofreniji, dok psihodinamski pristup uzroke locira i u depresiji, narcizmu te seksualnim i agresivnim nagonima. Organski se poremećaji (kao traume glave i mozga, tumori, degenerativne bolesti,

endokrini poremećaji) kao uzrok za sada uglavnom isključuju. Socijalno patološka ponašanja (besposličarenje, šverc, skitnja) imaju poveznicu s problematičnim i patološkim kockanjem. Bihevioralni pristup vidi u nekontroliranom kockanju neprilagođeno ponašanje dok kognitivni pristup pretpostavlja da kockari imaju teškoće s percepcijom koja im remeti kognitivnu kontrolu upravljanja vlastitim ponašanjem.

Vidjeti poremećaj kontrole poriva

facebook kockanje

Društvena mreža facebook s iznimno brojnim članstvom na kojoj je moguće igrati mnoge društvene igre, besplatno ili za novac. Prema nekim pokazateljima čak oko 75% korisnika mreže igra poker.

Vidjeti poker

farmakoterapija kockara

Upotreba lijekova tijekom tretmana problematičnog i/ili patološkog kockanja.

faza beznada

Četvrta faza u progresivnom tijeku razvoja poremećaja patološkog kockanja. Kockar postaje svjestan da je „potonuo do dna“ i da ima dugove koje ne može vratiti, da ima narušene međuljudske odnose, izgubio je nadu da se stanje može popraviti, razvija sekundarne oblike poremećaja u ponašanju (alkoholizam, razvod braka), ali ipak nastavlja s kockanjem jer je motiviran uzbuđenjem koje prati kockanje.

Vidjeti faze kockanja

dž

đ

e

f

g

h

i

faza dobitka

Prva faza u progresivnom tijeku razvoja poremećaja patološkog kockanja. Velik dobitak na kocki stvara osjećaj svemogućnosti. Učestalo dobivanje na kocki dovodi do još češćeg kockanja. Javljaju se zamisli o velikom dobitku.
Vidjeti faze kockanja

faza gubitka

Druga faza u progresivnom tijeku razvoja poremećaja patološkog kockanja. Kockar ima doživljaj da mu ne ide, da nema sreće na kocki, teško podnosi gubitke, misli samo o kockanju, gubi interes za posao i obitelj, počinje posuđivati novac jer iščekuje dobitak, a ustvari gomila dugove.
Vidjeti faze kockanja

faza očaja

Treća faza u progresivnom tijeku razvoja poremećaja patološkog kockanja. Kockar sve dublje tone u dugove jer posuđuje novac da bi vratio ranije posuđeno, razara mrežu obiteljskih odnosa, gubi kontrolu nad vlastitim ponašanjem, pojavljuju se ideje, a ponekad i pokušaji suicida.
Vidjeti faze kockanja

faza ponovne gradnje

Treća faza u oporavku od posljedica patološkog kockanja. Osoba donosi odluke usmjerene ponovnom uspostavljanju ranije narušenih međuljudskih odnosa, aktivira se na poslu, planira budućnost i razvija nove interese u životu.

Vidjeti faze oporavka

faza rasta

Druga faza u oporavku od posljedica patološkog kockanja. Kockar ima iskreni osjećaj da mu je pomoć potrebna, postaje samokritičniji i uviđa problem. Motivirano se uključuje u terapijski postupak.

Vidjeti faze oporavka

faze kockanja

Progresija tijeka patološkog kockanja opisana kroz faze Roberta Custera (to su faza dobitka, faza gubitka, faza očaja i faza beznađa).

faze oporavka

Tijek oporavka od posljedica patološkog kockanja opisan kroz faze Roberta Custera (to su kritička faza, faza rasta i faza ponovne gradnje).

frekventno kockanje

Oblik socijalnog kockanja. Uključuje redovito kockanje, barem jednom na mjesec.

Vidjeti socijalno kockanje

dž

d

e

f

g

h

i

g

GA

(engl. Gamblers Anonymous) Kratica za Anonimne kockare.

Vidjeti Anonimni kockari

GA-20

(engl. Gamblers Anonymous-20) Kratica za listu od 20 pitanja koju su izradili Anonimni kockari (engl. Gamblers Anonymous) s ciljem pomoći pojedincima kako bi se osvijestili je li kockanje za njih problem. Smatra se da će većina ljudi kod kojih je kockanje problem potvrdno odgovoriti na najmanje sedam od 20 pitanja na listi.

Vidjeti Anonimni kockari

GAI

(engl. Gambler Addiction Index) Kratica za test dizajniran za proučavanje kockanja i standardiziran za muškarce i žene. Sadrži sedam skala, između ostalih i skalu suicidalnosti te skalu procjene istinitosti podataka (što je važno jer su kockari tipično spremni minimalizirati svoje probleme i pridružene gubitke, a ova skala određuje govore li istinu).

d
e
f
g
h
i
j

genetska determiniranost problematičnog i patološkog kockanja

Utjecaj nasljednog materijala na nastanak, razvoj i održavanje patologije vezane uz igre na sreću. Podataka je malo i postojeće studije imaju značajne metodološke nedostatke. Dostupne studije ukazuju na to da se obiteljski činitelji (i genetski i okolinski) pojavljuju u 56% do 62% kod patoloških kockara, sa značajnom evidencijom o obiteljskoj sklonosti. Blizanci (i jednojajčani i dvojajčani) roditelja patoloških kockara imaju prevalenciju za kockanje koja je značajno viša nego u općoj populaciji. Studije iz kojih proizlaze navedeni podaci provedene su uglavnom na muškim ispitanicima i stoga se ne može znati jesu li nalazi primjenjivi i na žene.

GSI

(engl. Gambling Severity Index) Kratica za modificirani Addiction Severity Index (ASI) koji se izvorno koristi u evaluaciji programa liječenja ovisnika o alkoholu i drogama, a prilagođen je radu s osobama koje imaju problem s kockanjem.

Vidjeti ASI

h

hazard

Ponašanje ili situacija povećanog rizika od štete nastale kao posljedica kockanja.

Holden (engl.) poker

U posljednje vrijeme popularizirana i medijski promovirana jednostavna igra kartama. Ponekad se organizira i u turnirskom obliku.

Vidjeti poker, kartanje

Hrvatska lutrija

Najveći priređivač legalnih igara na sreću u Republici Hrvatskoj. Članica je Europskog udruženja državnih lutrija. Puni je naziv Hrvatska lutrija d.o.o.

e

f

g

h

i

j

k

igre na sreću

Sustav igara koje navode na ponašanja u kojemu se koriste strategije koje idu za tim da se minimiziraju šanse velikih gubitaka (minimaks strategija) ili da se maksimiziraju minimalni dobitci (maksimin strategija). Igre u kojima se pravilima određuju dobitak ili gubitak.

Vidjeti minimaks strategija kockanja, maksimin strategija kockanja

igre na sreću u automat klubovima

Oblik igara na sreću razvrstan prema Zakonu o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara (NN 83/02).

Vidjeti automat klub, automati za igre na sreću

igre u kazinima (engl. casinima)

Oblik igara na sreću razvrstan prema Zakonu o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara (NN 83/02).

Vidjeti kazino

igre vještina

Naziv koji se odnosi na društvene igre ishod kojih više ovisi o vještini sudionika nego o sreći (kao što su kuglanje, golf i slične) i u kojima rezultat također može biti predmetom oklade.

Vidjeti oklada, socijalno kockanje

ilegalne igre na sreću

Formalnim aktima nedopušteni i društveno neprihvatljivi oblici organiziranja igara na sreću.

ilegalno kockanje

Vidjeti ilegalne igre na sreću

instant lutrija

Lutrijska igra koja pruža više igre i gdje igra traje nešto duže u odnosu na srećke ekspres lutrije. Naime, rezultat igre koju donosi pojedina srećka instant lutrije saznaje se tek nakon dviju radnji koje nužno prethode tom saznanju:

1. skidanje emulzije – emulzija skriva igru pa je potrebno „skinuti“ emulziju sa srećke (najčešće je riječ o rasporedu simbola i/ili brojki, koji u sasvim određenom položaju ili redu znače pozitivan ishod);
2. igra odnosno odgonetavanje – da bi se spoznalo je li ostvaren dobitak i koliko on iznosi, moraju se otkriti uvjeti koje pojedina igra determinira kao preduvjet za osvajanje dobitka.

Na primjer, ispod emulzije se nalazi mreža od 6 polja, u svakom je polju simbol. Ukoliko se ispod emulzije na srećki nalaze tri jednaka simbola voća, osvaja se recimo 10,00 kuna, ukoliko se nalaze četiri ista simbola, osvaja se recimo 100,00 kuna, itd... Premiju ili glavni dobitak osvaja srećka u čijih se šest polja nalazi isti simbol.

Igra može biti i složenija jer se na jednoj srećki mogu nalaziti i dvije igre, a ta činjenica, kao i iznos premije odnosno glavnog dobitka,

uglavnom definiraju cijenu pojedine srećke (odnosno cijele serije srećaka). Tako su najjeftinije srećke čija je igra vrlo jednostavna i premija umjerena, a što je igra složenija i premija veća, srećke su skuplje.

Vidjeti lutrijske igre, srećka

f

g

h

i

j

k

l

k

kartanje

Igre na sreću igraćim kartama. Jedna od najstarijih igara na sreću koja se percipira klasičnom društvenom igrom.

kazino

(engl. casino) Prostor u kojemu se priređuju igre koje igrači igraju protiv kazina ili jedan protiv drugoga na stolovima za igru s kuglicama, kartama ili kockicama u skladu s međunarodnim pravilima (roulette, boulle, black jack, chemin de fer, punto banco, mini punto banco, carribien poker, trente quarante, baccarat, craps i sl.), a kako je definirano prema Zakonu o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara (NN 83/02).

keno

Brojana igra na sreću u kojoj se izvlači 20 brojeva iz grupe brojeva od 1 do 80, a igrač unaprijed zna iznos dobitka.

Vidjeti lutrijske igre

kladionice

Organizirani oblik klađenja. Pojam se u svakodnevnom govoru odnosi na mjesta za organizirano klađenje.

Vidjeti klađenje

kladioničke igre

Oblik igara na sreću razvrstan prema Zakonu o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara (NN 83/02) kao klađenje na rezultate pojedinačnih ili skupnih sportskih natjecanja, klađenje na uspjeh plesnih, pjevačkih, glazbenih i sličnih natjecanja i ostala klađenja.

Vidjeti klađenje

kladiti se

Postaviti jednu ili više mogućnosti za pogađanje.

Vidjeti klađenje

klađenje

Favorizirani ulog novca ili materijalnih vrijednosti na jednu ili više mogućnosti za pogađanje koji za sobom donosi vjerojatnost dobiti za uloženo. Oblik kockanja.

Vidjeti kockanje

klasna lutrija

Posebna vrsta aleatornog ugovora kojom se jedna strana obvezuje isplatiti određeni dobitak (novac ili stvar) svakom onom donosiocu srećke koja će imati broj ustanovljen izvlačenjem (ždrijebanjem). Klasna (razredna) lutrija javlja se u Njemačkoj 1704., a u Nizozemskoj 1726. godine.

Bitna obilježja ove igre na sreću su sljedeća:

1. Srećka je namijenjena igračima boljeg imovinskog stanja s kojima se komunicira izravnom posjetom (na vrata stana ili poslovnog prostora)

usmeno ili pisanim putem.

2. Izradi projekta igre prethodi istraživanje tržišta i dogovor s državom o tome prihvaća li ona da se uz naziv ove igre na sreću koristi izraz „država“ ili „nacija“ (npr. Hrvatska državna klasna lutrija ili samo Hrvatska klasna lutrija) s jamstvom za isplatu dobitaka. Pored takve vrste suglasnosti potrebna je i suglasnost da u igri osim fizičkih mogu sudjelovati i pravne osobe s maksimalnim iznosom po kolu s tim da za taj iznos postoji mogućnost smanjenja poreza ili da se isti iznos može smatrati troškom poslovanja. Isto tako, ako pravna osoba ostvari dobitak, potrebno je dogovoriti koji iznos dobitka mora registrirati kao izvanredni prihod, a koji iznos može privatizirati kao osobni primitak. Na osnovi podataka o istraživanju tržišta, procjeni broja mogućih klijenata i njihovim financijskim mogućnostima pristupa se izradi projekta. Projekt obuhvaća izradu plana emisije srećaka, vizualni izgled srećaka, apoeene srećaka (1/8, 2/8, 4/8 8/8 ili druge veličine), cijenu srećaka, veličinu emisije srećaka po klasama te broj dobitaka i vrijednost dobitaka po klasama. Nakon svih prikupljenih podataka vrši se simulacija provedbe projekta. Država mora posebno odobriti i namjenu dobiti nakon isplate dobitaka i podmirenja troškova poslovanja kako bi se namjena mogla koristiti u promotivne svrhe.
3. Igra se priređuje po kolu koje traje 3,5 ili 6 mjeseci. Kolo je podijeljeno u klase (3,5 ili 6). Puni naziv igre tada glasi: Državna troklasna (peterklasna ili šesterklasna) lutrija.
4. Iz klase u klasu veličina emisije se smanjuje za onu količinu srećaka koja je prodana u prethodnoj klasi.
5. Broj dobitaka iz klase u klasu se povećava, kao i njihova pojedinačna

vrijednost. U posljednjoj klasi broj dobitaka je toliki da zajedno s prethodnim klasama čini 50% emisije srećaka čime se potvrđuje slogan „Svaka druga srećka je dobitna“.

6. Ako igrač želi ostvariti veći dobitak mora sudjelovati u igri od prve do posljednje klase. Ako igrač nije bio uključen u igru od prve klase, a želi se uključiti u tekuću klasu, on to može učiniti, ali samo pod uvjetom da plati cijenu srećke prethodnih klasa u istom iznosu kao što je iznos s kojim se uključuje u igru.
7. Za uspješnu provedbu projekta priređivanja ove igre na sreću nužno je voditi računa o pravodobnoj edukaciji kadrova koji će sudjelovati u realizaciji projekta i organizaciji kolektorske (prodajne) mreže. Sustav te mreže ima sličnosti s mrežom osiguravajućih društava.

Vidjeti lutrijske igre, složena lutrija, srećka

kockanje

Zajednički naziv za skup raznovrsnih igara, ponašanja i aktivnosti koje uključuju ulaganje novca uz rizik i nadu u očekivani pozitivan ishod (dobitak). Igrač riskira i nada se da će povratiti uloženo ili dobiti više od toga. Pri tome se razvijaju različite strategije kockanja (maksimin ili minimaks strategije).

Vidjeti maksimin strategija kockanja, minimaks strategija kockanja

kockanje, u ranoj literaturi

Literatura u kojoj se prvi puta (ili rano u povijesti) spominje kockanje. Navodi o kockanju spominju se još u Bibliji. U poznatoj beletristici čuveni je roman „Kockar“ F. M. Dostojevskog.

kockar

Osoba koja upražnjava kockanje kao način provođenja vremena.

kockarnica

Mjesto (igračnica) gdje se igra na sreću

kockati

Staviti sve na kocku pa što sreća donese. Igrati se slučajem. Usvajati i/ili ustrajati u ponašanju koje uključuju ulaganje (najčešće novca) uz rizik i nadu u očekivani dobitak (najčešće novčani).

komorbiditet uz kockanje

Pojava koja uključuje postojanje jednog ili više poremećaja uz primarni poremećaj problematičnog i/ili patološkog kockanja.

kompjuterske igre na sreću

Vidjeti računalne igre na sreću

kompulzivno kockanje

Vidjeti patološko kockanje

kontrola (kontroliranje) kockara

Postupak kontinuiranog stručnog praćenja tijekom terapijskog procesa tijekom terapije problematičnih i/ili patoloških kockara.

konvencija

Susret obitelji liječenih patoloških kockara i terapeuta iz različitih područja.

kriminalno kockanje

Ponašanje osoba s disocijalnim poremećajem osobnosti koje je posebno po tome što takve osobe svoj dobitak, koji je ilegalno stečen, ne namjeravaju dalje ulagati u igre na sreću. Varanje na kocki.

kritička faza

Prva faza u oporavku od posljedica patološkog kockanja. Osoba postaje opuštenija, već dobro razumije svoj problem i kritična je prema njemu, nastoji riješiti ranije nagomilane probleme (prvenstveno vratiti dugove) i iskreno nastoji pronaći novi put u život.

Vidjeti faze oporavka

kroskulturalni prijenos igara na sreću

Vidjeti međukulturalni prijenos igara na sreću

kulturološke razlike u igrama na sreću

Kulturom uvjetovani i o socijalnom okruženju ovisni raznoliki oblici igara na sreću (utrke pasa, konja i ostalih životinja, borbe pasa i pijetlova, ruski rulet, kockarnice i svi ostali).

legalne igre na sreću

Sustav legalnih igara na sreću koje navode na ponašanja koja su ili otvoreno društveno prihvatljiva ili barem nisu društveno neprihvatljiva.

legalno kockanje

Vidjeti legalne igre na sreću

lešinar (žarg.)

Pojam koji označava osobu koja, koristeći različite strategije, ubire dio dobitka koje ostvaruju patološki kockari.

loto

Sistemska lutrijska igra na sreću u kojoj je ulog novac. Sastoji se od izvlačenja brojeva koji određuju dobitak ili gubitak.

Vidjeti lutrijske igre

lutrija

Igra na sreću s izvlačenjem numeriranih srećaka.

Vidjeti srećka

lutrijske igre

Oblici igara na sreću razvrstani prema Zakonu o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara (NN 83/02) kao: jednostavna i složena (klasna) lutrija, ekspres i instant lutrija, robno-novčana i robna lutrija, loto, bingo, tombola, keno, toto, dodatne igre na lotu i totu i druge slične igre na sreću s izvlačenjem.

Vidjeti složena lutrija, klasna lutrija, ekspres lutrija, instant lutrija, robno-novčana lutrija, loto, bingo, tombola, keno, toto

i

j

k

l

lj

m

n

MAGS

(engl. Massachusetts Gambling Screen) Kratica za navedeni instrument za procjenu patološkog ili problematičnog kockanja na osnovi DSM-IV kriterijima.

maksimin strategija kockanja

Kockanje s namjerom da se maksimiziraju minimalni dobici.

međukulturalni prijenos igara na sreću

Transfer utjecaja iz jedne kulture na drugu kada su u pitanju igre na sreću. Uočljiv je u obliku organiziranja tradicionalnih hazardnih igara u novoj sredini koje domicilno stanovništvo nerijetko smatra egzotičnom tradicijom. Povezuje se s migracijama stanovništva, a posebno je izražen kod imigranata koji ne poznaju jezik nove sredine pa ustraju na pravilima, ponašanjima i općenito stilu života koje su donijeli iz svoje domicilne kulture.

mentalno zdravlje kockara

Sklad tjelesnog, psihičkog i socijalnog funkcioniranja osobe koja igra igre na sreću i koje može biti narušeno razvojem problematičnog i patološkog kockanja.

minimaks strategija kockanja

Kockanje s namjerom da se minimiziraju šanse velikih gubitaka.

MMPI

(engl. Minnesota Personality Inventory Multiphasic) Kratica za Minesota multifazični inventar ličnosti koji se kao psihodijagnostički upitnik ličnosti koristi sa svrhom određivanja sličnosti u doživljavanju i ponašanju određene osobe i psihijatrijski dijagnosticiranih kriterijskih grupa. U tome se smislu koristi i kao dio inicijalne procjene patoloških kockara.

multigame (engl.)

Višefunkcionalni uređaj za upražnjavanje igara na sreću.

natjecanja životinja

Uključuju uglavnom oklade o ishodu utrka ili borbi životinja (premda je upitno koliko se borbe životinja mogu nazvati natjecanjem).

Vidjeti oklada

nefrekventno kockanje

Oblik socijalnog kockanja koje se upražnjava manje od jednom mjesečno.

neuređeno kockanje

Vidjeti patološko kockanje

NORC DSM Screen for Gambling Problems (engl.)

Naziv s kraticama za strukturirani intervju NODS-a (National Opinion Research Center) koji se koristi za određivanje prevalencije problematičnog kockanja u populaciji.

O

obiteljska potpora (kockaru)

Usustavljena, motivirana i od strane terapeuta poticana obiteljska potpora kockaru u smislu pomoći u rješavanju njegovih problema, a koja se afirmira posebno tijekom terapije problematičnog i/ili patološkog kockanja.

odgovorno priređivanje igara na sreću

Priređivanje igara na sreću prema odredbama Zakona o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara (NN 83/02).

oklada

Dogovor da će o točnosti neke tvrdnje ili o ishodu nekog događaja ovisiti dobitak ili gubitak.

on-line (engl.) kockanje

Kockanje putem elektroničkih društvenih mreža.

ovisnost o kocki

Konstrukt koji označava poveznicu kockanja s ovisnošću. Premda kockanje nije ovisnost u pravom smislu riječi, ipak postoje znakovi koji povezuju kockanje s ovisnošću: gubitak samokontrole, preokupiranost,

m

n

nj

O

p

r

s

negativan utjecaj na većinu životnih područja, razvoj tolerancije, sindrom ustezanja, grupe samopomoći te uključivanje obitelji u problem. Međutim, kod kockanja izostaju neke bitne odrednice koje se vezuju uz ovisnost: nema unosa tvari u organizam i nema neposrednih tjelesnih tegoba vezanih uz ponašanja tijekom aktualnog kockanja.

ozbiljno društveno kockanje

Slično kao i kod društvenog kockanja, osobe u kockanju pronalaze oblik zabave i rekreacije, ali se od „običnih“ društvenih kockara razlikuju po tome što svo svoje slobodno vrijeme provode u kockanju. Drže se unaprijed utvrđenog plana i ne mijenjaju ulog.

Vidjeti društveno kockanje

p

patološki kockari

Osobe koje u posljednjih 18 mjeseci učestalo kockaju i imaju pet ili više problema povezanih s kockanjem. Takve osobe imaju kompulzivnu potrebu za kockanjem i ne mogu obuzdati svoj poriv. Kada gube, uvjereni su u skori dobitak, a kada dobivaju, vjeruju kako su na putu obogatiti se.

patološko kockanje

Kockanje kada igrač nije u mogućnosti kontrolirati poriv za kockanjem, a takvim ponašanjem šteti sebi ili drugima. Kronična nemogućnost da se pojedinac odupre impulsu za kockanjem. Prema međunarodnoj klasifikaciji bolesti spada u jednu od kategorija tzv. poremećaja kontrole poriva. Radi se o kompleksnom biopsihosocijalnom poremećaju kojega se etiologija još istražuje, a združen je s brojnim činiteljima kao što je sociokulturno zaleđe, osobnost i pridruženi simptomi drugih psihičkih poremećaja. Patološko kockanje često se spominje i kao prinudno kockanje, ponekad i kao neuređeno kockanje, ali nije sinonim za problematično kockanje.

Vidjeti poremećaj kontrole poriva

poker

Hazardna kartaška igra.

Vidjeti kartanje

poker aparat

Uređaj koji je tehnički i programski udešen simulirati protivnika (ili protivnike) u igri pokera.

Vidjeti poker

poker, Holden

Vidjeti Holden (engl.) poker

poremećaj izlizane kočnice

Slikoviti opis poremećaja kontrole poriva (nemogućnosti opiranja porivu za kockanjem) koji se postupno razvija tijekom razvoja problematičnog i/ili patološkog kockanja.

Vidjeti poremećaj kontrole poriva

poremećaj kontrole impulsa

Vidjeti poremećaj kontrole poriva

poremećaj kontrole poriva

Nemogućnost otpora porivu, nagonu ili iskušenju, odnosno nesposobnost suzdržavanja od ponašanja koje je opasno ili šteti toj osobi ili drugima. Klasa poremećaja karakteriziranih nesposobnošću pojedinca da se odupre nekim djelima, obično sa štetnim posljedicama. Kategorija u koju spada patološko kockanje.

Vidjeti patološko kockanje

prevalencija problematičnog i patološkog kockanja

Vidjeti sociodemografski profil patološkog kockara

prinudno kockanje

Vidjeti patološko kockanje

problematični kockari

Kockari koji kockaju učestalo i imaju najmanje tri ili četiri problema u vezi s kockanjem.

problematično kockanje

Kockanje kada igrač svojim ponašanjem šteti sebi ili drugima (ono ponašanje koje je kod osobe već izazvalo probleme u većim životnim područjima, uključujući odnose, bračni status, zaposlenje, financije ili zakonske probleme), ali ne želi mijenjati ponašanje nad kojim bi još uvijek mogao uspostaviti kontrolu. Stoga ovaj oblik ponašanja (kockanja) još ne zadovoljava kriterije patološkog kockanja. Ne zna se koliki postotak problematičnih kockara postane patološkim kockarima. Takve su osobe u početku oprezne, taktiziraju, ali brzo postanu obuzete kockanjem. Kada dobivaju onda kockaju na način da povećavaju ulog, a kada gube ulažu da bi vratili ulog (ili dug). Osobe u ovoj skupini imaju povećan rizik od razvoja raznih poremećaja u psihičkom funkcioniranju, a skloni su i zloupotrebi duhana, alkohola i droga.

profesionalno kockanje

Kockanje u kojemu je ponašanje kockara takvo da je stega najvažnija, a rizici su ograničeni. Često se takvim kockanjem zarađuje za život, kao i u ostalim poslovima, pa se stoga ono može poistovjetiti s profesijom.

psihofiziološka osnova kockanja

Skup psihičkih i fizioloških promjena kod kockara. Promjene u psihičkom funkcioniranju su u odnosu s moždanim fiziološkim promjenama, a vjerojatan neurobiološki uzrok dovodi se u vezu s hipo/hipersenzitivnošću i noradrenergičkog i serotoninergičkog sustava koji je u vezi i s kompulzivnim poremećajem. Tijekom kockanja (igre) povisuje se sekrecija epinefrina i raste plazma koncentracija beta-endorfina. Srčana frekvencija je značajno veća, a taj porast je u odnosu s promjenama raspoloženja i euforijom. Imunološki sustav i ritam srca reagiraju jer porast beta-endorfina djeluje immunosupresorski te se aktivira imunološki sustav i sekrecija norepinefrina koja je u razmjeru sa srčanim ritmom. Značajan porast dopaminergičke sekrecije sugerira da aktivnost dopaminskih neurona ima refleksije u fiziološkim procesima i motivira ljude da opetovano igraju igre.

računalne igre na sreću

Igre na sreću koje se igraju u elektronskom obliku; na računalu, prijenosnim telefonima ili društvenim mrežama.

razredna lutrija

Vidjeti klasna lutrija

RDC

(engl. Research Diagnostic Criteria) Kratica za Istraživačke dijagnostičke kriterije koji su lista kriterija za postavljanje dijagnoze (patološkog kockanja).

rekreativno kockanje

Vidjeti socijalno kockanje

rizik od problematičnog i patološkog kockanja

Stupanj ugroženost populacije. Najugroženija je već zahvaćena populacija kockara, a u skupinu osoba s vrlo visokim rizikom ulaze zatvorenici, zaposlenici u kazinima, vojnici u aktivnoj službi i umirovljeni vojnici.

robno-novčana lutrija

Igra na sreću s izvlačenjem numeriranih srećaka u kojoj dobitak znači robu ili novac.

Vidjeti lutrijske igre, srećka

rulet

(franc. roulette) Igra na sreću koja se igra pomoću specijalnog kola na kojemu su obilježena polja u obliku malih prostora međusobno odvojenih pregradama, a što omogućuje da kuglica koja se zavrti po unutarnjem ovalu ruba kola može preskakivati iz prostora u prostor, dok se u jednom ne zaustavi. Nakon što se kolo zaustavi, krupje sakuplja žetone i isplaćuje ih pobjednicima. Igrač na kraju igre žetone mijenja za druge žetone ili ih unovčava na blagajni kockarnice.

S

slavljenje dobre sreće

Opis ponašanja kockara koje uključuje nekontrolirano dijeljenje ostvarenog dobitka (najčešće novca) u igrama na sreću.

slobodno vrijeme, patologija

Jedan od činitelja koji uzrokuju razvoj i održavanje problematičnog i patološkog kockanja.

složena lutrija

Vidjeti lutrijske igre

sociodemografski profil patološkog kockara

Sociodemografski pokazatelji koji omogućuju stvaranje profila problematičnog i/ili patološkog kockara. Prema kriteriju dobi najčešće je problematično i patološko kockanje zastupljeno u dobnoj skupini od 35 do 45 godina (više od polovine ukupnog broja problematičnih i patoloških kockara u ovoj je dobnoj skupini). Prema kriteriju spola muškarci su dvostruko ugroženiji od žena. Prema kriteriju bračnoga stanja polovina od ukupnog broja problematičnih i patoloških kockara su oženjeni, otprilike četvrtina njih su samci, a petina su razvedeni (mali postotak je udovica ili udovaca). Prema obrazovnom kriteriju većina ih je stekla

srednjoškolski stupanj obrazovanja ili imaju završenu visoku školu. Većina ih je prosječnih zarada.

socijalno kockanje

Društveni tip kockanja koje traje određeno, vremenski ograničeno razdoblje uz predviđene i prihvatljive gubitke. Osobe ovoga tipa kockaju radi druženja, razonode i zabave, uz male uloge (novac im nije glavni motiv). Mogu kontrolirati svoje ponašanje u smislu da s kockanjem stanu kada to procijene. Ne zadužuju se i čak napuštaju igru kada osjete potrebu za povratkom izgubljenog novca.

SOGS

(engl. South Oaks Gambling Screen) Kratica za najviše korišteni instrument u formi upitnika s 20 pitanja koji se koristi u kliničkoj praksi u procjeni prevalencije patološkog kockanja u općoj populaciji, mada nije još specifično validiran. Koristi se za određivanje postojećih problema s kockanjem. Razvili su ga Henry Lesieur i Sheila Blume.

SOGS-RA

(engl. South Oaks Gambling Screen-Revised Adolescent) Kratica za revidiranu verziju SOGS-a razvijenu kako bi se procijenio problem kockanja kod adolescenata.

Vidjeti SOGS

sportska prognoza

Nekada vrlo omiljena igra na sreću koja danas ima različite inačice pod drugim nazivima.

Vidjeti toto

srećka

Listić papira ili matrica s brojevima (ili drugim pokazateljima) koji mogu donijeti dobitak ili gubitak.

Vidjeti lutrijske igre

strugalice

Lutrijske igre (srećke) u kojima emulzija skriva igru pa je potrebno “skinuti” emulziju sa srećke kako bi se doznalo o mogućem dobitku.

Vidjeti lutrijske igre

sudionik u lutrijskoj igri

Osoba koja ispunjava uvjete za sudjelovanje u pojedinoj igri na sreću (kolu ili seriji), sukladno pravilima pojedine igre na sreću.

Vidjeti lutrijske igre

suicid kod kockara

Psihopatološki oblik ponašanja kockara koji ima veću incidenciju u populaciji kockara nego u općoj populaciji. Najčešće se pojavljuje u fazi očaja.

Vidjeti faza očaja

terapijski koraci (u liječenju kockara)

Slijed aktivnosti koje treba učiniti kada se kockar uključuje u terapijski postupak:

1. Novac mu ne smije biti dostupan. Svoju plaću kockar treba dati na raspolaganje partneru ili nekom članu obitelji. Teškoće s kontrolom ponašanja koje prate patološkog kockara otežavaju ili onemogućavaju razborito raspolaganje novcem. Stoga je bolje da novac bude kod nekog drugog, a ne kod kockara, ali ta mu osoba mora biti bliska kako bi ona promptno intervenirala njegovim novcem kada mu je on zaista potreban za redovite životne potrebe.
2. Potrebno mu je skloniti sve kreditne kartice. Dostupnost kartica odnosno novca na njima rizični su činitelj jer se povećava rizik njihove zlouporabe odnosno ponovnog ulaganja novca u igre na sreću.
3. Kockar treba razgovarati sa svim svojim prijateljima i zamoliti ih da ga odbiju ako bude tražio da mu posude novac. Prijatelji su skloni, u želji da pomognu, posuđivati novac. Iako to čine u najboljoj namjeri, tako samo potkrepljuju problem.
4. Treba vratiti dugove. Najveća je zabluda da će se novim kockanjem vratiti stari dugovi. U kasnijoj fazi razvoja problema patološki kockari uopće ne kockaju zbog moguće zarade; jedino je važno uzbuđenje koje prati igre na sreću ili potreba da se izgubljeni novac vrati. Svaki drugi način vraćanja duga je bolji nego ponovno igrati igre na sreću.

5. Uključiti se motivirano u terapijski postupak. To je moguće tek kada se za to stvore uvjeti i kada osoba prihvati svoj problem.

teorija kontroliranog kockanja

Pristup tretmanu problema s kockanjem (patološkog kockanja) prema kojemu je kockaru tijekom terapijskog postupka modifikacije ponašanja dopušteno ograničeno kockati.

terapija problematičnog i patološkog kockanja

Vidjeti terapijski koraci (u liječenju kockara)

Texas Holden poker (engl.)

Vidjeti Holden poker

tombola

Igra na sreću, obično s brojevima koji se izvlače ždrijebom (slučajnim odabirom) radi mogućeg dobitka. Može biti i sinonim za zgoditak sam po sebi.

Vidjeti lutrijske igre

toto

Brojčana igra u kojoj se pogađaju rezultati domaćih ili stranih nogometnih utakmica. Dobitna se kombinacija utvrđuje na osnovi rezultata regularno završenih utakmica natjecateljskih parova određenog kola.

Vidjeti lutrijske igre

S

Š

T

U

V

W

traženje uzbuđenja

Opis ponašanja koji se često vezuje općenito uz kockare, a koje uključuje neprekidnu težnju podražajima određene vrste kao i težnju promjenama vrste uzbuđenja. U ponašanju ljudi čije ponašanje odgovara opisanom očituje se stanoviti nemir koji ih potiče na to da se u relativno kratkom vremenu izlažu višekratnoj (opetovanoj) stimulaciji u specifičnim socijalnim situacijama (kao što je igranje igara na sreću ili kockanje). Opisano ponašanje može biti znakom i neurotske strukture ličnosti.

tretman problematičnih i/ili patoloških kockara

Različiti individualni i skupni pristupi rješavanju problema koje imaju problematični i/ili patološki kockari, u izvanbolničkom i bolničkom okruženju. U načelu, najbolja terapijska kombinacija koja djeluje na retenciju i apstinenciju je kombinacija medikacije, psihoterapije, grupa samopomoći, obiteljske terapije i prevencije. Farmakoterapija treba biti ciljana, a svakako treba tretirati i komorbiditetne simptome. Ponašanje se može (pre)usmjeravati kognitivno-bihevioralnom terapijom, treningom tehnika rješavanja problema i vježbanjem socijalnih vještina, sustavnom imaginarnom desenzitizacijom, motiviranjem, a mogu biti korisne i različite tehnike relaksacije, vizualizacije, hipnoterapija te ponekad i financijsko savjetovanje.

u

ulog

Sredstvo koje se uloži u igru na sreću. Najčešće je to novac, a ponekad može biti i roba ili usluga.

s

š

t

u

v

w

x

YPI

(engl. Youth Psychopathic Traits Inventory) Kratica za Inventar psihopatskih osobina mladih koji se koristi i u istraživanjima o igrama na sreću kod mladih.

w

x

y

z

ž

Z

zakon o igrama na sreću

Sintagma ili složenica koja se odnosi na zakonsku regulativu igara na sreću. U Hrvatskoj je priređivanje igara na sreću regulirano Zakonom o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara (NN 83/02).

x

y

Z

ž

O autoru

Siniša Brlas rođen je 4. listopada 1969. godine u Virovitici gdje je završio osnovnu i srednju školu. Potom je upisao studij psihologije na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu gdje je i diplomirao 1995. godine s temom „Neki indikatori posebnosti likovnih umjetnika“. Sada živi i radi u Virovitici.

U odgojno-obrazovnom sustavu 18. siječnja 2006. godine napredovao je u zvanje stručnog suradnika mentora.

Radno iskustvo stjecao je od 1995. godine kao stručni suradnik psiholog u osnovnim školama Vladimira Nazora u Virovitici i Petra Preradovića u Pitomači, u Centru za socijalnu skrb Virovitica (kao psiholog u referadi za brak i obitelj), u Policijskoj upravi virovitičko-podravskoj (kao službenik za skrb o stradalnicima Domovinskoga rata) te kao stručni suradnik psiholog u Industrijsko-obrtničkoj školi Virovitica. Sada je zaposlen u Zavodu za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije kao psiholog u Djelatnosti za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti sa zaštitom mentalnog zdravlja.

Od 2000. do 2005. godine, te ponovno od 2008. godine, član je Povjerenstva za suzbijanje bolesti ovisnosti Virovitičko-podravske županije. Od 2000. godine član je stručnoga tima Centra za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti u Virovitici, a od 2005. do 2009. godine i voditelj je ovoga Centra u Zavodu za javno zdravstvo “Sveti Rok” Virovitičko-podravske županije. Ima višegodišnje iskustvo i kao vanjski suradnik Centra za socijalnu skrb Virovitica u provedbi mjera nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi i pojačane brige i nadzora.

Niz je godina radio kao vanjski suradnik Gimnazije Petra Preradovića u Virovitici, Strukovne škole Virovitica, Srednje škole Pitomača, Industrijsko-obrtničke škole Virovitica i Tehničke škole Virovitica u nastavi psihologijske skupine predmeta, kao suradnik Učeničkog doma u Virovitici i Osnovne glazbene škole Jana Vlašimskog u Virovitici u pripremi pripravnika za polaganje stručnih ispita te kao suradnik Hrvatske obrtničke komore Virovitičko-podravске županije i Otvorenog učilišta u Zagrebu u sustavu obrazovanja odraslih. Od 2010. godine suradnik je Agencije za odgoj i obrazovanje u projektu „Prevenција ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama”.

Od 2007. do 2009. godine volontira kao psiholog u Domu za psihički bolesne odrasle osobe Borova. Imenovan je sucem porotnikom Općinskog suda za mladež u Virovitici. Ima višegodišnje iskustvo rada u ispitivanju javnog mnijenja u Republici Hrvatskoj (kao suradnik-anketar više agencija), kao i u izdavačkoj djelatnosti (bio je voditelj marketinga i prodaje prvih nezavisnih novina u Virovitičko-podravskoj županiji pod nazivom “Fabula”, suradnik časopisa Matice hrvatske “Zavičaj”, a svojom knjigom „Kako pronaći izlaz; vodič za pomoć u suzbijanju ovisnosti među djecom i mladima“ potaknuo je izdavačku djelatnost Zavoda za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravске županije).

Posebno se ističe u humanističkom višegodišnjem radu s osobama koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti (kao član stručnoga tima Centra za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti), na području zaštite djece i mladih u okviru provedbe mjera nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi i pojačane

brige i nadzora (kao voditelj više desetaka ovih mjera pri Centru za socijalnu skrb Virovitica) te u sustavu skrbi o psihički bolesnim odraslim osobama (kao psiholog volonter u Domu za psihički bolesne odrasle osobe Borova).

Godine 2002. godine Zavod za školstvo Republike Hrvatske imenovao ga je voditeljem Stručnoga vijeća stručnih suradnika srednjih škola Virovitičko-podravske županije, a od 2006. godine i voditeljem Međužupanijskog stručnog vijeća psihologa u osnovnim i srednjim školama Virovitičko-podravske, Bjelovarsko-bilogorske i Požeško-slavonske županije, i na tim je dužnostima održavao niz stručnih predavanja i radionica na županijskoj, međužupanijskoj i državnoj razini.

Od 2000. godine nakratko je bio u predsjedništvu županijskog ogranka Matice hrvatske. Od 2006. do listopada 2010. godine član je Upravnog odbora Društva psihologa Virovitičko-podravske županije i dopredsjednik Društva.

Završio je više edukacija, a posebno se ističu edukacije: “Psiholojska procjena; nalaz i stručno mišljenje psihologa”, „Mladi i nasilje u obitelji i školi“ i “Depresija - bolest svih generacija”.

Autor je do sada napisao šest knjiga (pet kao jedini autor i jednu u koautorstvu); četiri su knjige iz područja prevencije i suzbijanja ovisnosti, jedna je iz područja zaštite mentalnog zdravlja (urednik je knjige i autor poglavlja u knjizi „Psihologija u zaštiti mentalnog zdravlja“) i jedan srednjoškolski udžbenik („Psihologija komunikacije“).

Prva knjiga iz područja prevencije i suzbijanja ovisnosti „Kako pronaći izlaz; vodič za pomoć u suzbijanju ovisnosti među djecom i mladima“ publicirana je 2008. godine. Namijenjena je stručnim osobama koje se u svojem radu susreću s problemom ovisnosti među djecom i mladima, nudi cjeloviti model iskustvenih mjera i aktivnosti na prevenciji i suzbijanju ovisnosti, a 2009. godine Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa za sve je osnovne i srednje škole te učeničke domove u Republici Hrvatskoj financiralo tiskanje cjelokupnog drugog i neizmijenjenog izdanja ove knjige prema stručnom mišljenju i preporuci Agencije za odgoj i obrazovanje kojim se ova knjiga procjenjuje „kvalitetnim izvorom za pripremu i provedbu školskih preventivnih programa u odgojno-obrazovnim ustanovama“. Druga knjiga „Kako znati kamo idemo; vrjednovanje i samovrjednovanje rada s ovisnicima“ publicirana je 2010. godine. Namijenjena je stručnim osobama koje rade s ovisničkom populacijom, a nudi koncept evaluacije stručnoga rada s ovisnicima koji se temelji na iskustvenom pristupu. Treća knjiga „Važno je ne započeti; neki temeljni pojmovi psihologije ovisnosti“ publicirana je 2010. godine. Razmatra osnovne pojmove ovisnosti i ovisničkog ponašanja i jedna je od prvih knjiga domaćih autora koja problemu ovisnosti i ovisničkom ponašanju pristupa iz perspektive psihologijske struke. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske 2010. godine otkupilo je cjelokupno drugo i neizmijenjeno izdanje i ove knjige za sve škole u Republici Hrvatskoj. Četvrta je autorova knjiga iz područja prevencije i suzbijanja ovisnosti „Savjetodavni rad s ovisnicima“ objavljena 2011. godine. Namijenjena je stručnim osobama koje rade s ovisničkom populacijom te donosi teorijski i iskustveni okvir savjetodavnog rada s ovisnicima.

Osim toga, autor se bavi istraživačkim radom vezanim uz pitanja djece i mladih, autor je ili koautor petnaestak stručnih i popularno-znanstvenih članaka u različitim publikacijama, koautor je petnaestak publikacija te je vlastitim radovima ili u koautorstvu aktivno sudjelovao na nizu domaćih i inozemnih kongresa, konferencija, simpozija, sajмова zdravlja i drugih stručnih skupova. Posljednja je u nizu publikacija na kojoj je autor sa suradnicima radio niz godina „Istraživanje o pušenju, alkoholu, kockanju, drogama i slobodnom vremenu među učenicima u Virovitičko-podravskoj županiji“ i koja prezentira rezultate istraživačkoga rada, a u koautorstvu je objavljena 2011. godine.

Za svoj stručni rad autor je 2010. godine dobio visoko priznanje Hrvatskog psihološkog društva „Marulić: Fiat Psychologia“ za osobito vrijedan doprinos razvitku i promicanju hrvatske primijenjene psihologije.

Iz stručnih
recenzija

(...) ...veliki posao (koji) otvara vrata svima da ne moraju počinjati od početka, već mogu odmah poći dalje. (...) Rječnik nam daje priliku za kvalitetan početak. Doista je praktično moći na jednome mjestu potražiti objašnjenje nekih pojmova, koje se susreće, ali se možda ne može sa sigurnošću reći što im je pravo značenje. Tako je u alkoholologiji, ovisnosti o psihoaktivnim drogama, a posebno u području vezanom uz patološko kockanje, koje je kod nas još uvijek gotovo netaknuto usprkos velikoj šteti koju nanosi mnogim obiteljima. Posebno je dragocjeno napomenuti kako su neki pojmovi možda doista po prvi puta definirani u našoj literaturi, drugi prevedeni s engleskoga jezika, treći su objašnjenja žargonizama...

prim. mr. sc. Elvira Koić, dr. med.

(...) ...osebujan izdavački poduhvat koji će nesumnjivo doprinijeti u radu pomagačkih profesija, ali i pojedincima - laicima, te će kao takav biti nezaobilazan u suočavanju s „klasičnim - starim“ i jednom od novonastalih patologija na području ovisnosti – problematičnim i patološkim kockanjem. Vrijednost Rječnika odnosi se (i) na poglavlje problematičnog i patološkog kockanja koje je neslavna predvodnica novih ovisnosti i kao takav predstavlja značajnu novinu! Kako je sam autor naglasio – rječnici su dinamička djela... (...)... i upravo traže dopune poradi tehnološkog napretka koji u jednom dijelu rezultira negativnim posljedicama – razvojem brojnih ovisnosti...

Pino Tuftan, prof.

Ova će knjiga ... dobro doći profesionalcima na području prevencije i liječenja ovisnosti, ali i studentima koji u svojoj edukaciji proučavaju problematiku zlouporabe psihoaktivnih supstanci. Vjerujem da će ih obradovati postojanje ovakvoga priručnika u kojemu na jednome mjestu mogu naći tumačenje velikoga broja termina s kojima se susreću. Posebna je vrijednost ovoga priručnika što obrađuje i područje ovisnosti o igrama na sreću koje je i u prevenciji i liječenju od sada bilo zanemareno. S obzirom na poznatu hrvatsku boljku da se knjige i priručnici teško izdaju, ovaj ambiciozni poduhvat profesora Brlasa za svaku je pohvalu. Zbog toga ovaj priručnik preporučujem za tisak, a svima koji proučavaju, preveniraju, liječe ili se jednostavno zanimaju za područje ovisnosti da za nj nađu mjesto u svojoj biblioteci.

Ante Ivančić, dr. med.

ISBN 978-953-7756-00-0

9 789537 756000